

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Magda Valentová

**Obraz Slovenska v českém tisku před rozdělením
Československa**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLOMOUC 2016

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 27. dubna 2016

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za jeho ochotu, cenné rady a připomínky, jež mi velmi pomohly při psaní této práce.

Obsah

Úvod	6
1. Česko-slovenské vztahy a státoprávní jednání do roku 1992	20
1.1. Česko-slovenské vztahy do roku 1989	20
1.2. Česko-slovenské vztahy a státoprávní jednání po roce 1989.....	22
2. Jednání v Milovech	31
2.1. Zkoumaná událost v literatuře	31
2.2. Odezva události v dobovém tisku	32
2.2.1. Lidové noviny	32
2.2.2. Český deník	37
2.2.3. Mladá fronta Dnes	41
2.2.4. Rudé právo	46
2.2.5. Srovnání deníků	50
3. Oslavy 53. výročí vzniku Slovenského státu	54
3.1. Zkoumaná událost v literatuře	54
3.2. Odezva události v dobovém tisku	55
3.2.1. Lidové noviny	55
3.2.2. Český deník	57
3.2.3. Mladá fronta Dnes	60
3.2.4. Rudé právo	62
3.2.5. Srovnání deníků	64
4. Pokusy o přijetí deklarace svrchovanosti Slovenské republiky	67
4.1. Zkoumaná událost v literatuře	67
4.2. Odezva události v dobovém tisku	67
4.2.1. Lidové noviny	67
4.2.2. Český deník	71
4.2.3. Mladá fronta Dnes	75
4.2.4. Rudé právo	78
4.2.5. Srovnání deníků	80
5. Volební kampaň	83
5.1. Zkoumaná událost v literatuře	83
5.2. Odezva události v dobovém tisku	85

5.2.1. Lidové noviny	85
5.2.2. Český deník	89
5.2.3. Mladá fronta Dnes	92
5.2.4. Rudé právo	96
5.2.5. Srovnání deníků	99
Závěr	103
Prameny a literatura	113
Seznam zkratek	125
Abstrakt	127
Abstract	128

Úvod

K prvnímu lednu roku 1993 se rozdělilo Československo po 74 letech existence. Konec tohoto státního útvaru předznamenaly výsledky voleb, jež se konaly v červnu roku 1992. V nich zvítězily dva politické subjekty, v České republice (ČR) to byla Občanská demokratická strana (ODS) a na Slovensku Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS). Oba přitom nahlížely na další vývoj země včetně státoprávního uspořádání odlišně. Tyto volby proto mohou být chápány jako klíčový mezník pro existenci společného státu. (Vodička 2003: 206) Jelikož v demokratických zemích, mezi které lze zařadit i Československo po pádu komunistického režimu, rozhodují o výsledku voleb občané, je třeba se detailněji podívat na dobu, která jim předcházela. Události v období před zmíněnými volbami a především volební kampaň totiž mohly mít rozhodující dopad na to, jak občané vnímali jednotlivé politické subjekty a jejich schopnost vést zemi žádoucím směrem, což se samozřejmě týkalo i problematiky státoprávního uspořádání. Politické názory občanů, včetně pohledu na to, k jakému řešení by mělo v oblasti upořádání státu dojít i vnímání slovenského národa jako celku, byly přitom zásadně utvářeny médii.

Média představují velmi důležitý zdroj informací o politice a politickém dění, navíc hrají roli prostředníka mezi politiky a občany. Vedle televize a rozhlasu v tehdejší době představovalo důležité médium tisk. Po roce 1989, kdy padl komunistický systém a kdy byly umožněny základní demokratické svobody, se otevřel prostor pro to, aby mohly vycházet tiskoviny s rozmanitými názory na svět, včetně různého pohledu na politické otázky. Občané tak získali možnost, na rozdíl od předchozího nedemokratického režimu, snadno se dostat k různorodým informacím o politice a názorům na ni. (Bednařík, Jirák, Köpplová 2011: 368) Výběr tiskoviny, která politické události podávala určitým způsobem, tak mohl zásadně ovlivnit názory obyčejných lidí. Proto jsem si pro analýzu postoje médií ke Slovensku v souvislosti s řešením státoprávního uspořádání a společným soužitím Čechů a Slováků vybrala právě tisk.

Pro zjištění toho, jak český tisk vnímal Slovensko a jak tedy mohl ovlivnit pohledy občanů na tuto zemi a následně tak i jejich volební rozhodnutí, analyzuji čtyři vybrané deníky a to od ledna do června roku 1992. Deníky jsem si vybrala tak, aby pokrývaly široké čtenářské spektrum. Proto ve výběru figurují Mladá fronta Dnes (MFD) a levicové Rudé právo, tedy tehdy druhý a třetí nejčtenější deník v českých zemích. (Končelík,

Večeřa, Orság 2010: 265) Dále jsem do výběru zahrnula Lidové noviny, které za minulého režimu vycházely v samizdatu, a Český deník, který vykazoval sklony k nacionalistickým postojům. (Šabatová 2007b)

V období po pádu režimu došlo ke zrušení cenzury médií a tedy i tisku. Předlistopadové tiskoviny prošly spontánní privatizací, kdy zaměstnanci redakcí distancující se od předchozího režimu přebírali nad vydáváním tiskovin kontrolu a sami se stávali jejich vlastnickými podílčníky. (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 258) Periodika změnila svůj obsah s cílem přizpůsobit se novému demokratickému systému vlády a upravila svůj vnější vzhled. Takovouto radikální proměnou prošly i Rudé právo a MFD. (Bednařík, Jirák, Köpplová 2011: 370–372) Redakce Rudého práva odstranila z titulní strany komunistické znaky i proletářské heslo a noviny v roce 1992 vycházely s podtitulem Nezávislé noviny. Samotný název deníku byl navíc v této době v porovnání s dalšími třemi zkoumanými tiskovinami na první pohled nejméně zřetelný a slovo Rudé často překrýval štítek, který například tvrdil, že Rudé právo publikuje svůj novinový náklad. V roce 1995 došlo k přejmenování deníku na Právo, přičemž rok před touto změnou se zmenšil přívlastek Rudé. V ideologické oblasti Rudé právo otevřeně zastávalo levicové postoje. V případě MFD, dříve vydávané Socialistickým svazem mládeže, došlo k jejímu přejmenování z původního názvu Mladá fronta už v roce 1990. (Tamtéž: 372)

Jiné tiskoviny prošly procesem obnovy. To se týká těch periodik, jež vycházely v dřívějších dobách, ale byly zakázány komunistickým režimem. Tato skutečnost se vztahuje především na Lidové noviny, které navazovaly na prvorepublikovou tradici Československa. Popularita Lidových novin ale čerpala zejména z prestiže, kterou získaly na konci 80. let, když měsíčně vycházely jako samizdat. (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 259) Výjimečnost tohoto deníku byla dána i tím, že do něj přispívalo mnoho bývalých disidentů a četla ho drtivá většina politiků, i lidé, kteří se značně identifikovali s novým demokratickým režimem. (Šabatová 2007a)

Na začátku 90. let se ale objevila i spousta nových titulů, které ve snaze distancovat se od minulého režimu, otevřeně vyjadřovaly své liberálně-konzervativní až konzervativní postoje. Takovým příkladem je i Český deník, vydávaný od roku 1990 do roku 1994. Tento pravicově zaměřený deník byl původně, před jeho odkupem soukromou osobou, vydávan Občanským fórem s titulem Občanský deník. (Bednařík, Jirák, Köpplová 2011: 374) Fakt, že toto periodikum navazovalo na tiskovinu dříve velmi populárního Občanského fóra, mohlo posílit jeho prestiž. Český deník měl být sice podle jeho majitele

Josefa Kudláčka nezávislý liberální deník, ovšem projevoval sklony k nacionalismu. (Šabatová 2007a; Šabatová 2007b)

Lze očekávat, že ideový profil novin představoval důležitý faktor pro jejich pohled na Slovensko i společný stát. Na Český deník je totiž možné nahlížet jako na pravicové periodikum, naopak Rudé právo lze považovat za levicový deník. Lidové noviny a MFD řadím spíše do středu, jelikož obě periodika nebyla tak ideově vyhraněná jako Český deník a Rudé právo, i když je pravděpodobné, že Lidové noviny se vzhledem k jejich historii profilyovaly více vpravo a svými názory se tak mohly blížit Českému deníku. Navíc Lidové noviny, stejně jako Český deník vehementně podporovaly ekonomickou reformu. MFD, jakožto deník vzešlý z minulého režimu mohla zastávat o něco levicovější názory než Lidové noviny.

Cílem práce je zjistit, jak český tisk před rozdělením Československa vykresloval Slovensko v souvislosti se státoprávní problematikou a s otázkou společného soužití Čechů a Slováků. Pro dosažení tohoto cíle srovnávám čtyři odlišné deníky a zjišťuji, zda existuje rozdíl mezi tím, jak tyto tiskoviny o Slovensku reportovaly. Všímám si dále i toho, jak nahlížely v tomto kontextu na zachování společného státu. Přitom očekávám existenci rozdílných pohledů na Slovensko ve zkoumaném období ze strany vybraných deníků, a to vzhledem k jejich výše zmíněnému rozdílnému ideovému zařazení.

Předpokladem je, že pravicový Český deník vykreslil Slováky v negativním světle, a to ve větší míře než v případě zbývajících deníků. Tento předpoklad se zakládá na výše uvedeném tvrzení, že v Českém deníku byly patrné prvky českého nacionalismu, což by se mohlo projevat hledáním nepřítelů, v tomto případě Slovenska, jeho ostrakizováním a stereotypním vnímáním. Proto by tento deník měl také zaujmout zápornější a skeptičtější postoj k zachování společného státu Čechů a Slováků. Dále předpokládám, že naopak nejpozitivnější obraz Slovenska se vyskytoval v Rudém právu, které, jak už bylo řečeno, je levicový deník a přímý následník hlavní tiskoviny dříve vládnoucí komunistické strany. Proto by bylo logické, pokud by Rudé právo zaujalo vstřícnější postoj ke Slovensku, a to z důvodu možné levicové solidarity s ním a snahou pochopit ho. Proto lze předvídat také to, že se Rudé právo i vzhledem ke své minulosti vyjadřovalo ve prospěch udržení společného státu a to skrze pozitivní vykreslení Slovenska. Lidové noviny a MFD by se zase měly nacházet z důvodu jejich ne tak vyhraněného ideového postoje mezi těmito dvěma póly tvořenými Českým deníkem a Rudým právem.

V práci se snažím odpovědět na tuto hlavní výzkumnou otázku: *Jaký obraz Slovenska v období před parlamentními volbami roku 1992 poskytl český tisk?* Dále

hledám odpověď i na další výzkumnou otázku: *Jak se ve vybraných českých denících vyznačujících se odlišným ideovým směřováním lišilo vnímání Slovenska?* Těmito otázkami se zabývám především v souvislosti se státoprávním uspořádáním a společným soužitím Čechů a Slováků, v úvahu беру ale i možné stereotypní vnímání Slovenska, které by se mohlo v tisku objevit.

V práci se z časového hlediska zabývám obrazem Slovenska v českém tisku před parlamentními volbami, které se konaly ve dnech 5. a 6. června roku 1992. Konkrétně zkoumám období od ledna roku 1992 do zmíněných voleb. Toto období jsem si zvolila z důvodu, aby bylo možné sledovat dostatečně dlouhou dobu předcházející volbám, ze které by bylo možné činit detailnější závěry o tom, jaký obraz Slovenska deníky poskytly a jakým směrem tedy mohly ovlivnit postoje českých voličů nejen ke Slovensku samotnému, ale i k společnému státu a možná i volbu konkrétní strany v souvislosti právě s touto problematikou.

Z obsahového hlediska v této práci zkoumám články ve čtyřech výše zmíněných denících, které se týkají Slovenska v kontextu státoprávního uspořádání a společného soužití Čechů se Slováky. Konkrétně se zaměřuji na to, jak je v nich vykreslováno Slovensko i možnost dalšího setrvání s ním v jednom státě. Sleduji také to, kolik prostoru deníky zhruba věnovaly vybraným událostem, což je nezbytné k ohodnocení způsobu, jakým noviny reportovaly o Slovensku. Počet zpráv, komentářů ani dopisů nekvantifikuji, jelikož mnoho z nich se ke Slovensku vyjadřovalo jen zčásti nebo se v souvislosti se Slovenskem zabývaly problémy, na které se tato práce nezaměřuje.

Kvůli snadnější orientaci v tak relativně dlouhém období jsem si stanovila čtyři klíčové události, kterými se budu přednostně zabývat. Ovšem do této práce zařadím i články, které se netýkají přímo některé z vybraných událostí, ale které jsou relevantní ve vztahu k problematice společného státu a zároveň ukazují postoj ke Slovensku ze strany analyzovaného deníku. Vybrané události sleduji v novinách od prvního dne informování o dané události do počátku následující události. Proto se některé z nich lehce časově prolínají. Klíčovou vybranou událost představuje samotná volební kampaň, kde bylo téma státoprávního uspořádání jedním z hlavních diskutovaných problémů. (Kopeček 2010: 132) Nadto názory, které předkládaly jednotlivé deníky, a způsob, jakým reportovaly o Slovensku, nejvíce na čtenáře zapůsobily s velkou pravděpodobností právě v tomto období. Navíc lze očekávat, že příslušné zprávy a názory objevující se v denících budou vyhrocenější právě v této době kvůli blížícím se volbám.

V práci se věnuji i dění, které se týká česko-slovenských vztahů a jednání o státoprávním uspořádání, a to v období od listopadu 1989, tedy po pádu komunistického režimu, do roku 1992. Zmiňuji ale i důležité milníky ve vztazích obou národů před rokem 1989. Důvodem je to, aby bylo při analýze událostí roku 1992 jasné, jaké problémy tomuto období předcházely. To ho dovoluje zařadit do kontextu předešlých dějů, které ho ovlivnily, což umožňuje lépe pochopit sledovanou problematiku. Ještě je třeba upozornit na to, že ačkoliv se název státu v roce 1990 změnil na Česká a Slovenská Federativní Republika, v textu používám i ustálený název Československo.

Co se týká umístění novinových článků, které se zabývaly zkoumaným problémem, lze říci, že se tyto články v daných periodikách nachází v drtivé většině v sekci věnující se domácí politice, ovšem určité zmínky lze nalézt, i když velmi vzácně, také v oddílu vyhraněném pro zahraniční politiku. Samozřejmě, že mnoho textů zabývajících se touto problematikou, je uveřejněno hned na úvodní straně. Důraz při studiu tisku dávám především na novinové komentáře, ve kterých se může nejvíce projevit postoj konkrétního deníku ke sledované události, a tak i k samotnému Slovensku. Dále sleduji i dopisy čtenářů, jelikož výběr určitých dopisů může dále osvětlit to, jaký postoj noviny ke Slovensku zaujaly a jakým směrem by tak mohly ovlivnit čtenáře.

Všechny zvolené tiskoviny měly pro noviny obvyklý formát A3. Počtem stran se nijak zásadně nelišily, většinou čítaly 16 stran, Lidové noviny měly ale často stran osm. Lidové noviny své zpravodajství z domova uveřejňovaly na své první, druhé a třetí straně, politické zprávy přitom koncentrovaly na stranu třetí. Část tohoto zpravodajství umístily na poslední stranu do levého sloupku, přičemž tato sekce obsahovala mnohdy důležité informace. Daná struktura zpráv se tak značně lišila od ostatních sledovaných novin, které na poslední straně uváděly jen zprávy ze sportu. Komentáře k událostem bývaly v Lidových novinách většinou otisknuty na první, třetí a osmé straně a dopisy čtenářů na jedenácté straně. Zpravodajství ze zahraničí se objevovalo na první, čtvrté, páté a na poslední straně. V případě Českého deníku se domácí zprávy vyskytovaly na první, druhé, čtvrté a páté straně, přičemž politice byla věnována zejména druhá strana. Třetí strana byla celá věnována komentářům k událostem. Dopisy čtenářů pak byly umístěny většinou na šesté straně. Informace ze světa byly podávány na první, dvanácté a třinácté straně. MFD otiskovala své zprávy z domova na první, druhé a třetí straně, jako tomu bylo v případě Lidových novin, ovšem politické zprávy koncentrovala na stranu druhou. Komentáře a názory čtenářů pak byly umístěny na druhé a šesté straně, občas zasahovaly i na stranu sedmou. Dopisy se pak nacházely na straně šest a sedm. Zpravodajství ze světa se většinou

objevovalo na první, osmé a deváté straně, vzácněji ale už na straně třetí. Rudé právo umisťovalo zpravodajství z domova na svou první, druhou a třetí stranu, zprávy ze zahraniční politiky pak uvádělo v drtivé většině na titulní straně a na stranách čtrnáct a patnáct. Komentáře se vyskytovaly na první, druhé a třetí straně. Místo dopisů se v těchto novinách objevovala publicistika, kde byla řešena mnohá témata, včetně politiky, tato část bývala často umístěna na straně třináct.

Tabulka č. 1: Přehled častého výskytu různých druhů zpravodajských textů podle čísla stran v jednotlivých novinách

Periodikum	Druh zpravodajství			
	Zpravodajství z domova	Komentáře k událostem	Dopisy čtenářů	Zpravodajství ze zahraničí
Lidové noviny	1, 2, 3, poslední strana	1, 3, 8	11	1,4, 5, poslední strana
Český deník	1, 2, 4, 5	3	6	1, 12, 13
Mladá fronta Dnes	1, 2, 3	2, 6, 7	6, 7	1, 8, 9
Rudé právo	1, 2, 3	1, 2, 3	–	1, 14, 15

Zdroj: denní tisk, zpracovala autorka.

Aby bylo možné řádně analyzovat, jaký postoj články v českých denících vůči Slovensku zaujaly, je nutné si uvědomit, jaké stereotypy Češi vůči Slovákům v obecné rovině v tehdejší době pociťovali. Jedním takovým stereotypem bylo pohlížení na Slováky jako na poněkud méněcenné, chudší a méně vzdělané, a to i po technické stránce. Tento stereotyp plyne z faktu, že Slovensko bývalo chudou zemědělskou zemí. Dalším stereotypem byl v době první Československé republiky pocit, že Slováci spolu s Čechy tvoří dohromady jeden národ, přičemž Slováci byli na rozdíl od Čechů vnímáni jako nedospělí, emocionální a byl jim přisuzován venkovský způsob života. Dále byli Češi zatíženi pocitem slovenské zrady kvůli separatistickým požadavkům a následným vznikem Slovenského státu na konci 30. let. (Příhoda 1993: 34–35) Češi nadto v době existence Československa považovali vše československé za české, což v nich zakořenilo (Uhl 2003: 19), a zprvu dokonce vnímali Československo de facto jako rozšířený český stát. Proto Češi pokládali unitární, centralistický způsob řízení společného státu za nejlepší možný. (Rychlík 2003: 267) Podle Petra Uhla byli Slováci před rozdělením Československa vnímáni médii konkrétně jako „(n)epodnikaví, proruští, (post)komunističtí, nacionalističtí (popírající ‚občanský princip‘) a levicovní“. (Uhl 2003: 14) Tato skutečnost byla navíc

posílena i tím, že někteří čeští pravicoví politici zdůrazňovali, že slovenská část státu je na tom ekonomicky hůře než ta česká a navíc podle nich nemíří k tržní ekonomice. (Jičínský 1996: 42)

Zkoumané téma jsem si vybrala, jelikož jsem chtěla detailněji pochopit a osvětlit situaci po pádu komunistického režimu v českých zemích v souvislosti právě s otázkou společného státu, což bylo v tomto období jedním z klíčových problémů. Tisk pro tyto účely umožňuje velmi dobrý náhled na zkoumané období, dovoluje hlubší rozpoznání skutečné atmosféry té doby a tím její lepší pochopení. Navíc způsob, jakým tehdejší tisk vykresloval Slováky a jaký postoj k nim zaujímal, považuji za velmi důležitý z hlediska vlivu na veřejné mínění a následně také na volby roku 1992, které rozhodly o dalším osudu společného státu. Touto prací tak chci přispět k debatě o problematice vztahu Čechů a Slováků a o možných příčinách rozdělení Československa.

Vzhledem ke specifickému charakteru práce nemá tento text žádné teoretické ukotvení. Jelikož má zkoumaný problém jedinečnou povahu, nebylo by použití teorie přínosné, především by pak v textu mohlo působit nepřirozeně. Proto se v první kapitole zaměřuji hned na problematiku česko-slovenských vztahů a jednání o státoprávním uspořádání, která slouží jako základ pro pochopení a analyzování vybraného tématu.

V oblasti metodologie používám v této práci empiricko-analytický přístup ke zkoumanému problému. Využívám komparativní metodu, jelikož porovnávám články čtyř vybraných českých deníků týkajících se především čtyř zvolených významných událostí, které mohly ovlivnit česko-slovenské vztahy, a to ve stanoveném období. V rámci komparativní metody jsem si zvolila čtyři kritéria, která se kryjí s vybranými důležitými událostmi ve zmíněném období. Tyto události byly vybrány podle toho, že byly buď významné z hlediska další existence společného státu, nebo mohly mít vliv na vnímání Slovenska českými občany. Postoj novin ke Slovensku pak mohl být nejvíce zřejmý právě při interpretaci těchto klíčových vybraných událostí. Zcela zásadní událostí je volební kampaň, jelikož právě v této době se mnoho voličů rozhoduje, komu dát v nadcházejících volbách svůj hlas, a proto mohou být voliči tiskem více ovlivnitelní. Je ale třeba uvést, že v práci kvůli omezenému trvání některých událostí a jejich reflexí v novinách беру v úvahu i jiné důležité články zabývající se společným státem či Slovenskem, které se přímo netýkají vybraných událostí, ale jsou významné pro zhodnocení novinami poskytnutého pohledu na Slovensko.

Prvním kritériem a tedy první vybranou událostí je *jednání v Milovech*, což je ves nacházející se v okrese Žďár nad Sázavou. Ve dnech 3. až 8. února roku 1992 se v této

malé obci sešly expertní komise České národní rady (ČNR) a Slovenské národní rady (SNR), dále se tohoto jednání zúčastnily i vlády České a Slovenské republiky společně s federální vládou. Předmětem jednání byla smlouva mezi ČNR a SNR, která měla podle požadavků slovenské strany předcházet přijetí ústavy. (Rychlík 1998: 141–142) Toto jednání a následné odmítnutí v Milovech dojednané dohody slovenskou stranou považují za zásadní událost roku 1992 v době před parlamentními volbami. Do tohoto kritéria jsem zařadila kromě samotného milovského jednání i úmluvu obou národních rad z 10. ledna, kdy bylo ujednáno, že plánovanou smlouvu podepíší právě národní rady. (Tamtéž: 142) Tato skutečnost totiž s dohodou z Milov úzce souvisí. Ze stejného důvodu dále do prvního kritéria zahrnuji i ustanovení expertních komisí národních rad dne 23. ledna, dále odmítnutí dohody předsednictvem SNR dne 12. února a reakci ČNR na tento fakt na začátku března. Událost jako celek tedy sleduji v novinách v době od informování o shodě národních rad na signatářích smlouvy z počátku ledna až téměř do poloviny března, kdy se národní rady domluvily na prozatímním ukončení státoprávních jednání, která odložily na dobu po volbách (Tamtéž: 143).

Druhým kritériem jsou *oslavý 53. výročí vzniku Slovenského státu*, který byl ustaven 14. března 1939. Při oslavách připomínajících založení tohoto státního útvaru požadoval dav Slováků samostatnost SR (Slovenské republiky) a vyjadřoval se proti federálnímu uspořádání. (Stein 2000: 144) Tato událost je podstatně časově omezenější i samotný význam události je menší než v případě prvního kritéria. Ovšem předpokládám, že reportování o této události vzhledem k jejímu charakteru bylo pro tisk atraktivní. Navíc se v něm mohl při této příležitosti také projevit jeho náhled na Slovensko a celkově na státoprávní problémy.

Třetí kritérium představují *pokusy o přijetí deklarace svrchovanosti Slovenské republiky* části slovenských poslanců v SNR. V prvních šesti měsících roku 1992 se konaly dva zásadní pokusy o schválení slovenské svrchovanosti, první se udál 1. dubna a druhý 7. května. Právě tyto dvě události jsou předmětem třetího kritéria. Oba dva pokusy ale selhaly a deklarace tak do voleb schválena nebyla. (Rychlík 2002a: 220; Stein 2000: 145) Přestože pokusy nebyly úspěšné, opakovaná snaha Slováků prosadit svoji svrchovanost mohla poskytnout pro noviny zajímavé téma, jelikož případné schválení deklarace by mělo zásadní dopad na společné česko-slovenské soužití v jednom státě. Proto je dobré sledovat, jakým způsobem tisk vykreslil tuto slovenskou snahu o svrchovanost.

Posledním, čtvrtým kritériem je *volební kampaň*. Toto kritérium představuje hlavní událost v celém sledovaném období, jelikož články v tisku v tomto období mohly mít na

voliče větší vliv v důsledku blízkosti voleb, především pak mohly zaujímat rozhodnější a jasnější postoje směrem ke Slovensku a společnému státu a případně řešit budoucnost soužití Čechů se Slováky po volbách. Volební kampaň oficiálně začala 13. května 1992, ale vzhledem k tomu, že propagační materiály stran lze v některých tiskovinách nalézt již od začátku května, zkoumám tuto událost už v době od 1. května, a to až do parlamentních voleb, které se uskutečnily ve dnech 5. a 6. června.

Dosavadní zpracování státoprávního problému a česko-slovenských sporů v době od konce roku 1989 do rozdělení Československa je velmi obsáhlé. Mnoho existujících zdrojů se sice soustředí spíše na příčiny rozdělení Československa, ovšem většina literatury se snaží podrobně rozebírat státoprávní spory a s nimi související události v době od pádu komunistického režimu až po zánik společného státu. Vzhledem k tomu, že zkoumaný problém se týká přímo ČR, je drtivá většina literatury vztahující se k tomuto tématu pochopitelně v češtině. Velkým odborníkem na česko-slovenské vztahy zejména po roce 1989 je Jan Rychlík, který k této problematice vydal mnoho článků a několik knih. Navíc i při bádání v dobových novinách bylo možné najít spoustu jeho článků zabývajících se právě tímto problémem.

Na dané téma existuje i několik článků v anglickém jazyce, ovšem v omezeném množství. Tyto zdroje sice neřeší jednání mezi Čechy a Slováky o podobě společného státu do takových detailů, ale často zasazují tyto události do širšího kontextu, snaží se tak o pochopení podstaty česko-slovenských vztahů, přičemž zkoumají spíše postoje a východiska Slováků. Tento náhled ze zahraničí je velmi důležitý, jelikož umožňuje konfrontovat český pohled na události s vnějším pohledem, což dovoluje větší porozumění dané problematice.

Primární při studiu událostí předcházejících rozdělení Československa je kniha Jana Rychlíka *Rozpad Československa* (2002a). Tato publikace představuje komplexní a velmi detailní analýzu česko-slovenských jednání o státoprávním uspořádání od pádu komunismu po rozdělení státu. Kniha je velmi dobře pojata a uspořádána, bere v úvahu mnoho aspektů, které mohly ovlivnit průběh debat o konečné podobě státu, včetně názorů tehdejších vrcholných politiků i obyčejného lidu. Široce se věnuje také politickým stranám a společenským organizacím a jejich pohledům na postavení obou národů ve státě, což je důležité pro uvědomění si celkové tehdejší situace a různosti názorů, i když možná věnuje tomuto aspektu až příliš prostoru. Napříč celou monografií nadto přesvědčivě dokládá, že požadavky a představy obou stran při vzájemných jednáních byly neslučitelné. Přitom se úspěšně snaží čtenářům vysvětlit, jak se základní východiska obou národů v pohledu na

společný stát lišila a proč tedy konečná dohoda na státoprávním uspořádání nebyla možná. Dále vyzdvihuje i důležitý fakt, že po volbách již nebyla naděje na udržení Československa, což klade nepřimo za vinu slovenské straně, přičemž jeho text rozhodně nevyznívá jednostranně. Celkově se dá říci, že kniha má pro zkoumanou problematiku neocenitelný význam a že by se v ní kvůli její důkladné propracovanosti našlo jen málo toho, co by se jí dalo vytknout.

Jan Rychlík vydal i další knihu, která je celá věnována česko-slovenským vztahům. Konkrétně se jedná o monografii *Češi a Slováci ve 20. století* (2012), ve které podrobně rozebírá události odehrávající se po celé dané století, které ovlivnily vztahy obou národů. Součástí knihy je i situace po pádu komunismu, kdy napříč danou kapitolou opět vyzdvihuje fakt, že Češi a Slováci vycházeli při pohledu na státoprávní uspořádání ze zcela odlišných ideových východisek a preferencí. Dobře vysvětluje také postoje a návrhy slovenské strany a jejich odezvu v České republice, a to i u prostých občanů. Jeho výroky jsou přitom velmi přesvědčivé a logické. Jan Rychlík vydal i mnoho kratších článků na toto téma, příkladem jednoho z nich, který dobře shrnuje celou problematiku na několika stranách, je text *Zánik Československa* (2002b). Výhodou jeho stručnosti je, že umožňuje vyniknout těm nejpodstatnějším informacím.

Další velmi důležitou monografií zabývající se státoprávní problematikou po pádu komunismu v Československu je dílo Erica Steina *Česko-Slovensko: konflikt-roztržka-rozpad* (2000). Eric Stein působil jako zahraniční ústavní poradce při česko-slovenských jednáních o státoprávním uspořádání, jeho dílo je tak z tohoto důvodu velmi unikátní. Navíc postavení autora jako vnějšího poradce zajišťuje nestrannost této monografie. Kniha je také velmi dobře propracovaná. Na začátku se zabývá odlišnými postoji a dějinami obou národů i dalšími s tématem knihy souvisejícími aspekty, což poskytuje velmi dobrý vhled do celé problematiky. Dále se podrobně věnuje jednotlivým jednáním a schůzím na nejvyšší politické úrovni, které se udály od roku 1990 do konce roku 1992. V úvahu tak bere mnoho politických setkání, což je jistě prospěšné, ale na druhou stranu nezasvěcenému čtenáři může unikat význam zásadních schůzek. Na knize lze ocenit i to, že se věnuje i mnoha dalším aspektům než jen podrobným popisem zmíněných setkání. Řeší například vliv médií a rozdílnosti ekonomických podmínek na tehdejší situaci. Důležité je také to, že autor dokázal jasně vysvětlit slovenské postoje.

Dalším významným zdrojem je dílo *Éra nevinosti* (2010), jehož autorem je Lubomír Kopeček. Tato kniha se sice přímo nezabývá problémem vztahů Čechů a Slováků a státoprávními otázkami, ale přínosné je na ní to, že poskytuje odlišný pohled na

studované období. Četba této knihy dovoluje čtenáři uvědomit si, že nejen státoprávní problémy, ale i otázky ekonomické reformy či lustrací byly po přechodu k demokracii velmi zásadní. Navíc autor uvádí sice stručně, ale výstižně pocity českých obyvatel vzhledem ke Slovensku. Následně krátce, přesto výborně popisuje volební kampaň a přesvědčivě argumentuje, že česká pravice byla v mnoha ohledech v této kampani ve výhodném postavení, především kvůli zrovna probíhající kupónové privatizaci. Jelikož popisování zmíněné kampaně je v literatuře skromné, je tato kniha pro její analýzu velmi důležitá.

Při výčtu literatury nelze opomenout ani článek *Slovensko-česká rozprava o vzájomných vzťahoch* (1996), jehož autory jsou Ján Bunčák a Valentína Harmadyová. Článek je součástí sborníku *Politická zmena v spoločenskej rozprave* (1996), který editorovali Ján Bunčák, Valentína Harmadyová a Zuzana Kusá. Text sice neposkytl podrobný popis postojů Slovenska v průběhu státoprávních jednání, ale podal jedinečný pohled ze slovenské strany. Ukázal, jak Slováci vnímali federaci a společné soužití obou národů, a vysvětlil tak jejich postoje. Je z něj zjevná obhajoba slovenské strany a naopak obviňování federace a českých představitelů za uvážnutí česko-slovenských jednání i pohoršení nad vnímaným českým povýšenectvím a zasahováním do slovenských záležitostí. Na druhou stranu je zde patrná také snaha o objektivní hodnocení událostí. Nadto text dobře vysvětluje ne vždy snadnou pozici Veřejnosti proti násilí (VPN) ve slovenské společnosti. Článek tak podává česko-slovenské vztahy ze zcela odlišného pohledu než v případě českých knižních titulů. Ovšem slovensky psaných prací k otázce česko-slovenských vztahů existuje samozřejmě více, jako nejvýznamnějšího slovenského autora v tomto ohledu lze uvést Dušana Kováče.

Důležitým a nepřehlédnutelným zdrojem je sborník Karla Vodičky *Dělení Československa: deset let poté* (2003). Kniha obsahuje mnoho různorodých článků, které se zabývají odlišným aspektem rozdělení země a zároveň přináší velmi zajímavé informace. Z otisknutých článků lze vyzdvihnout především dvanáctou kapitolu Karla Vodičky s názvem *Příčiny rozdělení: shrnující analýza po deseti letech* (2003). Autor důkladně rozebírá odlišnou politickou kulturu obou národů, úspěšně se mu navíc daří zdůrazňovat rozdílnost jejich názorů a postojů, což demonstruje na průzkumech veřejného mínění týkajících se například důvěry k institucím, spokojenosti se stávajícím režimem či ekonomických pohledů. Jím poskytnutá data velmi podávají jeho tvrzení předložená na začátku knihy. Jako příčinu rozdělení státu spatřuje zmíněnou rozdílnou politickou kulturu i zákaz majorizace, což podkládá racionálními argumenty. Druhou část článku pak věnuje

podrobné analýze jednání o budoucnosti československé federace po volbách v roce 1992, které v souladu s celkovým vyzněním článku chápe jako klíčový mezník.

Součástí daného sborníku je i článek *Ke ztroskotání československého federalismu* (2003), jehož autorem je Zdeněk Jičínský. Text se věnuje průběhu státoprávních jednání, ovšem upozorňuje i na to, že si oba národy fakticky nerozuměly a problémy ve vzájemných vztazích omlouvá i demokratickou nezkušeností politiků a nacionalismem. Především se ale snaží více pochopit slovenské požadavky a původ problémů v oboustranných diskuzích spatřuje spíše na české straně a jejím nepochopení Slovenska. Tímto se velmi liší od většiny ostatních zdrojů. V článku je celkově patrná Jičínského lítost nad rozdělením země, ovšem očekávat neutrálnost od přímého protagonisty tehdejších událostí je asi těžké. Jinak je text svým specifickým pohledem na problémy státoprávního jednání značně přínosný.

Důležité je zmínit i monografii Jana Měchýře *Velký převrat či snad revoluce sametová?* (1999). Kniha adekvátně shrnuje všechny důležité aspekty česko-slovenských jednání o státoprávním uspořádání. V krátkosti a přitom velmi dobře rozebírá slovenské požadavky, jejich příčinu i důsledky, přičemž dává důraz na slovenskou touhu po zviditelnění, což přesvědčivě chápe jako hlavní příčinu problémů. Významné je na knize také to, že se zmiňuje i o obecné atmosféře ve státě.

Nelze opomenout ani knihu Petra Pitharta *Po devětaosmdesátém: kdo jsme?: mezi vzpomínkami a reflexí: texty z let 1992–1996* (1999). P. Pithart v tomto díle otevřeně dává najevo svůj názor ohledně problematiky soužití Čechů se Slováky. Věnuje se rozdílným historickým zkušenostem obou národů a velmi dobře vysvětluje, jak Češi v době před i po roce 1989 nahlíželi na Slováky, přičemž zastává chápavý pohled na Slovensko a na jeho státoprávní požadavky, naopak k české straně zaujímá spíše kritický postoj kvůli její nedostatečné snaze Slováky pochopit a vyjít jim vstříc. Také je zjevné, že rozdělení státu lituje. Ovšem v knize je z části patrná i snaha o obhajobu vlastních postojů autora knihy a jiných profederálních politiků při jednáních o státoprávním uspořádání. Kniha tak poskytuje osobitý pohled na problematiku česko-slovenských vztahů, čímž se liší od většiny ostatních titulů.

Významným zdrojem je také kniha Václava Pacnera *Osudové okamžiky Československa* (2012). Jak už název napovídá, kniha se zabývá všemi důležitými událostmi, kterými si země ve 20. století prošla. V souvislosti s problematikou státoprávního uspořádání po pádu komunistického režimu a s rozdělením Československa se autor kromě popisování česko-slovenských jednání o podobě federace

a souvisejících událostí hlouběji zabývá problémem slovenského postoje v této oblasti a úspěšně se snaží do detailů vylíčit kroky a stanoviska Vladimíra Mečiara, klíčového politika tehdejší doby. Přesto, že je to spíše popularizační kniha, svým specifickým a otevřeně kritickým pohledem především na V. Mečiara ale i na Slovensko jako celek doplňuje ostatní literaturu. Ovšem knize je třeba vytknout její někdy zkratkovité informace o průběhu událostí předcházejících rozdělení společného státu, které jsou navíc vylíčeny až příliš dramatickým způsobem.

Mezi zahraničními články by bylo vhodné zmínit dílo Paala Hildeho *Slovak Nationalism and the Break-Up of Czechoslovakia* (1999). Autor, jak už název článku napovídá, se dívá na studovanou problematiku z velké části ze slovenského pohledu. Dochází k závěru, že za rozdělení státu může výhradně česká pravice a její úsilí o dosažení tržní ekonomiky. Obhajuje Slováky tvrzením, že chtěli pouze úpravu federace a pociťovali obavy z české dominance. Tato argumentace se může zdát být jednostrannou, ovšem autor ji podepírá jasnými a logickými tvrzeními. Navíc je z článku patrné, že se autorovi podařilo vystihnout hlubší vnímání situace ze strany Slovenska.

Dalším hodnotným zahraničním dílem je článek Scotta Browna *Prelude a to a divorce? The Prague Spring as Dress Rehearsal for Czechoslovakia's 'Velvet Divorce'* (2008). Článek podobně jako ten výše zmíněný dává důraz na to, že Slováci především požadovali, aby se s nimi ve státě jednalo jako s rovným národem a za tímto účelem usilovali o reformu federace. Velkou část textu autor věnuje situaci 60. let a v podstatě tvrdí, že tehdejší chápání federace Slováky je v jádru stejné jako na začátku 90. let. Dále výstižně zdůrazňuje i rozdílnost názorů obou národů. I tento článek vidí spíše Čechy jako ty špatné a snaží se vysvětlit slovenské postoje, což se mu s úspěchem daří. Hlavním přínosem článku je především jeho odlišný náhled na danou problematiku v porovnání s českou literaturou.

Práce se člení do pěti kapitol. První z nich detailně zkoumá vztahy a soužití Čechů se Slováky před rokem 1992 a pro tento účel je rozdělena do dvou podkapitol. První podkapitola bere v úvahu krátce situaci ve vztazích obou národů v období první Československé republiky a také v době vlády komunistické strany. Druhá podkapitola se pak podrobně zabývá jednáním o státoprávním uspořádání po pádu komunistického režimu a bere v úvahu i jiné aspekty, které ovlivnily česko-slovenské vztahy. Poskytuje tak základní východisko pro zkoumanou problematiku a umožňuje její zařazení do kontextu příslušných dějinných událostí. Následující kapitoly se pak již věnují samotné analýze tisku a jeho pohledu na Slovensko. Všechny proto mají stejnou strukturu. Jsou rozděleny

na dvě podkapitoly, první v krátkosti popisuje vybranou událost tak, jak ji prezentuje literatura, čímž poskytuje základní vhled do sledované události. Druhá podkapitola pak zkoumá, jak jednotlivé analyzované tiskoviny vykreslovaly Slovensko v rámci zvolených událostí. Následně srovnává jednotlivé pohledy vybraných periodik na SR.

Druhá až pátá kapitola se tedy věnují vybraným událostem, které odpovídají kritériím komparace. Druhá kapitola se proto zabývá první zvolenou událostí, jednáním v Milovech a následně reakcí tisku na toto jednání a v této souvislosti jeho vnímáním Slovenska. Ovšem kapitola bere v úvahu i shodu národních rad na tom, kdo smlouvu uzavře, dále vznik komisí pověřených úkolem vypracování návrhu smlouvy, odmítnutí dohody z Milov předsednictvem SNR a nakonec i oficiální prohlášení národních rad z března o přerušení státoprávních jednání. Třetí kapitola se věnuje oslavám 53. výročí vzniku Slovenského státu a odezvou této události ve vybraných tiskovinách a také jejich vyobrazením Slovenska i historického Slovenského státu. Čtvrtá kapitola pak analyzuje pokusy o schválení deklarace svrchovanosti Slovenska v SNR a to, jaký postoj český tisk v rámci reportování o této události zaujal ke Slovensku a ke snaze části slovenských poslanců o prosazení svrchovanosti SR. Poslední, pátá kapitola se zabývá nejdůležitější událostí, volební kampaní. Sleduje, jak noviny nahlížely na možný budoucí vývoj státu v souvislosti s očekáváním volebního vítězství ideově rozdílných politických stran v českých zemích a na Slovensku a samozřejmě především tím, jak v této souvislosti vykreslily samotné Slovensko.

1. Česko-slovenské vztahy a státoprávní jednání do roku 1992

1.1. Česko-slovenské vztahy do roku 1989

Pro hlubší pochopení problematiky česko-slovenského soužití je nutné nahlédnout alespoň krátce do historie, jelikož dějinné zkušenosti utváří národ jako celek i jeho charakter. České země byly před rokem 1918 součástí Rakousko-Uherské monarchie, přičemž se nacházely v rakouské části tohoto státního útvaru, kde si vydobily určitou politickou autonomii. Naopak slovenský národ se vyvíjel pod nadvládou Maďarů po tisíc let. (Stein 2000: 39–40) V českých zemích se koncentroval průmysl habsburské říše, slovenské území bylo agrární a chudé. (Ulč 1996: 332) Politický rozvoj obou národů byl proto odlišný, což mělo za následek „dualismus civilizačních a kulturních tradic Čechů a Slováků“. (Vodička 2003: 206)

V rámci Československa měl mít slovenský národ podle takzvané Pittsburské dohody z roku 1918 svou vlastní samosprávu. Ovšem nakonec vznikl unitární stát a dohoda tak naplněna nebyla, což bylo předmětem kritiky slovenských nacionalistů. (Cox, Frankland 1995: 74–75) Nadto se prosadil umělý koncept čechoslovakismu, který hovořil o existenci „jednotného československého národa o dvou jazykových větvích“. (Rychlík 2003: 267) V praxi ovšem Češi považovali Československo za svůj stát, jehož rozloha se zvětšila, a Slováci zprvu vnímali jako Čechy. (Tamtéž) Ve skutečnosti ale místo jednoho československého národa existovala ve státě dvě odlišná společenství (Kipke 1993: 41) a československá idea se ve slovenském myšlení dostatečně neupevnila (Musil 1995: 4). Na Slovensko plynula z Prahy finanční výpomoc a byli tam dosazováni i čeští úředníci, což u Čechů vzbuzovalo pocit slovenské zaostalosti a u některých Slováků pohoršení. V letech 1939–1945 existoval samostatný Slovenský stát pod německým patronátem, díky čemuž Slováci získali zkušenost s vlastním státem, přičemž myšlenek na nezávislost se nikdy zcela nevzdali a to přesto, že ona zkušenost se Slovenským státem byla kvůli jeho spojení s nacistickým Německem negativní. Z pohledu Čechů se tak Slováci stali zrádci. (Ulč 1996: 333–334)

V roce 1945 Slováci prosadili vysokou míru vlastní samosprávy, avšak po komunistickém převratu v únoru roku 1948 se moc začala přesouvat zpět do centra ve prospěch vládnoucí komunistické strany. Období po roce 1945 se dá nazvat asymetrickým federalismem, kdy bez odpovídajícího protějšku na české straně existovala SNR a slovenská vláda, takzvaný Sbor pověřenců, který byl ale roku 1960 zrušen. (Cox, Frankland 1995: 77, 78)

Mnozí Slováci proto měli pocit, že Češi ve státě dominují a že jsou jim podřízeni. Proto žádali, aby jejich postavení ve společném státě odpovídalo postavení českého národa na principu rovný s rovným. Tato skutečnost je důležitá i z toho důvodu, že se podobné pocity a požadavky objevily i po pádu komunistického režimu v roce 1989. V době pražského jara¹ spojovali Slováci demokratizaci s federalizací a volali po symetrické federaci. Naopak pro Čechy nebyla federalizace důležitá, zaměřovali se totiž na liberalizaci režimu. (Brown 2008: 1783–1787) Symetrická federace pro Slováky znamenala stav, kdy „každý národ je...vlastním pánem na svém teritoriu a v souladu s tím je, přirozeně, také plně vybaven odpovídajícími mocenskými orgány a institucemi...(které jsou) kopiemi orgánů druhého národa“ (Zajanová citována in Tamtéž: 1789)

Na slovenských požadavcích je patrná jejich kontinuita, usilovná snaha o posílení vlastní pozice a v neposlední řadě i odlišnost od českého smýšlení. Stálé úsilí o vylepšení postavení slovenského národa ve společném státě dávala tušit, že Slováci se myšlenky na opravdovou suverenitu nevzdají.

Federalizace se nakonec Slovákům podařilo dosáhnout v říjnu roku 1968, tedy v době po vojenské intervenci Varšavské smlouvy, která ukončila pražské jaro. Ústavním zákonem o československé federaci došlo ke vzniku dvou národních států, které část své suverenity delegovaly na federální instituce. Byl zaveden i takzvaný zákaz majorizace². (Rychlík 1993: 397) Dále vznikla ČNR jako protějšek SNR s odpovídajícími pravomocemi. V daném zákonu se navíc hovořilo o rovnocenném postavení obou národů ve státě, jejich právu na sebeurčení a o faktu jejich nezávislosti a suverenity. Ovšem v roce 1970 došlo k opětovné centralizaci moci. (Young 1994: 3) Vládnoucí komunistická strana všechnu reálnou moc koncentrovala ve svých rukou, čímž znemožnila, aby federace skutečně fungovala. Ta se z pohledu Slováků proto zdiskreditovala, a to zejména z důvodu, že přes vytvoření české vlády a ČNR a účasti slovenských politiků ve vrcholných funkcích federace, se rozhodovalo o Slovensku stále v Praze. (Rychlík 2003: 267–268) Mnozí čeští poslanci zase federaci opovrhovali jako produktem komunismu (Jičínský 1996: 41) a většina Čechů ji spojovala s vojenskou intervencí Varšavské smlouvy a chápala ji jako důsledek oné intervence (Pithart 1998: 107).

¹ Období liberalizace komunistického režimu v Československu v roce 1968.

² Ve Sněmovně národů Federálního shromáždění zasedalo 150 poslanců, polovina byla z ČR a polovina ze Slovenska. Pokud se hlasovalo o věcech, které spadaly pod zákaz majorizace, hlasovalo se v obou polovinách zvlášť a pro schválení zákona bylo třeba, aby se kladně vyjádřilo minimálně 38 poslanců českých a 38 slovenských. V případě ústavního zákona byla nutná třípětinová většina v obou částech. Vzhledem k rozdílné politické kultuře Čechů a Slováků tak mohl zákaz majorizace v demokratických podmínkách znamenat neřešitelnou krizi. (Vodička 2003: 217–220)

Zkušenosti s dvacetiletým obdobím normalizace³ se u obou národů značně lišily. Češi ho vnímali jako dobu úpadku, Slováci naopak v této době prožívali politický, hospodářský a kulturní vzestup, komunistický režim byl navíc na Slovensku o něco volnější a opět sem plynuly peníze z centra. Po sametové revoluci proto v českých zemích, znechucených předchozím úpadkovým režimem, převládl na rozdíl od Slovenska názor, že je třeba zcela dělat pravicovou politiku, tedy takovou politiku, které je přímou negací komunistické doby. (Žák 2003: 145–146) Rozdíly v politické kultuře obou národů se tak dále zvětšovaly, což se projevilo v jiných názorech na politiku a ekonomiku. Češi podporovali tržní ekonomiku a privatizaci daleko více než Slováci. Ti naopak vnímali bývalý režim pozitivněji než Češi a byli s tehdejší situací po listopadu 1989 o dost nespokojenější. (Vodička 2003: 208–216)

Oba národy se tedy navzdory celkem dlouhé existenci Československa více nesblížily. Vztah Čechů k Slovákům byl navíc zastíněn vzpomínkou na období Slovenského státu a také federalizací země, která zjevně nepřinesla uspokojení ani jedné straně. Tento fakt spolu s odlišným vývojem nejen za normalizace tak mohl vést ke vzájemné podezíravosti a nepochopení se.

1.2. Česko-slovenské vztahy a státoprávní jednání po roce 1989

Kolaps komunistického režimu v listopadu 1989 vedl k tomu, že se znovu objevil problém vztahu Čechů a Slováků ve společném státě. Už v této době se oba národy diferencovaly a to tím, že založily odlišné prodemokratické organizace, Češi ustavili Občanské fórum (OF) a Slováci VPN. Všechny slovenské politické strany nadto požadovaly vyřešení postavení Slovenska ve státě. VPN požadovala pouze pozměnění současné federace. (Rychlík 1998: 139) Křesťanskodemokratické hnutí (KDH) také usilovalo o společný stát, ten měl být ale jen dočasný. Slovenská národní strana (SNS) se vyslovovala za volný svazek obou národů, později za samostatnost Slovenska. Tu žádala většina slovenských emigrantských sdružení i známá nacionalistická organizace Matica slovenská. (Rychlík 2012: 573–574).

OF a VPN se shodly, že dosavadní federaci je nutno zcela přebudovat a posílit postavení republik. Již v prosinci 1989 SNR požadovala, aby byly sepsány dvě oddělené ústavy pro republiky, teprve poté by se měla vytvořit ústava federace. Podle slovenského pohledu totiž republiky tvoří základ a federace se z nich odvozuje. (Rychlík 2002b: 3) Na

³ Takzvanou normalizací je myšleno období let 1969–1989.

začátku února 1990 se předsednictva ČNR a SNR shodla, že federální ústava má vycházet z republikových ústav. (Suk 2003: 422) Na této věci i na prvenství republik ve společném státě se dohodli také slovenský premiér Milan Čič a český premiér P. Pithart na schůzce republikových vlád v dubnu téhož roku. (Stein 2000: 63)

Slováci ihned po listopadovém převratu dali najevo, že budou i nadále usilovat o posílení své pozice na úkor centra, z čehož je patrná důležitost této záležitosti pro Slovensko. Významná je v tomto kontextu ochota české strany Slováky pochopit a dosáhnout konsenzu. Ovšem rozdílné požadavky různých slovenských politických subjektů, z nichž některé byly značně radikální, předpovídaly budoucí problémy při snaze o vyřešení státoprávního problému.

První neshody mezi Čechy a Slováky přišly velmi brzy. Dne 23. ledna 1990 předložil prezident Václav Havel návrh na nový název státu. Z jeho pojmenování Československá socialistická republika chtěl vypustit slovo socialistická a očekával, že jeho návrh poslanci hned schválí. Ovšem kvůli procedurálním důvodům změna názvu ve Federálním shromáždění (FS) neprošla. (Jičínský 2003: 54; Měchýř 1999: 304–305) V. Havel se touto iniciativou snažil dát státu dobré jméno z dob meziválečné Československé republiky. Ovšem pro Slováky to znamenalo návrat k unitární republice a konceptu čechoslovakismu, který popíral fakt existence federace. SNR se proto vyjádřila pro název Federace Česko-Slovensko. Slováci se chtěli skrze tuto pomlčku ve světě zviditelnit a vyjádřit svoji národní svébytnost. Celý problém navíc reflektoval tisk vášnivými diskuzemi a okolo této záležitosti vzrůstaly emoce. (Bunčák, Harmadyová 1996: 97–98)

Češi ale Slováky navržený název státu odmítli, jelikož pojmenování Česko-Slovensko odkazovalo na neslavnou dobu druhé Československé republiky z let 1938–1939, pomlčku navíc chápali jako rozdělovník, naopak ji vnímali Slováci jako spojovník. (Spáčil 2011: 98) Nadto název Česko připadal českým občanům urážlivý. Spory měly za následek krizi ve vztazích mezi oběma národy. Na Slovensku se demonstrovalo ve prospěch pomlčky, v Praze naopak proti pomlčce. Čeští občané také žádali, aby se politici zabývali důležitějšími věcmi a situaci vnímali tak, že Slováci chtějí federaci rozdělit. (Rychlík 2002a: 115–122)

V. Havel nakonec předložil nový návrh na název státu, který měl znít Republika česko-slovenská, naopak poslanci ČNR prosazovali pojmenování Československá federativní republika. (Tamtéž: 119) Jelikož ve Federálním shromáždění Slováci podpořili Havlův nový návrh a Češi návrh ČNR, nebyl přijat ani jeden. Proto byl schválen V. Havlem prosazovaný kompromisní dvoujazyčný název státu Československá federativní

republika v české verzi a ve slovenské podobě Česko-slovenská federatívna republika. Následovaly velké protesty na Slovensku, jelikož přijatý dvoujazyčný název nebyl pro Slováky akceptovatelný. (Suk 2003: 354–355, 435–436) Slovenské orgány v reakci na protesty schválený název odmítly. V dubnu byl nakonec odsouhlasen konečný název země, Česká a Slovenská Federativní Republika (ČSFR). Spisovatel Ludvík Vaculík poté v návaznosti na tento spor směle prohlásil, že stát by se měl rozdělit, přičemž varoval před dalšími požadavky Slováků. (Pacner 2012: 594–595)

Spor o název státu ukázal, jak bylo pro Slováky zásadní posílit své postavení ve státě a dát světu najevo, že existuje slovenský národ. Nadto je zjevné, že slovenské návrhy na název státu a pozdější protesty na Slovensku mohly na českou veřejnost, která v té době státoprávní uspořádání nepovažovala za klíčový problém, zapůsobit velice negativním dojmem. Její pohled na Slováky tak byl nutně i v důsledku zmíněného mediálního působení tímto konfliktem negativně ovlivněn. Od této doby mohlo být Čechům jasné, že další soužití se Slováky bude problematické.

V červnu roku 1990 se konaly první svobodné volby, ve kterých zvítězilo OF v českých zemích a VPN na Slovensku. Oba subjekty vytvořily federální vládu s podporou KDĽ a Křesťanské a demokratické unie (KDU), což byla koalice Československé strany lidové a Křesťanskodemokratické strany (ČSL-KDS). Česká vláda se skládala z OF a KDU a z Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS). Slovenská vláda byla složena z VPN, KDĽ, Maďarské občanské strany (MOS) a Demokratické strany (DS). (Hakauf 2011) Legislativní sbory byly zvoleny na dva roky, jelikož během těchto dvou let měla být vypracována federální ústava, kde měly být popsány a formulovány vztahy mezi oběma národy. (Jičínský 2003: 56)

Po volbách vyslovil nový slovenský premiér V. Mečiar požadavek na zvýšení kompetencí SNR a slovenské vlády. Tento požadavek byl předmětem několika jednání na nejvyšší úrovni. První oficiální rokování ohledně kompetencí republikových vlád se konalo ve dnech 8. a 9. srpna 1990 v Trenčianských Teplicích za přítomnosti federálního premiéra a obou jeho republikových protějšků⁴. (Měchýř 1999: 307–308) Účastníci jednání se shodli na kompetencích federace⁵ a Mečiarově názoru, že „(j)en silné národní republiky mohou vytvořit silnou federaci“. (Tamtéž: 308) To znamenalo posílení kompetencí republik

⁴ Státoprávní jednání byla obvykle vedena mezi třemi stranami, federací a oběma republikami, a dohoda musela být odsouhlasena všemi třemi aktéry. Komplikovanost tohoto procesu byla navíc ztížena faktem, že v obou republikách vznikly odlišné stranické systémy. (Leff 1999: 226, 229)

⁵ Do kompetencí federální vlády měla spadat „obrana státu a jeho hranic, jednotná měna a vydávání peněz (emisní činnost), mezinárodní politika a strategie při začleňování Československa do Evropy, stanovení daní a cel, životní prostředí“. (Měchýř 1999: 308)

a stavění federace zdola. Pravomocemi měly tedy disponovat republiky, přičemž některé z nich by republiky přenesly na federaci. Česká média následně podrobila tuto dohodu tvrdé kritice, kdy odsuzovala ústupky české strany a obviňovala ji z nedostatečného hájení českých zájmů (Podracký 2015: 93–96) a boření státu (Pithart 1998: 111).

Z jednání v Trenčianských Teplicích je zřejmé, že česká vláda se slovenské straně opět snažila vyjít velmi vstříc. Reakce médií na zmíněné jednání se přitom zdá být značně ostrá a nekompromisní, což může být dáno negativní zkušeností se slovenskými požadavky v době sporu o název společného státu. Z toho je patrné, že média a tím následně i občané ztráceli se slovenskými požadavky a pokračujícími státoprávními problémy trpělivost.

V září a říjnu následovala další jednání o kompetencích. Žádná zásadní dohoda ale nenastala a to kvůli rozdílným východiskům. Čechům šlo totiž při rozdělování kompetencí o funkčnost federace, což znamená, že některé pravomoci by si podle nich měla federace ponechat trvale. Naopak Slováci si představovali dva státy, které by své pravomoci svěřily federaci, jež by trvala jen díky společné vůli obou národů. Odlišné bylo chápání i výrazu společný stát. Češi mu rozuměli ve smyslu jeden stát, naopak Slováci ho vnímali jako soustátí či spolek států, což může být v rozporu s existencí jednotného státu. To je nutné si uvědomit při zmiňování faktu, že většina Slováků si přála právě společný stát. (Rychlík 2012: 575, 580)

Ačkoliv měla kompetenční zákon podle ujednání z Trenčianských Teplic připravit skupina expertů z obou republik (Wolf 1998: 37), předložil V. Mečiar v říjnu 1990 slovenský návrh zákona, který by na republiky přesunul zodpovědnost za jejich ekonomický a sociální rozvoj. Republiky by navíc mohly uzavírat vlastní mezinárodní smlouvy. Z federální vlády by se tak stal pouhý koordinátor. Tento slovenský návrh se stal předmětem jednání a nakonec po politickém boji o kompetence došlo 5. listopadu mezi zúčastněnými stranami k dohodě. Federální vláda ovšem vyjádřila k textu výhrady a až 13. listopadu vzešel z dalšího jednání definitivní text kompetenčního zákona. ČNR ale trvala na několika změnách v dojednaném textu. (Rychlík 2002a: 155–161) V reakci na to přicestoval V. Mečiar do Prahy a vyhrožoval české straně, že pokud dojednaný kompetenční zákon neschválí v dané podobě, SNR vyhlásí svrchovanost Slovenska, což bude znamenat konec Československa. V návaznosti na tuto výhrůžku začala ČNR připravovat katastrofický scénář rozpadu státu. (Wolf 1998: 42–44) FS nakonec akceptovalo některé změny ČNR a kompetenční zákon tak byl schválen. (Stein 2000: 70–71)

Kompetenční zákon v důsledku slovenských požadavků značně omezil pravomoci federace ve prospěch republik. Federální zákony mohly až na výjimky vykonávat jen republikové orgány. Navzdory požadavkům Slováků ovšem zůstala zachována jedna ústřední federální banka. Republiky byly v souladu se slovenskou touhou po zviditelnění se nejvíce posíleny v zahraničně-politické oblasti. Mohly přijímat mezinárodní smlouvy a mít své zastoupení za hranicemi země. Mnoho sporných problémů ale zákon opomenul. (Stein 2000: 73–75)

Pokračující jednání a slovenský nátlak na českou vládu i české poslance mohl u občanů českých zemí působit záporným dojmem a posílit tak protislovenské smýšlení. To mohlo být ještě umocněno výsledným kompetenčním zákonem, který zásadně omezil federální kompetence, a mohl tak u Čechů vzbudit pocit, že Slováci si na nich vymohli své požadavky na úkor českých zájmů. Zmíněné rozdílné chápání společného státu navíc dokazuje, jak odlišně oba národy v této věci přemýšlely a jak byla tedy nějaká zásadní a trvalá shoda na státoprávním uspořádání fakticky nemožná.

Na jaře roku 1991 došlo k rozpadu OF a VPN, což způsobilo značnou fragmentaci ve FS, a tak ztížilo situaci federální vlády a schvalování zákonů. (Kopeček 2010: 108–109) OF se rozdělilo na liberální Občanské hnutí (OH) a na pravicovou ODS a Občanskou demokratickou alianci (ODA). Z VPN odešla frakce V. Mečiara, který později založil Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS). V českých zemích přitom rostla podpora pravicových stran, naopak na Slovensku posilovaly levicové a na národ orientující se síly. (Vodička 2003: 221) České pravicové strany byly zastoupeny především ODS a ODA a požadovaly rozhodnou transformaci země, hlavně v ekonomické oblasti. Zastávaly také občanský princip v pohledu na společný stát a zčásti tak prosazovaly československé unitářství. (Jičínský 2003: 61) V souhrnu se většina českých politiků zaměřovala na ekonomickou a politickou transformaci země a preferovala silnou federaci. Většina slovenských zástupců se naopak koncentrovala na uznání své země ze strany mezinárodního společenství a na vznik konfederace se silnými republikami a slabým centrem moci. (Macek-Macková 2011: 622, 623)

Oba národy byly značně odlišné, a to v případě nejen politického ale i ekonomického myšlení. Z toho plynoucí podpora politických stran s rozdílným programem v obou republikách tak mohla představovat zásadní problém pro vyřešení otázek týkajících se postavení obou národů ve společném státě.

Státoprávní problém navíc zhoršila ekonomická reforma, zahájená na počátku roku 1991. Na Slovensku v jejím důsledku značně vzrostla nezaměstnanost. Slováci byli

celkově v nevýhodě kvůli nepříznivé struktuře průmyslu a potížím s konverzí zbrojní výroby. Jelikož reforma dolehla na Slovensko tíživěji než na české země, začalo se zde prosazovat vnímání reformy jako „nástroje Prahy na vykořisťování a zbídačení Slovenska, na potlačení zájmů slovenského národa“ (Bútor, Bútorová 2003: 80), čehož obratně využilo HZDS ve své rétorice (Tamtéž: 81). Slováci cítili, že reforma byla nastavena tak, aby sloužila výhradně českým ekonomickým zájmům. (Bookman 1994: 178) Proto se ozývaly hlasy z Bratislavy volající po slovenských specifikách a úpravách ekonomické reformy. (Pacner 2012: 610 – 611; Wolf 1998: 47)

Na Slovensku byl V. Mečiar velmi populární, v českých zemích naopak značně neoblíbený. V českém tisku se o něm psalo například jako o nacionálním socialistovi anebo byl nařčen z úsilí o levicový puč. V dubnu byl ale V. Mečiar slovenským parlamentem odvolán z pozice premiéra a místo něj nastoupil předseda KDH Ján Čarnogurský, který stál v čele vládní koalice VPN-KDH. V. Mečiar v důsledku tohoto ponížení přestal zastávat profederální pozice a začal usilovat o suverenitu Slovenska, (Dienstbier 1999: 251) tedy o konfederaci, pro kterou se vyslovovalo i KDH (Hilde 1999: 657).

V únoru roku 1991 vystoupil předseda KDH Ján Čarnogurský na rokování o státoprávním uspořádání s požadavkem na právně závaznou smlouvu, kterou by mezi sebou uzavřely republiky. Ze smlouvy by se vycházelo při zpracovávání jejich ústav. Až nakonec měla být sepsána federální ústava. Podle J. Čarnogurského by smlouva vyjádřila suverenitu Slovenska, protože její přijetí by znamenalo uznání Slovenska jako státu. (Podracký 2015: 123–124) Smlouvu žádal také z důvodu slovenských obav, že Češi v budoucnu provedou centralizaci státu na úkor zájmů Slovenska. (Dorff 1994: 109) J. Čarnogurský dal dokonce později najevo, že společný stát pokládá za dočasný a to vysloveným přáním, aby Slovensko vstoupilo do Evropského společenství jako samostatný stát. (Rychlík 2003: 284–285)

Česká strana ale požadavek takové smlouvy odmítla. Při dalších jednáních v únoru a březnu Češi spolu s VPN nabídli J. Čarnogurskému uzavření politické deklarace, ale on tento návrh odmítl a navíc se vyslovil pro přijetí konkrétně státní smlouvy. (Měchýř 1999: 314, 316) Čeští politici, kteří stále trvali na federálním principu společného státu (Dorff 1994: 109), takovou smlouvu nejprve zamítli. Ovšem poté se snažili najít kompromis. Státní smlouva předpokládala mezinárodní povahu, proto byla pro českou stranu nepřijatelná. Vedla by totiž ke konfederaci, tedy ke vzniku spolku dvou států. Slovensko by získalo mezinárodněprávní subjektivitu a kontinuita Československa by se musela

přerušit, jelikož smlouva vyžadovala, aby se před jejím podpisem republikami federace na chvíli rozpustila. Česká vláda se ale byla ochotna smířit s takovou smlouvou, která by měla pouze politický charakter. (Rychlík 2002a: 175–176, 199)

Požadavek státní smlouvy byl opravdu velmi radikální krok a po jeho předložení mohl převládnout pocit, že Slováci vlastně nemají na uchování Československa žádný zájem a naopak se ho snaží využít jen ve svůj prospěch. Tento další slovenský postup tak mohl opět negativně ovlivnit český pohled na Slovensko. Ze slovenské strany je zase patrná podezřívavost a nedůvěra vůči federaci jako takové i vůči českým záměrům, kterou bylo možno sledovat ve slovenských návrzích a činech již od pádu komunistického režimu.

Je třeba zdůraznit, že požadavky Slováků vnímali čeští občané především jako komplikaci. Mnozí Češi pohlíželi na Slováky jako na nevděčný národ, který si neváží české pomoci, a odmítali proto české finanční transfery, takzvaný penězovod, na Slovensko. Kvůli slovenské schopnosti blokovat zákony ve FS a národním demonstracím v SR vnímali Češi Slováky také jako přítěž a hrozbu pro stát. (Hilde 1999: 659, 661) Navíc byli neustálými státoprávními spory znechuceni. Ty totiž podle nich jen odváděly pozornost od důležitějších problémů. Z tohoto pohledu profitovala ODA, která se snažila získat si hlasy takto smýšlejících občanů. (Dienstbier 1999: 261)

V průběhu roku 1991 stále pokračovala státoprávní jednání. V květnu 1991 se uskutečnilo setkání nejvyšších státních a republikových činitelů v Lánech, na kterém čeští politici předložili slovenské straně návrh dohody mezi oběma národními radami. Ovšem Slováci tuto dohodu odmítli a trvali na státní smlouvě. ČNR se v reakci na toto odmítnutí začala zabývat postupem v případě rozdělení státu. (Rychlík 2002a: 176–177) V červnu na dalším jednání v Kroměříži došlo alespoň ke shodě na zhotovení určité smlouvy upravující státoprávní uspořádání. Přítomné strany se navíc shodly, že o rozdělení ČSFR může rozhodnout jen referendum. (Rychlík 2012: 584)

Referendum podporovali mnozí čeští politici, zejména profederální OH a prezident V. Havel. Pod výzvu k referendu se podepsalo přes dva miliony lidí v celém státě. Slovenští nacionalističtí politici se ale postavili proti referendu, jelikož velká většina Slováků a Čechů společný stát podporovala. Federální shromáždění se ovšem nebylo schopno dohodnout se na otázce referenda, proto se nakonec žádné nekonalo. (Stein 2000: 109–110, 116–118)

Jednání se slovenskou stranou velmi komplikoval fakt, že se tamní politické subjekty snažily ukázat, že to ony lépe brání zájmy Slovenska proti Praze. V červnu 1991 se tak HZDS vyslovalo pro mezinárodněprávní subjektivitu. (Dienstbier 1999: 261–262)

Nadto v červenci KDH uveřejnila svoji představu státní smlouvy, která by ustavila unii dvou nezávislých států, což by znamenalo konec československé státnosti. Poté HZDS začalo dokonce usilovat o přijetí čisté ústavy, tedy takové ústavy, která by byla napsána jako pro samostatný stát bez odkazu na ČSFR. Češi tuto myšlenku naprosto odmítli a upozornili, že přijetí takovéto ústavy by chápali jako vystoupení Slovenska z federace. (Podracký 2015: 127, 132)

Neustálé trvání na státní smlouvě a rostoucí slovenské požadavky logicky radikalizovaly situaci v zemi. V důsledku pak mnoho lidí mohlo ztratit víru v budoucnost společného státu, což bylo pravděpodobně posíleno i neschopností FS dohodnout se na otázce referenda, která symbolizovala nemožnost konečné a trvalé shody na státoprávním uspořádání. Vážnost situace dokládá i fakt, že čeští politici přes svou snahu o kompromis byli nuceni vzhledem ke stupňujícím se slovenským návrhům zvážit situaci pro případ rozdělení státu.

V říjnu na dalším setkání vrcholných státních a republikových představitelů ve Štíříně u Prahy se politici většinou shodli na kompetencích federace⁶ a republik a slovenská delegace zde představila vlastní návrh smlouvy mezi republikami, ve kterém se stále dožadovala pro Čechy nepřijatelného pojmu státní smlouva. Celková atmosféra v zemi byla přitom tak napjatá, že se všeobecně očekával brzký a náhlý rozpad státu, což ještě umocňovaly dramatické články v tisku. (Měchýř 1999: 320)

V listopadu na další schůzce vrcholných politiků na Hrádečku předložil V. Havel návrh smlouvy mezi oběma republikami, kterou by ve jménu republik uzavřely ČNR a SNR. Jan Kalvoda, předseda ODA, ale odmítl možnost, že by republiky mohly sjednat právně závaznou smlouvu, což slovenská strana chápala jako upírání její rovnoprávnosti ve státě. Český premiér P. Pithart se po zmíněném jednání vyjádřil ve prospěch volnějšiho svazku se Slovenskem, než jaký představuje současná federace, a svůj koncept nazval dvojdomkem. Česká média ale kritizovala tento výrok jako další snahu ustupovat Slováckům. Média se celkově nesnažila o nezávislé informování veřejnosti, ale naopak rozdílné pohledy obou republik na státoprávní problémy zveličovala, a tím podporovala radikalizaci veřejného mínění. (Stein 2000: 113–115, 234) Konečná dohoda nejen na obsahu a povaze smlouvy, ale i na způsobu jejího schválení tak musela být odložena až na rok 1992.

⁶ Do federálních kompetencí měla spadat „měna, rozpočet, obrana, ochrana ústavnosti, plnění mezinárodních závazků, hmotné rezervy, energetika, regulace cen“. (Měchýř 1999: 320)

Média napětí v zemi ještě zhoršovala, nicméně i tak je zřejmé, že neustálá jednání, na kterých Češi se Slováky nebyli po většinu času schopni dosáhnout shody, ukazovala na závažnost situace v oblasti státoprávních otázek. Zásadní se ukázala být odlišnost základních východisek obou národů, jako chápání společného státu a jiné názory v oblasti politiky a ekonomiky. Na jednáních, která se odehrávala po dva roky, nepadla žádná zásadní a trvalá shoda, která by konečně vyřešila postavení českých zemí a Slovenska v Československu, proto výhledy na takovou dohodu v roce 1992 nemohly být moc nadějně.

2. Jednání v Milovech

2.1. Zkoumaná událost v literatuře

Na počátku roku 1992 pokračovala rokování ohledně smlouvy mezi oběma republikami, která byla požadovaná slovenskou stranou a na které přes neustálá jednání odehrávající se téměř po celý rok 1991 nebyla nalezena shoda. Dotyčné strany se nebyly schopny dohodnout ani na tom, kdo má smlouvu podepsat. To se podařilo vyřešit až 10. ledna 1992, kdy se zástupci ČNR a SNR dohodli, že smlouva bude uzavřena republikami, jak požadovala slovenská strana. Ta si totiž představovala, že uzavřením smlouvy právě mezi ČR a SR vznikne fakticky unie obou států a že na základě této závazné smlouvy pak dojde k novému rozdělení kompetencí. Zároveň ale bylo dojednáno, že za republiky smlouvu podepíše obě národní rady. (Rychlík 2012: 592–594) 23. ledna došlo ke vzniku komise ČNR a SNR, která měla připravit návrh smlouvy o státoprávním uspořádání, na jejímž základě pak měla vzniknout federální ústava. (Žák 1995: 261)

Ve dnech od 3. do 8. února se konalo zasedání ustavené komise, jejichž členové byli vybráni národními radami, v obci Milovy na Vysočině. Byli zde přítomni i zástupci všech tří vlád a relevantních politických stran. Podařilo se dohodnout rozdělení většiny kompetencí mezi federací a republikami. Problém ovšem nastal v diskuzi o povaze smlouvy a o mezinárodněprávní subjektivitě republik. Slovenští experti nakonec předložili kompromisní návrh. V něm se hovořilo o tom, že národní rady podají FS dohodnutou smlouvu jako společnou zákonodárnou iniciativu. Smlouva se měla stát základem pro federální ústavu a zároveň být její součástí. Výsledný text ovšem navzdory vehementním slovenským požadavkům nic neříkal o tom, že by republiky byly smluvními stranami ani nepovažoval smlouvu za závazný právní akt. (Stein 2000: 129–131)

8. února 1992 tedy z jednání vzešel návrh smlouvy mezi ČNR a SNR. V textu se psalo o tom, že „lid České republiky a lid Slovenské republiky reprezentovaný svými zástupci v ČNR a SNR se dohodl na zásadách společné smlouvy“. (Rychlík 2002a: 216) Dále byly ve smlouvě stanoveny pravomoci federace⁷, přičemž v zahraničně politické oblasti, která byla pro Slovensko velmi důležitá, mohly republiky přijímat mezinárodní smlouvy a navazovat zahraniční vztahy ovšem v souladu se zahraniční politikou federace.

⁷ Do kompetencí federace měla spadat „zahraniční politika, obrana, ochrana ústavnosti společného státu, plnění povinností vyplývajících pro společný stát ze společných mezinárodních závazků, měna a emise, rozpočtová pravidla jednotného státu, jednotné zásady a regulace rozpočtové politiky společného státu, správa majetku společného státu, statistika pro potřeby společného státu, ochrana práv k nehmotnému majetku, metrologie, kontrola v oblasti společného státu“. (Rychlík 2002a: 217)

Smlouva vymezila nově i orgány státu. Dále měla ústava federace vycházet ze smlouvy a její změny, jakož i schválení samotné smlouvy, měly podléhat souhlasu národních rad. (Tamtéž: 216–217)

Smlouvu z Milov je možné chápat jako oboustranný kompromis, jelikož Češi ustoupili v tom, že dovolili, aby smlouva byla schválena národními radami, a KDH zase ustoupila od požadavku na podpis smlouvy oběma republikami, čímž by se smlouva stala mezinárodní. (Rychlík 2012: 595) Smlouva se tedy nestala právně závaznou, jak KDH původně chtěla. HZDS spolu se SNS smlouvu odsoudily, jelikož ji vnímaly jako zradu Slovenska, poněvadž neobsahovala uznání svrchovanosti SR. V důsledku této smlouvy dokonce došlo k rozkolu v KDH, od kterého se odtrhla nacionalistická frakce Jána Klepáče, čímž vznikla Slovenská KDH (SKDH). (Podracký 2015: 142)

12. února 1992 ale předsednictvo SNR smlouvu odmítlo a to o jediný hlas. ČNR v návaznosti na toto slovenské rozhodnutí na začátku března prohlásila, že další rokování jsou zbytečná, jelikož není o čem jednat. 11. března se předsedové ČNR a SNR, Dagmar Burešová a František Mikloško, dohodli, že další jednání o státoprávním uspořádání ponechají na příští politické elitě, která vzejde z nadcházejících červnových voleb. (Pacner 2012: 625)

2.2. Odezva události v dobovém tisku

2.2.1. Lidové noviny

8. ledna Lidové noviny uveřejňují zprávu o tom, že předsednictvo SNR akceptovalo český návrh na název smlouvy o státoprávním uspořádání znějící „Smlouva o zásadách státoprávního uspořádání společného státu“ (LN 8. 1. 1992: 1), i když doposud trvalo na pojmenování „Státní smlouva mezi ČR a SR“ (Tamtéž). Článek také uvádí, že se předsednictvo SNR shodlo na návrhu smlouvy, který vycházel z posledního jednání národních rad z listopadu minulého roku. (Tamtéž)

11. ledna komentář novin kritizuje shodu předsednictva SNR na smlouvě slovy, že se tato smlouva „má stát uhelným kamenem nového soustátí, vznikajícího na troskách Československa...(a) bude výsledkem dvouletého postupného ‚rozvolňování‘ společného státu“. (Hříb 11. 1. 1992: 1) Použitím slova soustátí přitom text kritizuje fakt, že smlouva bude znamenat spojení dvou národních států, které budou sdílet jen to, z čeho budou oba profitovat. Proto se podle něj jedná o faktický konec Československa. (Tamtéž) Tento komentář dává najevo nechut', s jakou noviny nahlízejí na neustále se konající státoprávní

jednání, a kritizuje to, kam až byli čeští politici ochotni zajít při snaze o kompromis se slovenskou stranou.

18. ledna Lidové noviny v rozporu s předchozími články ve zprávě sdělují, že mezi českými a slovenskými politiky panují stále rozpory ohledně charakteru dojednávané smlouvy. Češi totiž prosazují smlouvu mezi ČNR a SNR, naopak Slováci smlouvu mezi SR a ČR. Přitom je parafrázován J. Kalvoda, předseda ODA a zároveň místopředseda ČNR, který se vyjádřil v tom smyslu, že na jednání nebyla ani přijata jasná vůle pokračovat v soužití ve společném státě. (LN 18. 1. 1992: 1)

23. ledna úvodník odsuzuje HZDS a SNS za to, že vše co pochází z FS, odmítají jako zlo, a to na základě faktu, že tyto subjekty hlasovaly ve FS proti Havlovu návrhu, který obsahoval Slováky prosazovaný požadavek na schválení federální ústavy národními radami. Autorka úvodníku nakonec upozorňuje na snahu zmíněných stran společný stát zničit. (Slezáková 23. 1. 1992: 1) Otevřeně tak tvrdí, že Slováci, alespoň někteří, se snaží stát vědomě rozložit, čímž vlastně navozuje dojem, že se Slováky nelze žít v jednom státě, jelikož mnozí z nich federaci, a tak fakticky i Čechům škodí. Kritika slovenské opozice je v článku radikální a vyvolává směrem k ní negativní pocity.

Úvodník v následujícím čísle zdůrazňuje, že i když dojde k dohodě na smlouvě, obě strany budou stále zastávat odlišné názory na státoprávní uspořádání. (Slezáková 24. 1. 1992: 1) Následně komentář v témže čísle ostře kritizuje výroky V. Mečiara srovnávající vyhlazování slovenských Židů za druhé světové války s poválečným odsunem Němců z Československa. Komentář upozorňuje i na neustále rostoucí požadavky Slovenska ve státoprávní oblasti. Poté částečně souhlasí s další Mečiarovou tezí, že se ČSFR může rozpadnout, a to právě kvůli Mečiarově politice žádající suverenitu SR. Závěrem říká, že Češi Slováků samostatnost neupírají, ale je podle něj naopak potřeba, aby Slováci jasně prohlásili, že ji chtějí. (Hanák 24. 1. 1992: 3)

V. Mečiar je v uvedeném komentáři vnímán velmi negativně a je zásadně kritizován, kritizováni jsou ale i Slováci jako celek. Z textu je zřetelná únava nad neustálými požadavky Slováků a rozhořčení nad jejich obstrukcemi a nejasnými návrhy, což ještě posilují uvedené Mečiarovy kontroverzní výroky. Po přečtení komentáře čtenář může nabýt dojmu, že by bylo nejlépe, kdyby se stát rozdělil.

28. ledna deník uveřejňuje další komentář zabývající se smlouvou o státoprávním uspořádání. Smlouvu pokládá text za nepotřebnou pro českou stranu, naopak za velmi důležitou pro Slováky, kteří se cítí ve vztahu k Čechům jako méněcenní. Především ale varuje, že pokud se smlouva neschválí, může se po volbách na Slovensku dostat k moci

jiná koalice, která ohrozí demokracii a která bude znamenat pro Slovensko bídu. (Hříb 28. 1. 1992: 3)

Tento text jasně dokládá, že celá smlouva je výhodná jen pro Slovensko, čímž vyvolává nejen negativní emoce směrem ke Slovákům, ale i k české snaze o kompromis. Tvrzení, že neschválení smlouvy by vedlo k nástupu novinami démonizované slovenské opozice, a tak by ohrozilo demokracii, může vyvolat pocit, že Slovensko ještě není zcela politicky vyspělé a způsobuje Čechům jen obtíže.

29. ledna komentář s názvem „Na co? K čemu?“ (Michal 29. 1. 1992: 8) podotýká, že snaha Slovenska uzavřít smlouvu vyjadřuje nedůvěru k Čechům. Samotná smlouva důvěru do budoucna nepřináší, jelikož většina slovenských politiků chce podle autora komentáře samostatný stát, ale obává se reakce lidu. (Tamtéž)

Tento článek opět může přesvědčit čtenáře, že konec Československa by byl pro Čechy tím nejlepším řešením, jelikož slovenští lídři nemají na společném státě zájem a navíc Čechům nevěří. Noviny tak fakticky dávají najevo nemožnost spolupráce se Slovenskem.

5. února deník ve zprávě optimistickým tónem informuje o jednání expertních komisí v Milovech. (LN 5. 2. 1992: 1, 16) O tři dny později přináší zprávu o vyjádření předsedy nacionalistické Matice Slovenské o tom, že Slováci náleží „východu Evropy, slovanskému světu. Češi jsou (naopak) slovanští Němci“. (LN 8. 2. 1992: 2) Poté citují i jeho slova připouštějící, že by se Slovensko mohlo přičlenit k SNS. (Tamtéž) Text v souhrnu navozuje zdání odlišnosti Slováků od Čechů a vykresluje Slováky jako zpátečnický národ patřící na východ.

10. února deník publikuje zprávu o dohodě na smlouvě o státoprávním upřádání mezi národními radami. Krátce rozebírá obsah smlouvy, přičemž zdůrazňuje, že se v ní hovoří o suverénních republikách. Uvádí také přání Slovenska „vytvořit kvalitativně nový stát na základě konsensu republik“ (LN 10. 2. 1992: 1) a následně i odmítavou reakci Čechů na tento výrok (Tamtéž). V úvodníku nadto upozorňuje, že i přes dohodu na smlouvě se ukázalo, že rozdílné názory mezi oběma národy stále panují, což dokládá tvrzením, že pro slovenskou stranu je významná první hlava smlouvy hovořící o suverenitě republik, naopak za českou stranu jmenovaný J. Kalvoda by uvítal spíše jasné vyjádření Slováků, že chtějí společný stát. (Krasnický 10. 2. 1992: 1) O den později noviny smlouvu podrobně rozebírají v komentáři a na závěr konstatují, že její schválení značí posun KDĽ směrem k zachování společného státu. (Krasnický 11. 2. 1992: 3)

Lidové noviny neprojevují nějaké nadšení nebo optimismus ohledně schválené smlouvy, což je zjevné z konstatování, že názorové rozdíly mezi oběma národy nadále trvají. Na slovenské politiky v tomto ohledu nahlíží spíše s podezřením, zda mají vůbec zájem na společném státě a zda se s dojednanou smlouvou spokojí. Citovaný výrok Slováků o novém státě a novinami uváděné odmítnutí smlouvy ze strany slovenské opozice ovšem dává tušit, že smlouva nebude znamenat konečné vyřešení státoprávních sporů.

13. února deník v úvodníku s názvem „Jiný mrav“ (Slezáková 13. 2. 1992: 1) kritizuje slovenskou neochotu a nechť podřídit se federálním nařízením, zmiňuje se o negativním vnímání federace ze strany Slováků a zároveň si klade otázku, zda ještě existuje společný stát s jednou vládou (Tamtéž). Článek ukazuje, že Slováci jsou od Čechů odlišný a rebelující národ, činící jen potíže. Informace o negativním pohledu Slováků na federaci jen dále zhoršuje jejich obraz v očích české veřejnosti.

14. února noviny v úvodníku komentují odmítnutí dohody z Milov předsednictvem SNR, přičemž hovoří o nenaplněné slovenské touze prosadit mezistátní smlouvu, ale jako hlavní příčinu debaklu vidí rozpadající se slovenskou politickou scénu. V této souvislosti varují před tím, že rebelující nacionalistické křídlo KDH může spolupracovat s HZDS. Po volbách by tak mohl vyvstat proti Čechům enormně silný V. Mečiar, který je v článku vnímán velmi negativně. Úvodník otevřeně hovoří o rozdělení státu a vidí pouze dvě možnosti do budoucna: „bud' společný stát pod taktovkou národního socialisty Mečiara s podporou přejmenovaných komunistů, nebo rozdělení státu a pokračování reformy v českých zemích“. (Hanák 14. 2. 1992: 1)

Na tomto článku, podobně jako i na několika předchozích, je patrné, jak záporně noviny vnímají V. Mečiara jako hrozbu nejen pro Slovensko samotné, ale i pro celý stát a demokracii v něm, a to zejména použitím sousloví národní socialista. Možného posílení HZDS se proto deník značně obává a rozdělení státu tak vnímá jako českou záchranu.

O den později zveřejněný komentář kritizuje českou ústupnost a snahu porozumět Slovákům na dřívějších státoprávních jednáních a dochází k tomu, že odmítnutí smlouvy znamená rozpad státu. Vyzývá ČNR, aby řekla, že již není o čem jednat, a Slováky, aby konečně jasně řekli, jestli chtějí svůj vlastní stát. (Hanák 15. 2. 1992: 3) 18. února další komentář predikuje, že na neschválení smlouvy doplatí slovenští občané kvůli hrozbě nacionalistických sil, tedy hlavně HZDS a nacionalistického křídla KDH Jána Klepáče. (Hříb 18. 2. 1992: 3)

20. února Lidové noviny v úvodníku komentují neschválení dohody z Milov a novel ústavy ve FS týkající se státoprávního uspořádání, přičemž na adresu slovenské

opozice, především HZDS, konstatují, že „(n)elze očekávat od lidí, kteří se hlásí k myšlence vlastního národního státu nebo málem ke zbožnění principu silné osobnosti, že podpoří předlohu směřující k lepšímu fungování společného státu a k občanské společnosti, v níž pro vůdcovský princip není místa“. (Slezáková 20. 2. 1992: 1) Těmito slovy nezakrytě útočí na V. Mečiara. O dva dny později noviny opět ve svém úvodníku odmítají další státoprávní jednání. Upozorňují, že Češi po celou dobu státoprávních jednání jen ustupovali, a vyzývají, aby Češi přestali usilovat o záchranu společného státu a zabývali se především vlastními zájmy. (Hanák 22. 2. 1992: 2)

Noviny opakují, že je třeba se se Slováky rozloučit, jelikož jsou, alespoň mnoho z nich, nezodpovědní nacionalisté dělající nanejvýš problémy, kteří se nijak nesnaží společný stát budovat, naopak ho chtějí jen rozbít. Česká snaha o kompromis tudíž přišla a přijde vniveč. Češi by se proto měli zaměřit na své problémy a reformy.

5. března komentář s názvem „Je dokonané!“ (Hříb 5. 3. 1992: 3) se vyjadřuje k faktu, že slovenská vláda ztratila v SNR většinu kvůli odštěpení SKDH od KDH slovy, že „skončila krátká, demokratická etapa vývoje Slovenska a naopak, začala zřejmě dlouhá etapa této země jako místa nacionalismu, éra občanů druhé kategorie a znovuzrození socialistické ekonomiky...Slovensko je dnes definitivně určované národně socialistickým čtyřlístkem složeným z HZDS, SKDH, SNS a SDL⁸“. (Tamtéž) Článek přesto, že je jeho autorem Slovák, obsahuje zatím nejradikálnější tón. Budoucnost Slovenska si představuje pesimisticky jako formu nějakého národního komunismu, což může budit pocit, že Slováci jsou na rozdíl od Čechů zaostalým národem neschopným vykročit do moderní Evropy.

11. března noviny otiskly zprávu, že je podle J. Kalvody kvůli situaci na Slovensku ohrožena demokracie i ekonomická transformace v celém státě a že je třeba připravit se na rozpad státu (LN 11. 3. 1992: 1), což je rozebíráno i v následujícím komentáři. 12. března noviny poskytují již dříve jimi očekávanou informaci, že rozhovory obou národních rad o státoprávním uspořádání se odkládají až na dobu po volbách. (LN 12. 3. 1992a: 1)

Lidové noviny podrobně informují o projednávané smlouvě. Slováky přitom prezentují spíše negativně a to i v textech, jehož autoři jsou Slováci. Dalo by se říci, že kritika nesměřuje ve velké většině článků na Slovensko jako celek, ale především na nacionalistické slovenské politiky, hlavně na HZDS v čele V. Mečiarem. Slovenský nacionalismus deník vnímá jako hrozbu pro demokracii nejen na Slovensku, ale i v celém státě, přičemž uvedené komentáře mnohdy navozují pocit, že je Slovensko zpátečnické.

⁸ Strana demokratické levice.

Všimá si také slovenské nedůvěry k federaci a neochotě se jí podřídít. Samotnou smlouvu mezi národními radami považuje nejlépe za nepotřebnou a na další existenci společného státu pohlíží velmi pesimisticky, spíše se kloní k názoru stát rozdělít, což je patrné hlavně po zamítnutí smlouvy ze strany SNR. Noviny celkově vykreslují Slováky tak, že dělají jen problémy při české snaze o budování státu, nedá se jim věřit a navíc představují hrozbu pro další směřování českých zemí do Evropy.

2.2.2. Český deník

11. ledna Český deník ve zprávě informuje o setkání vrcholných činitelů národních rad, o jejich shodě na názvu smlouvy o státoprávním uspořádání a na tom, kdo ji uzavře. (ČD 11. 1. 1992: 1) 13. ledna dochází deník ve svém komentáři k tomu, že ústupky slovenské strany a shoda na sporných bodech v návrhu smlouvy jsou důsledkem tlaku blížících se voleb a snahy slovenských vládních stran vykázat určitý úspěch v jednání. Přitom predikuje, že schválení smlouvy bude v SNR velmi obtížné. (Polák 13. 1. 1992: 1) 16. ledna další komentář konstatuje, že KDH sice nechce ihned rozdělení státu, ale místo toho má v plánu „zachovat slupku společného státu a uvnitř ní realizovat iracionální přímou úměru - čím víc pro Slovensko, tím lépe pro Slovensko“. (Schutz 16. 1. 1992: 3) Na závěr s ohledem na další jednání o smlouvě dodává, že „(j)estli na rozvalinách Československa nějaký společný stát vznikne, bude s pomlčkou. Teď se hraje o to, jak dlouhá ta pomlčka bude, a zda to bude ještě společný stát“. (Tamtéž)

Český deník, podobně jako Lidové noviny, vnímá smlouvu negativně. Oba deníky dávají najevo svoji nespokojenost s tehdejšími stavem společného státu a smlouvu považují za další krok vedoucí ke konci federace. Český deník navíc projevuje určitou podezřívavost ke slovenské straně a zároveň i určitou racionalitu, když považuje slovenské ústupky za důsledek blížících se voleb. Čtenářům je tak vysvětleno, proč došlo se Slováky k dohodě. Líčení úsilí KDH o vysátí společného státu pak má čtenáře nejspíš přesvědčit o neupřímnosti Slováků a o jejich mazanosti.

18. ledna Český deník publikuje zprávu o tom, že stále nepanuje mezi oběma stranami shoda na návrhu smlouvy a že Slováci stále žádají smlouvu mezi republikami. (ČD 18. 1. 1992: 1) Na toto sdělení navazuje o dva dny později zveřejněný komentář pojmenovaný „Česko-slovenský Dallas“ (Polák 20. 1. 1992: 3), který kritizuje neustálá bezvýsledná jednání politických zástupců obou národů. Na závěr poznamenává, že konečná neshoda na státoprávním uspořádání je předem jasná. (Tamtéž)

Český deník tímto komentářem dává najevo zásadní nedůvěru ohledně dalších jednání a ukazuje na nemožnost shody mezi oběma národy. Na rozdíl od Lidových novin nedává návrhu smlouvy od počátku žádnou šanci na schválení, čímž vlastně říká, že vyjednávání se Slováky kvůli jejich rozdílným a neuspokojitelným požadavkům nepřinese žádné pozitivní výsledky.

25. ledna se deník v komentáři dívá velmi skepticky na možnost shody ustavených komisí národních rad na návrhu smlouvy, a to kvůli zásadně odlišným stanoviskům obou národů. Kritizuje KDH, která podle komentáře jen předstírá úsilí o zachování společného státu, a tak klame ty občany, kteří chtějí federaci, i ty, kteří chtějí samostatný stát. Zmiňuje také, že slovenské návrhy odporují funkční federaci. (Schutz 25. 1. 1992: 3) Český deník tímto komentářem otevřeně hlásá, že KDH chce samostatnost a že svými výroky tak jen obelhává občany, čímž se liší od Lidových novin.

31. ledna deník v komentáři s názvem „Slovenská specifika slovenské vlády“ (Schutz 31. 1. 1992: 3) tvrdí, že někteří ministři KDH smýšlejí socialisticky v ekonomické oblasti a dokonce i samotný J. Čarnogurský je novinami obviňován z levicovosti (Tamtéž). Jelikož se deník, jakožto pravicové periodikum velmi negativně vyjadřuje o socialismu, tímto vyjádřením vlastně zavrhuje slovenskou vládu jako zpátečnickou, odlišnou a posiluje nechuť čtenářů k ní.

3. února deník otiskl vyjádření jednoho slovenského poslance FS, který otevřeně říká, že HZDS nechce funkční federaci, naopak usiluje o její rozbití, a proto spolu s postkomunistickou Stranou demokratické levice (SDL) a SNS blokuje schvalování zákonů ve FS. (Mlynárik 3. 2. 1992: 3) 4. února deník publikuje zprávu o probíhajícím jednání komisí národních rad v Milovech, přičemž zdůrazňuje slova D. Burešové, že česká strana trvá na mezinárodně právní subjektivitě pouze federace, ne republik, jinak by totiž podle ní již nešlo o společný stát. (ČD 4. 2. 1992: 1) Toto tvrzení přitom deník opakuje i v dalších zpravodajských článcích následujícího dne.

6. února noviny publikují zprávu, že pokud zvítězí HZDS ve volbách, bude usilovat o vyhlášení slovenské svrchovanosti, což ale podle tohoto hnutí „nebude znamenat okamžitý rozpad federace“. (ČD 6. 2. 1992: 1) V komentáři ve stejném čísle s výstižným názvem „Československá konfederativní republika“ (Fleischer 6. 2. 1992: 3) deník zmiňuje nejasnost slovenských požadavků a vybízí české politiky, aby si uvědomili, že společný stát je konfederací, v této souvislosti odkazuje na pouze doporučující pravomoci federálních orgánů a na zákaz majorizace. Navíc k tomu dodává, že samostatné Slovensko je primárním cílem slovenských politiků. Slováci tedy podle tohoto komentáře nechtějí

vylepšit federaci, ale jen „vyždímat ze společného státu co nejvíc a dostatečně vybavit Slovensko na cestu k samostatnosti“. (Tamtéž)

Tento komentář je doposud nejradikálnější. Otevřeně argumentuje, že společný stát je velmi slabý, a přitom slovenské politiky jako celek obviňuje, že chtějí jeho úplný rozklad. Slováky prezentuje velice záporně jako příživníky, kteří chtějí jen škodit federaci, na což následně doplatí i Češi. Slovákům tedy nevěří a velmi je podezřívá. Obraz Slovenska je tak v tomto komentáři silně negativní a navozuje nelibost čtenářů k němu.

10. února deník ve zprávě podrobně rozebírá obsah nakonec schváleného návrhu smlouvy z Milov. (ČD 10. 2. 1992: 1, 2) Komentář k přijaté smlouvě ovšem možný čtenářův optimismus mírní a to poukazováním na HZDS, které se podle něj bude snažit smlouvu zablokovat. Poté upozorňuje, že negativně se ke smlouvě kromě tohoto hnutí postavila i SDL, což ztíží schvalování smlouvy. Navíc se KDH podle komentáře nesmíří s interpretací smlouvy jako politické deklarace. (Polák 10. 2. 1992: 3) Jiný komentář pak přesvědčuje čtenáře, že konečná dohoda mezi Čechy a Slováky je nemožná. (Samková 10. 2. 1992: 3) Další tvrdí, že slovenské levicové strany, kterými míní HZDS, KDH, SNS a SDL, chtějí rozpad státu, jelikož žádají, aby republiky získaly až příliš široké pravomoci. (Pavlovský 10. 2. 1992: 3)

Dohodu z Milov nevnímá Český deník tak pozitivně jako Lidové noviny, i když i ony se k ní vyjadřují značně zdrženlivě. Český deník totiž ihned po oznámení o dosažení dohody soudí, že dojednaný návrh smlouvy zdaleka neznamená konec státoprávního sporu. Ke schválení smlouvy je navíc velmi skeptický. Celkově dává najevo svou naprostou nedůvěru a podezřívavost ke slovenským politikům. Nadto vyjmenování slovenských stran, které chtějí podle něj konec federace, znamená jejich odsouzení jako těch špatných a problémových. Navíc jelikož uvedené strany patří mezi ty nejvýznamnější, snadno lze dojít ke zjednodušenému závěru, že obecně všichni slovenští politici chtějí konec státu, a proto jednání s nimi nepřinese žádné pozitivní výsledky.

12. února deník uvádí názory českých politiků na dohodu z Milov. Mnoho z nich kritizuje ústupek Slováků definicí obou republik jako národních státních celků. (ČD 12. 2. 1992: 2) V tomto čísle pak komentář s názvem „A po létě opět: kupředu levá...?“ (Kudláček 12. 2. 1992: 3) konstatuje, že daleko důležitější než státoprávní uspořádání je to, zda bude v ČSFR dále vládnout demokracie. Komentář varuje, že volby na Slovensku drtivě vyhraje HZDS a V. Mečiar se pak stane nejsilnější osobností ve státě, což povede ke konci krátké etapy demokracie v Československu. Jako jedinou záchranu proto vidí rozdělení státu. (Tamtéž)

Český deník vnímá V. Mečiara jako hrozbu pro celý stát, nejen pro Slovensko, což je zjevné i z názvu komentáře z 12. února. Obavy o pokračování demokracie v souvislosti s pravděpodobným vítězstvím HZDS, tedy i nenáviděného V. Mečiara, pociťují i Lidové noviny. Český deník nadto s odkazem na tuto hrozbu důrazněji žádá rozdělení státu, což by umožnilo odstranění slovenské hrozby v podobě vlády levicových nacionalistů.

14. února periodikum cituje J. Čarnogurského, který vyjadřuje podporu smlouvě, kterou chápe jako mezistátní, a říká, že pokud by nebyla přijata, výsledkem by bylo rozdělení země. (ČD 14. 2. 1992: 2) Komentář poté v reakci na neschválení návrhu smlouvy předsednictvem SNR rozhodně odmítá nabídku SNR k dalším jednání, naznačuje totiž, že pokračující jednání by vedla jen k dalším českým ústupkům. (Polák 14. 2. 1992: 3)

17. února deník publikuje slova J. Čarnogurského, který odsuzuje HZDS, SNS, SDL a Klepáčovu frakci v KDĽ, jelikož jejich odmítnutím návrhu smlouvy podle něj pomohlo Československu na cestě k rozpadu. (ČD 17. 2. 1992: 1) Poté komentář z 24. února nazvaný „Specifika a špecifiká“ (Pavlovský 24. 2. 1992: 3) dává důraz na odlišnost obou národů, neboť zmiňuje, že slovenští separatisté se staví v ekonomice na levou část politického spektra a vyznávají národní charakter republik. Naopak čeští separatisté jsou pouze pesimisty, jelikož „ztratili víru v ‚rozumný‘ vývoj slovenské politiky,...(a) v občanské citění na Slovensku“. (Tamtéž) 29. února pak komentář upozorňuje na ekonomické problémy SR a poté varuje, že vítězství levice ve volbách na Slovensku může vést k zastavení ekonomické transformace v celém státě. (Pavlovský 29. 2. 1992: 3)

3. března deník otiskl dopis odmítající nadále existenci společného státu, což jeho pisatelka zdůvodňuje slovy, že ji i její známé „nebavilo a nebaví slovenské vydírání a české ústupky“. (Jaegerová 3. 3. 1992: 7) O den později komentář popisuje možný povolební vývoj ve státě v případě, že HZDS spolu s ostatními slovenskými nacionalisty získá většinu ve FS. Predikuje, že česká vláda bude bezmocně hájit své zájmy proti Slovákům ovládané federaci. (Pavlovský 4. 3. 1992: 3) Tento scénář je velmi radikální a má zjevně za účel šířit strach z povolebního vývoje. Slováci jsou v něm viděni jako možní budoucí utlačovatelé Čechů, což má dále poškodit obraz HZDS a slovenské národní levice u české veřejnosti.

Komentář z 13. března opět varuje před drtivým vítězstvím levice v SR a cituje slova J. Kalvody varující, že „(p)olitický vývoj na Slovensku vážně ohrožuje demokracii v naší zemi a započatou transformaci ekonomiky“. (Kalvoda citován in Kudláček 13. 3.

1992: 3) V této souvislosti pak odmítá společný stát. (Tamtéž) Slovensko je tak v tomto textu opět viděno jako hrozba pro českou demokracii a pro její reformy.

Český deník se charakterem svých informací o státoprávních problémech a o Slovensku podobá Lidovým novinám, a to zejména ve vnímání HZDS jako hrozby pro demokracii. Ovšem důsledky možného vítězství HZDS vidí Český deník pesimističtěji a levicovou vládu HZDS vykresluje jako zásadní ohrožení demokracie a reforem ve státě. Nedává žádnou naději, že by mohla být schválena smlouva o státoprávním uspořádání, přičemž je u něj patrná zásadní nedůvěra a podezřívání slovenské strany. Na smlouvu tak nahlíží pesimističtěji než Lidové noviny. Ovšem podobně jako ony ostře kritizuje ústupky české strany při jednání se slovenskými politiky. Velmi často napadá HZDS, SNS, SDL a KDH jako levicové nacionalistické strany škodící federaci, což odpovídá pravicovému profilu periodika. Jeho zobrazování KDH je nadto zápornější než v případě Lidových novin, jelikož ji vnímá jako lstivou stranu, která se ve skutečnosti navzdory svým slovům snaží, jako i jiné slovenské strany, připravit zemi pomocí federálních prostředků na samostatnost. Obecně jsou Slováci deníkem vnímáni jako problematický národ, který se vyznačuje většinovým nacionalismem a levicovostí, a představuje tak pro Čechy hrozbu při cestě k demokracii a prosperitě.

2.2.3. Mladá fronta Dnes

8. ledna publikuje MFD, jako i výše zkoumané noviny, zprávu o shodě předsednictva SNR na dříve sporných bodech v návrhu smlouvy o státoprávním uspořádání, přičemž na budoucí státoprávní jednání pohlíží velmi pozitivně. (MFD 8. 1. 1992: 1) Ve stejném čísle ale komentář, jenž vyznívá ve prospěch zachování společného státu, varuje před možným slovenským nacionalismem, který by mohl být výsledkem nepříznivé ekonomické situace na Slovensku. Přitom vybízí Čechy, aby nepodnikali žádné populistické radikální kroky, čímž myslí přípravu na rozdělení země, pokud bude aspoň trochu fungovat společný ekonomický prostor. (Slavík 8. 1. 1992: 6)

V MFD je tak od počátku ledna patrný velmi pročeskoslovenský postoj a optimismus o možné dohodě se slovenskou stranou na státoprávním uspořádání. Z daného komentáře je také zjevné, že noviny sice chápou problém slovenského nacionalismu, přesto svými názory přesvědčují čtenáře, že zachování společného státu má smysl, což plyne z obhajování umírněné české politiky ke Slovensku.

9. ledna podle komentáře MFD s názvem „Poslední pokus?“ (Vajnerová 9. 1. 1992: 6) Slováci, vzhledem ke svému ústupku v tom, kdo smlouvu uzavře, „dospěli k výraznému posunu ve prospěch federálních orgánů“ (Tamtéž). 14. ledna poté noviny ve zprávě seznamují čtenáře s prohlášením D. Burešové, která se optimisticky vyjadřuje o možné shodě obou národů na smlouvě, a to i přes stále rozporná stanoviska v určitých oblastech. (MFD 14. 1. 1992: 2)

15. ledna se komentář MFD věnuje stanovisku HZDS, které se vyslovilo pro úplnou ústavu s institucí slovenského prezidenta, což autor komentáře vnímá jako ohrožení možného kompromisu mezi Čechy a Slováky. Poté dokonce tvrdí, že nezáleží na povaze smlouvy, ale na vůli obou národů žít ve společném státě a na zachování společného ekonomického prostoru. Proto souhlasí i s případným vznikem soustátí navrhovaným HZDS. (Slavík 15. 1. 1992: 6)

Z článku je zjevné, že noviny si uvědomují hrozbu slovenských požadavků pro soužití obou národů, přesto je ale pro ně zřejmě hlavní, aby byl zachován společný stát, pokud to aspoň trochu bude možné, čímž se velmi liší od Českého deníku i od Lidových novin.

Další komentář z 15. ledna se zabývá neshodou českých a slovenských politiků při jednání národních rad. Upozorňuje, že přijetí smlouvy bude v plénu SNR obtížné kvůli tamní opozici. Poté naznačuje, že k dohodě na funkční federaci proto nejspíš nedojde, a zmiňuje se i o české nedůvěře k slovenské snaze o společný stát. (Vajnerová 15. 1. 1992: 6) 23. ledna komentář nazvaný „Neztrácej nervy“ (Leschtina 23. 1. 1992: 6) napadá HZDS a SNS z důvodu, že „jsou rozhodnuty mařit jakékoliv podstatnější řešení státoprávního rébusu“ (Tamtéž), a to v souvislosti se zamítnutím prezidentova návrhu o nutnosti schválit ústavu federace ČNR a SNR, přestože právě tuto věc Slováci prosazovali. (Tamtéž)

V komentářích se postupně objevuje pesimističtější tón. Podobně jako výše zmíněné noviny i MFD pochybuje o schválení dohody a také odsuzuje slovenskou nacionalistickou opozici v důsledku jejího chování. Ovšem slovenské politiky nenapadá zdaleka do takové míry jako výše uvedené deníky.

24. ledna deník, jako výše zmíněné noviny, přináší zprávu o tom, že existují stále rozporná stanoviska mezi ČNR a SNR ohledně smlouvy a zároveň oboustranná neochota ustoupit. (MFD 24. 1. 1992: 1) Komentář k tomuto stavu pak kritizuje Čechy za jejich neústupnost v otázce ústavního nastavení státu, ale napomíná i KDĽH za její trvání na funkci slovenského prezidenta, což vnímá jako hrozbu pro další soužití obou národů

v jednom státě. Avšak pozitivně se vyjadřuje o rétorickém trvání KDH na společném státě. (Slavík 24. 1. 1992: 2)

5. února noviny uveřejňují názor J. Kalvody, který se pesimisticky vyjadřuje k možné shodě na návrhu smlouvy. (Kalvoda 5. 2. 1992: 1) 7. února se MFD v komentáři pozastavuje nad tím, že k prohlášení odmítající takové výroky ve smlouvě, které by vedly ke zpochybnění kontinuity společného státu, se nepřipojilo KDH, i když se ve svých prohlášeních vyjadřuje pro zachování společného státu. Dochází k tomu, že „KDH se tak krok za krokem přibližuje opozičním stranám, které si ve své většině přejí rozdělení Československa a fantazírují o nejrůznějších (státních) útvarech“. (Slavík 7. 2. 1992a: 2) Na to navazuje další komentář s názvem „Dvojitá tvář KDH“ (Slavík 7. 2. 1992b: 6) rozebírající skutečnost, že KDH podporuje úplnou suverenitu země a zároveň společný stát. Nakonec říká, že KDH tak jedná v důsledku tlaku voleb a po nich nakonec podpoří samostatné SR. (Tamtéž)

Deník se po většinu zkoumané události snažil ke KDH vyjadřovat kladně a také optimisticky ohledně jeho plánů, a to i přes mnohé společnému státu odporující výroky tohoto hnutí. Z toho je zjevná snaha co nejlépe, pokud to události dovolí, vykreslit slovenské státoprávní úmysly a zanechat tak u čtenářů pozitivní obraz Slovenska. Ovšem nakonec je deník zjevně nucen doznat, že KDH lze spíše zařadit ke slovenské nacionalistické opozici.

10. února noviny publikují zprávu o dohodě na návrhu smlouvy (MFD 10. 2. 1992: 1), o formulaci v návrhu vnímající republiky jako národní státy a o tom, že shoda obou stran není úplná (Vajnerová 10. 2. 1992b: 2). Komentář poté sděluje, že Slováci ustoupili z mnoha požadavků, a tvrdí, že smlouva, tak jak ji původně prosazovala slovenská strana, by vedla ke konfederaci a usnadnila by případné odtržení Slovenska. Zároveň se skepticky dívá na možnost schválení dohody z Milov v SNR a ve FS a klade si otázku, zda dohoda znamená skutečnou změnu ve slovenských postojích. (Vajnerová 10. 2. 1992a: 2)

Tento komentář pozitivně hovoří o schválení návrhu smlouvy i o Slovensku v tom smyslu, že bylo ochotno ustoupit od svých dlouhodobých požadavků, ovšem na druhou stranu Slováky podezřívá, zda své ústupky myslí vážně. Tvrzení, že původní slovenské požadavky fakticky nejsou v souladu se společným státem, přitom mohlo zapůsobit na čtenáře negativním dojmem.

11. února se další komentář pojmenovaný „Umírněný optimismus“ (Slavík 11. 2. 1992: 6) sice optimisticky vyjadřuje o shodě na různých částech návrhu smlouvy, ovšem skepticky nahlíží na možnost jeho schválení kvůli odmítavému pohledu HZDS a SNS na

smlouvu (Tamtéž). Komentář o dva dny později pak kritizuje české výhrady vůči pojmu národní stát slovy, že Slováci již ustoupili dost a formulace o národních státech je pro Čechy velmi dobrým kompromisem. (Vajnerová 13. 2. 1992: 6) Tento článek se tak zásadně liší od dvou výše zkoumaných deníků, které naopak vyzývaly k tomu, aby česká strana již neustupovala. Zde je zjevné velké přání MFD, aby dohoda byla schválena, text z tohoto důvodu opět vyznívá velmi ve prospěch zachování společného státu. Slovensko je nadto v tomto komentáři viděno pozitivně a naopak negativním dojmem působí Češi jako možní rozvraceči dohody.

14. února v reakci na odmítnutí návrhu smlouvy dohodnuté v Milovech předsednictvem SNR se deník v komentáři pozastavuje nad tím, že část KDH hlasovala proti smlouvě. V příslušném článku tvrdí, že oddělení národní frakce od KDH a její příklon k nacionalistické opozici by znamenal „téměř jistý postup směrem k rozdělení Československa“. (Slavík 14. 2. 1992: 2) Autor komentáře ovšem zachovává o soudržnosti a záměrech KDH značný optimismus. O den později MFD v komentáři kritizuje neschválení návrhu smlouvy ve vedení SNR vyjádřením, že Češi si musí vybrat ze dvou možností, buď pochopí, že stanuli „na hranici jak fungující federace, tak i svých ústupků a vlastní důstojnosti“ (Vajnerová 15. 2. 1992: 2) nebo budou pokračovat v matoucích a nezávazných jednání (Tamtéž).

Dosavadní optimismus ohledně slovenských státoprávních kroků, i když doprovázený upozorněními na různé problémy na slovenské straně, jako například na nacionalistickou frakci v KDH, je neschválením návrhu smlouvy z Milov narušen. Novinářům z MFD již pravděpodobně došla trpělivost, jelikož čtenářům dávají najevo, že další ústupky i nekonkrétní jednání jsou nejen zbytečné ale i kontraproduktivní.

MFD 19. února upozorňuje, že výrazné vítězství nacionalistické levice na Slovensku by mohlo mít za následek, že tyto síly budou rozhodovat i na úrovni federace. Vzápětí ale autor odmítá obavy s tímto spojené, například možné porušení ústavy, jako přehnané. (Leschtina 19. 2. 1992: 6) MFD tak na rozdíl od Českého deníku nemá v úmyslu občany zastrašovat možnými katastrofickými povolebními scénáři a nechce tedy Slovensko nebo alespoň tamní opozici úplně odsoudit.

22. února komentář tvrdí, že KDH, které usiluje hlavně o rovnoprávnost Slovenska, se nakonec nerozštěpí a naopak v něm převládne snaha přijat odmítnutý návrh smlouvy. (Šponer 22. 2. 1992: 2) 24. února proto deník v komentáři projevuje velké zklamání nad tím, že se KDH nakonec vyslovilo proti návrhu smlouvy a že požaduje smlouvu mezi republikami, což by ale podle MFD znamenalo nutnost zemi rozdělit. Nakonec přiznává,

že část KDH chce samostatnost Slovenska. Komentář uzavírá slovy, že suverénní Slovensko by mohlo politicky směřovat na Východ. (Slavík 24. 2. 1992: 2)

MFD i před rozdělením KDH pohlížela na možné schválení smlouvy až přehnaně optimisticky, ovšem odmítnutím smlouvy tímto hnutím je velmi zklamána. Odštěpeneckou část KDH fakticky zařazuje k zatracované nacionalistické opozici a zmíněnou možnou orientací Slovenska na Východ ukazuje, jak vážné následky může mít pro něj rozdělení společného státu, což ale může čtenář vnímat jako slovenskou zaostalost.

26. února deník komentuje nepřijetí dohody z Milov v plénu SNR. Přitom říká, že oba národy by se měly vzdát svých stereotypů, „Češi...paternalismu a syndromu staršího bratra; Slováci...komplexu druhého sourozence se sklonem k sentimentu a s tím souvisejícími záchvěvy sebepřeceňování“. (Slavík 26. 2. 1992: 6) Konstatuje, že oba národy se sice od sebe liší, což ale není důvod k rozdělení společného státu, naopak právě tato odlišnost oba národy obohacuje. (Tamtéž) Tento komentář vyznívá jednoznačně ve prospěch zachování společného státu. Autor komentáře spatřuje problémy a nedostatky na obou stranách a přitom až idealisticky čtenáře přesvědčuje, že existence ČSFR je pro oba národy výhodná.

10. března MFD uveřejňuje zprávu oznamující, že ODA má v plánu vypracovat krizový scénář rozpadu Československa v případě, že by události na Slovensku ohrozily demokracii v ČR, a dodává, že tento krok ODA je jen předvolební manévr. (MFD 10. 3. 1992a: 1, 2) O dva dny později k této záležitosti zveřejňuje komentář, který obviňuje ODA z českého nacionalismu a konstatuje, že pro ODA znamená ekonomická transformace větší hodnotu než společný stát. (Leschtina 12. 3. 1992: 6) Odsouzení ODA je tak logickou součástí velmi pročeskoslovenského citění novin, které se snaží ze všech sil podporovat společný stát.

Komentáře i zprávy MFD celkově silně podporují společné soužití se slovenským národem. Ohledně jednání národních rad o návrhu smlouvy a o možnosti shody na smlouvě se noviny povětšinou vyjadřují pozitivně. Optimismus projevují také ohledně záměrů KDH, které i přes jeho mnohdy kontroverzní výroky odporující společnému státu vnímá pozitivně, a to téměř až do odštěpení SKDH. Ve většině komentářů novináři obhajují zachování společného státu. MFD proto negativně vnímá možný český nacionalismus a naopak zaujímá více chápavý přístup ke Slovákům. Tímto se zásadně liší od Lidových novin a Českého deníku. V komentářích se objevuje ale také mnohdy podezřívavost ohledně skutečných slovenských státoprávních záměrů a pesimismus ohledně šance na schválení smlouvy, což ale není tak převládající jev jako je tomu u obou

výše zkoumaných periodik. Slovenská nacionalistická opozice je vnímána MFD také negativně ale ne v takové míře jako u zmíněných novin. Navíc MFD nevyvolává strach z ohrožení ČR slovenským vývojem, což ji odlišuje zejména od Českého deníku.

2.2.4. Rudé právo

11. ledna Rudé právo ve zprávě sděluje, že se čeští a slovenští politici dohodli na tom, že smlouvu o státoprávním uspořádání uzavřou republiky reprezentované národními radami. (RP 11. 1. 1992: 2) O dva dny později deník zveřejňuje komentář k této události s titulkem „Pozitivní posun“ (Jašková 13. 1. 1992: 2), ve kterém zmiňuje úspěšnost jednání a fakt, že velkou většinu sporných částí návrhu smlouvy ohledně rozdělení kompetencí se podařilo národním radám vyřešit. Zároveň ale upozorňuje na možné neshody, které se na nadcházejících jednáních mohou objevit. (Tamtéž)

Rudé právo se o shodě obou národních rad vyjadřuje pozitivně, ale také je zřejmé, že si uvědomuje obtížnost dalšího jednání. Ovšem uvedený komentář je velmi krátký a žádný zcela jasný názor na zmíněnou událost nevyjadřuje.

18. ledna Rudé právo uveřejňuje zprávu o dalších přetrvávajících rozporech ohledně návrhu smlouvy a cituje i názor J. Kalvody zpochybňující existenci vůle po společném státě. (RP 18. 1. 1992: 2) Čtenář tak může nabýt dojmu o zásadních rozporech obou stran při jednání národních rad i o slovenské zdrženlivosti akceptovat společný stát. Ovšem vnímání Slovenska ze strany Rudého především kvůli nedostatku komentářů není jednoznačné.

23. ledna Rudé právo ve zprávě oznamuje, že se jednající strany stále nedohodly na návrhu smlouvy, jelikož Slováci stále trvají na tom, aby byla smlouva uzavřena mezi ČR a SR, což Češi odmítají. (RP 23. 1. 1992: 2) 24. ledna komentář v návaznosti na neschválení zákona o referendu ve FS odmítá, že by Slováci blokovali parlament. Podle něj to lze tvrdit jen o SNS. To, že většina ostatních slovenských stran, včetně HZDS, hlasovala proti zákonu, obhajuje slovy, že tyto strany jen nesouhlasí s jeho obsahem a že jeho odmítnutím se nic závažného nestalo. Nadto za neschválení zákona o způsobu přijetí ústavy federace obviňuje pouze ODS, jelikož někteří její poslanci se zdrželi hlasování. (Adamičková 24. 1. 1992: 2)

Rudé právo se k HZDS nevyjadřuje tak negativně jako výše zkoumané noviny, spíše přesvědčuje čtenáře, že ve skutečnosti chce toto hnutí jen rovnoprávnost. Je zjevná snaha ho pochopit, stejně jako i další slovenské strany, vyjma SNS, která je odsouzena za

svůj zjevný požadavek slovenské samostatnosti. Dokonce odmítnutí ústavních změn ve FS Rudé právo obhajuje jen špatným obsahem příslušných zákonů a navíc spatřuje chybu i na české straně, čímž se velmi liší především od Lidových novin a Českého deníku.

6. února deník publikuje zprávu o jednání komisí národní rad v Milovech, přičemž sděluje, že obě strany jsou schopny kompromisů, ovšem schválení dohody bude v národních radách velmi obtížné. (RP 6. 2. 1992: 2) 10. února deník oznamuje ve zprávě s titulkem „V Milovech vyhrál rozum“ (Resler 10. 2. 1992a: 1), že mezi ČNR a SNR došlo ke shodě na návrhu smlouvy o státoprávním uspořádání. Informuje o rozdělení kompetencí v dohodnutém textu, přičemž zdůrazňuje právo republik uzavírat mezinárodní smlouvy a na závěr cituje velmi pozitivní vyjádření předsedů ČNR a SNR o dohodě jako o velkém pokroku. (Tamtéž: 1, 2) Komentář k této události působí také pozitivním dojmem. Píše že, „(s)naha domluvit se nakonec převládla, zdá se, i u ODS a ODA, třebaže v samotném českém nacionalistickém táboře se to neobešlo bez vzrušenější debaty“. (Resler 10. 2. 1992b: 1) Ovšem přiznává, že ústupek KDH ohledně subjektů smlouvy mohl být motivován blížícími se volbami, a upozorňuje, že dohodu musí ještě schválit národní rady, což může představovat problém. (Tamtéž)

Už z názvu článku informující o dosažení dohody je zjevné, že Rudé právo vnímá tuto skutečnost jako úspěch, což potvrzuje i pozitivní vyznění celého článku. Slova v komentáři o tom, že i ODS a ODA se chtěly nakonec také domluvit, značí, že deník spatřoval překážky pro dosažení kompromisu nejen na slovenské straně, ale i na té české. Nadto označování těchto stran jako nacionalistických dává najevo, že deník vnímal jejich pozici při státoprávním jednání negativně. Zjevná je také snaha zaujmout vůči slovenským návrhům vstřícnější stanovisko a pochopit je. Ovšem Slováci nejsou vykreslováni v jednoznačně pozitivním světle, a to kvůli podezřívání KDH, že jejich ústup byl politicky motivován. Celkově deník na průběh jednání v Milovech nepohlíží negativně, jelikož z jeho textů vyplývá, že Češi se Slováky mohou ke kompromisní dohodě dojít.

14. února Rudé právo ve zprávě sděluje, že předsednictvo SNR odmítlo dohodu z Milov. (RP 14. 2. 1992: 1) Přitom cituje předsedkyni ČNR D. Burešovou tvrdící, že „(v) poslední době se ukazuje, že na Slovensku jsou určité síly, a bohužel to není jen Slovenská národní strana, které jsou v zásadě proti všemu, co pomáhá udržet společný stát“ (Burešová citována in Tamtéž).

17. února zveřejňuje Rudé právo komentář, který pesimisticky nahlíží na možné přijetí návrhu smlouvy dojednaného v Milovech. Zmiňuje se o rozdílné interpretaci smlouvy oběma stranami jednání, o existenci výhrad k milovské dohodě a zejména

o rozštěpenosti KDH. Vysvětluje, že Češi a Slováci se liší v názorech na to, jaké subjekty by měly smlouvu uzavřít, a na závěr píše, že problém se bude řešit až po volbách. (Resler 17. 2. 1992: 1) Deník dále cituje názor federálního premiéra Mariána Čalfy, který konstatuje, že „(u) mnohých představitelů politických stran, výrazněji na Slovensku než v Čechách, není vůle po společném státě“ (Čalfa citován in RP 17. 2. 1992: 2).

Po odmítnutí návrhu smlouvy předsednictvem SNR v deníku jasně převažuje negativní tón ohledně budoucnosti smlouvy a deník dává najevo, že mezi oběma národy stále panují významné rozpory. Nadto ve svých textech naznačuje, že značná část slovenských politiků si společný stát nepřeje, což zhoršuje jím vytvářený obraz Slovenska.

19. února Rudé právo publikuje rozhovor se SDL, která jako důvod odmítnutí návrhu smlouvy dohodnuté v Milovech uvádí, že smlouva by nepřinesla žádné širší změny v dosavadním ústavním nastavení. Nakonec ale deník zmiňuje i tvrzení SDL, že společný stát podporuje. (Minárik 19. 2. 1992: 3) Rudé právo věnuje názorům postkomunistické SDL na tehdejší státoprávní problémy velký prostor, což při velmi nízkém počtu komentářů vyvolává pocit, že pomocí jejich názorů interpretuje dění na Slovensku a snad i své postoje.

22. února deník parafrázuje vyjádření J. Čarnogurského obhajující návrh smlouvy a zároveň varující před možným rozpadem státu po jejím nepřijetí SNR a před neústavními kroky na půdě SNR. (RP 22. 2. 1992: 3) O dva dny později Rudé právo ve zprávě sděluje, že KDH odmítá dohodu z Milov a navrhuje pokračování jednání, přičemž zdůrazňuje, že nacionalistická frakce KDH odmítá „udržovat společný stát za cenu pro ně nepřijatelných ústupků“. (RP 24. 2. 1992: 2) Komentář k této události pak podtrhuje značnou, leč neúspěšnou snahu J. Čarnogurského přesvědčit vlastní stranu o schválení zmíněné dohody. (Minárik 24. 2. 1992: 1)

J. Čarnogurský a ta část KDH, která ho podporuje, jsou deníkem viděni jako ti pročeskoslovenští politici usilující o zachování společného státu. Deník se totiž zjevně snaží vyobrazit J. Čarnogurského kladně kvůli jeho úsilí o schválení smlouvy. Ovšem Čarnogurského varování před rozpadem státu a negativním vývojem v SR a definitivní zamítnutí návrhu smlouvy KDH dává tušit, že na Slovensku posílil nacionalismus.

10. března se deník v úvodníku vyjadřuje k prohlášení ODA, která považuje tehdejší vývoj na Slovensku za nebezpečný pro demokracii a svobodu ve státě. Na toto tvrzení reaguje slovy, že předseda ODA J. Kalvoda „ztělesňuje nacionalistické křídlo české reprezentace, které kompromisu ve smlouvě nepřálo a vystupovalo vůči Slovensku z pozice učitele“. (Resler 10. 3. 1992: 1) Dále podotýká, že ODA „k radikalizaci národně

orientovaných i nepokrytě separatistických sil v SR svým přehlíživým postojem vůči některým slovenským argumentům sama přispěla“. (Tamtéž) Přitom obviňuje ODA, že tyto výroky používá účelově kvůli snaze o zisk volební podpory. (Tamtéž) Rudé právo navíc v článku s názvem „Tvrzení nebezpečné, zjednodušující, absurdní a neodpovědné“ (RP 10. 3. 1992: 2) publikuje vyjádření představitelů slovenských stran, kteří výroky ODA jednoznačně odsuzují (Tamtéž).

Negativní vývoj na Slovensku, tedy tamní posilování nacionalismu, dává deník zčásti za vinu ODA, kterou vnímá snad ještě hůře než samotné slovenské nacionalistické strany. Dále obviňuje nepřímo ODA ze snahy sabotovat možný kompromis se slovenskou stranou a kritikou jejího razantního postoje ke Slovákům dává najevo, že prosazuje vstřícný a chápavý přístup ke slovenským požadavkům. Negativně tak v tomto komentáři není vnímána slovenská strana, ale čeští nacionalisté, tedy především ODA.

13. března se komentář s titulkem „Kompromis má šanci“ (Resler 13. 2. 1992: 2) vrací k proběhnuvším státoprávním jednáním. Obviňuje KDĽ, že svými vnitřními rozpory zhatilo schválení oboustranně přijatelného návrhu smlouvy, i SKĽ, že „vědomě zbrzdila sbližování představ o tom, co česká strana byla ochotna ještě považovat za společný stát a slovenská pak ještě za svazek rovnoprávných republik. Odmrštěné Milovy (přitom) posloužily některým činitelům v ČR jako důvod k prohlášení, že s F. Mikloškem není... o čem jednat“. (Tamtéž) Přesto se optimisticky dívá do budoucnosti, jelikož tvrdí, že po volbách by mohla být šance na další kompromisní jednání, a dodává, že „rozpad společného státu by byl pro obě republiky opravdu velmi špatným východiskem, jež by je společně i každou zvlášť mohlo stihnout“. (Tamtéž)

Komentář s nadějí nahlíží na budoucí povolební státoprávní jednání. Ovšem záporně vnímá SKĽ a obviňuje ji fakticky za neschválení návrhu smlouvy. Negativně ale nevnímá jen slovenské politiky, ale i ty české za jejich neochotu dále se Slováky jednat. Chyby tedy vidí u politiků obou národů.

Rudé právo uveřejňuje jen málo komentářů, přesto je zjevné, že zastává značné pročeskoslovenské postoje a také touží po nalezení kompromisu mezi Čechy a Slováky. Nadto zaujímá chápavý přístup ke Slovensku a obhajuje umírněný postoj k němu. Proto kritizuje ODS a především ODA za jejich nevstřícný postoj vůči Slováky, kvůli čemuž je odsuzuje za nacionalismus. Velmi kritizuje výroky ODA o možném problematickém slovenském vývoji, naopak v Lidových novinách i v Českém deníku jsou tyto výroky vnímány s pochopením. Na milovskou dohodu i na dosažitelnost kompromisu v Milovech nahlíží deník pozitivně a optimisticky. Ovšem v mnohých textech předpovídá obtíže při

schvalování smlouvy a mnohdy poukazuje na rozporná stanoviska obou stran, a to v podobné míře jako MFD. Ovšem Rudé právo na rozdíl od ostatních zkoumaných novin nenapadá HZDS, ale spíše se ho snaží pochopit. Za problémy při snaze o dosažení kompromisní smlouvy a za její konečný neúspěch obviňuje Rudé právo nejen slovenské politiky, ale i ty české.

2.2.5. Srovnání deníků

Deníky přiřazovaly zprávě o dohodě z Milov, která je v této zkoumané události klíčová, i následným komentářům o ní, různé titulky, které vypovídají o pohledu konkrétního deníku na onu dohodu i o jeho vyobrazování Slovenska. Názvy jednotlivých článků objevující se v tisku bezprostředně po dosažení dohody obou národních rad v Milovech uvádím níže v tabulce.

Tabulka č. 2: Přehled názvů článků bezprostředně reagujících na dosažení dohody v Milovech

Periodikum	Názvy článků	
	Název zpráv z 10. 2.	Názvy komentářů z 10. až 13. 2.
Lidové noviny	Dva suverénní partneři	Lid; Od Papierničky k Milovům
Český deník	Dosaženo dohody	Slovenské otazníky; Nežádoucí návraty
Mladá fronta Dnes	Jednání skončilo dohodou	Šance pro budoucnost; Umírněný optimismus; Politická neskromnost
Rudé právo	V Milovech vyhrál rozum	Vstoupí Milovy do dějin?

Zdroj: denní tisk, zpracovala autorka.

Tabulka vypovídá o tom, že MFD a především Rudé právo nahlíží na dohodu z Milov velmi pozitivně. Názvy článků Lidových novin i Českého deníku zní naopak spíše neutrálně, i když v případě Českého deníku je u názvů komentářů patrný určitý negativní tón.

V souhrnu se zpravodajství Lidových novin podobá zprávám Českého deníku, který ovšem prezentuje události v radikálnějším tónu. Oba deníky negativně nahlíží na shodu národních rad na tom, kdo smlouvu o státoprávním uspořádání uzavře, jelikož podle nich bude smlouva znamenat vytvoření jen určitého soustátí a tedy rozbití Československa. V Lidových novinách lze najít pozitivní tón v průběhu reportování o jednání v Milovech a ohledně milovské dohody, i když ne nějak velký. Český deník naopak nahlíží na dohodu z Milov pesimisticky a fakticky předvídá její neschválení kvůli nacionalistickým

slovenským stranám. Navíc od počátku dává najevo, že dohoda mezi Čechy a Slováky není možná. Ani Lidové noviny nespojují s dohodou žádná velká očekávání a zdůrazňují, že rozdílné názory mezi oběma národy stále panují, což je ale patrné u všech zkoumaných novin. Oba zmíněné deníky dále vyjadřují nedůvěru ke Slovákům, kritizují české ústupky vůči slovenské straně a zásadně odmítají další ustupování slovenským požadavkům.

Články v MFD naopak vyznívají velmi ve prospěch zachování společného státu. Noviny by dokonce byly ochotny kvůli tomu podpořit i zásadní české ústupky jako například vytvoření soustátí. Rudé právo se taktéž silně vyjadřuje ve prospěch společného státu. MFD nadto na rozdíl od Lidových novin a především od Českého deníku velmi pozitivně nahlíží na dohodu národních rad z 10. ledna, vnímá ji jako posun Slovenska směrem k federaci a zprvu optimisticky nahlíží na možnost konečné shody na návrhu smlouvy. Rudé právo také projevuje určitý optimismus ohledně lednové dohody národních rad o subjektech smlouvy, i když ne tak zřetelně. Na samotnou dohodu z Milov pohlíží MFD i Rudé právo velmi pozitivně, i když predikují problémy při jejím schvalování. Reakce na neschválení návrhu smlouvy v předsednictvu SNR je ale v MFD v porovnání s předchozími články velmi záporná a komentář dokonce vyzývá ke konci nekonkrétních jednání a českých ústupků. Rudé právo zase po této události upozorňuje, že mnozí slovenští politici nemají na zachování společného státu zájem.

Kromě Slováků je ze strany MFD kritizována i česká strana za její neústupnost a výhrady k návrhu smlouvy a je vyzývána ke vstřícnosti vůči slovenským požadavkům. V případě Rudého práva, jakožto levicového deníku je česká strana také vnímána záporně, konkrétně ODA, která je obviňována za neochotu dojít se slovenskou stranou ke kompromisu, za její nevstřícný postoj ke Slovákům a stejně jako ODS za český nacionalismus. Viníci neshod jsou tedy Rudým právem spatřováni na obou stranách.

Lidové noviny, stejně jako Český deník, vyjadřují obavy ohledně možného ohrožení demokracie ze strany slovenských nacionalistů, tedy zejména HZDS, SNS ale i SDL, které oba deníky vzhledem k jejich postojům a jednáním vnímají velmi negativně jako rozbíječe společného státu, kteří nemají žádný zájem na jeho budování. Český deník nadto mezi ně zařazuje i KDĤ. Lidové noviny hovoří o ohrožení demokracie především jen na Slovensku. Ovšem Český deník toto nebezpečí spatřuje pro celý stát. Navíc pokud by se V. Mečiar po volbách stal nejsilnější osobou ve státě, mělo by podle tohoto deníku dojít k rozdělení státu, čímž by byla v českých zemích zachráněna demokracie a pokračování reforem, což do určité míry požadují i Lidové noviny. MFD nahlíží na slovenskou nacionalistickou opozici také negativně, i když její odsuzování není tak značné

jako v případě Lidových novin a Českého deníku. Naopak Rudé právo nahlíží na slovenské nacionalistické strany kromě SNS s velkým pochopením a nepřímo se snaží čtenáře přesvědčit, že HZDS i SDL si přejí zachovat společný stát, jenom chtějí posílit a zrovnoprávnit slovenský národ, čímž prezentuje velmi mírný a pozitivní pohled na Slovensko. Z tohoto postoje Rudého práva vůči levicovým slovenským stranám je také patrná ideově levicová pozice deníku.

MFD i Rudé právo odsuzují slova ODA o možném nedemokratickém vývoji na Slovensku a tuto stranu obviňují z českého nacionalismu. Naopak Lidové noviny a Český deník s vyjádřením ODA sympatizují. Český deník nadto napadá slovenské politiky i konkrétně KDH slovy, že chtějí společný stát pouze finančně vysát a připravit se tak na samostatnost, čímž přináší zápornější obraz Slovenska než Lidové noviny. Nadto popisuje možný scénář povolebního vývoje v případě drtivého levicového vítězství, ve kterém jsou Češi utlačováni Slováci, což ukazuje na radikálnost postoje Českého deníku ve vnímání slovenské hrozby i na jeho pravicový profil a nacionalistické sklony. Také odsuzuje ministry slovenské vlády za socialistické smýšlení, čímž vlastně ukazuje na zaostalost Slovenska. MFD sice zmiňuje možný povolební scénář, ve kterém by mohli slovenští nacionalisté získat vládu nad celou federací, ovšem na rozdíl od Lidových novin a zejména Českého deníku nepovažuje tento možný vývoj za zdroj obav, spíše ho odsuzuje jako přehnaný. Nadto po téměř celou sledovanou událost vyjadřuje značný optimismus ohledně záměrů KDH a věří, že podpoří dohodu z Milov.

Český deník celkově nabídl nejvíce komentářů, které směrem ke Slovensku zastávaly nejradikálnější pozici a vykreslovaly ho ještě v horším světle než Lidové noviny. Především komentáře Petra Pavlovského vyznívaly velmi radikálně a zásadně Slovensko napadaly. Zejména Český deník ale i Lidové noviny, vykreslily Slováci jako levicový, nacionalistický a politicky nevyspělý národ, který představuje pro Čechy břímě a zároveň i hrozbu a který není schopen dát jasně najevo své požadavky. Český deník je navíc vidí i jako příživníky a zpátečníky hlavně v oblasti ekonomiky a na případě KDH i jako lstivý národ úmyslně maskující své skutečné záměry.

MFD a Rudé právo naopak zaujaly velmi pročeskoslovenský postoj. Tyto dva deníky nadto optimisticky uvažují o možném kompromisu mezi Čechy a Slováci a dívají se nadějně na možné schválení návrhu smlouvy i po jejím odmítnutí SNR. Oba deníky, zejména pak Rudé právo, na rozdíl od Lidových novin a Českého deníku spatřují vinu za neúspěch při dosažení kompromisního státoprávního řešení i na české straně, čímž vlastně zmírňují možné negativní pocity čtenářů vůči Slovensku a vykreslují ho tak

v pozitivnějším světle než první dvě zkoumaná periodika. Slováky nevidí jako hrozbu pro český národ a demokracii, nezdůrazňují tak slovenskou politickou nevyspělost a tamní nacionalismus, naopak se snaží Slováky více pochopit a napomínat radikální české postoje ke slovenské straně a v neposlední řadě zdůrazňují i snahu o kompromis.

Všechny deníky rozsáhle informovaly o této vybrané události, a to jak v počtu zpráv, tak i komentářů, ovšem s výjimkou Rudého práva, které publikovalo názory na danou událost jen výjimečně a celkově věnovalo události nejméně prostoru. Lidové noviny zase publikovaly mnoho dopisů týkajících se státoprávního uspořádání.

3. Oslavy 53. výročí vzniku Slovenského státu

3.1. Zkoumaná událost v literatuře

14. března 1939 byl ustanoven samostatný Slovenský stát, který byl zcela závislý na nacistickém Německu. V jeho čele stál katolický kněz Jozef Tiso, který byl předsedou Hlinkovy slovenské lidové strany⁹ (HSLŠ), zároveň zastával i funkci slovenského prezidenta. HSLŠ prosazovalo už v době první Československé republiky širokou autonomii pro Slovensko, které vidělo jako polosamostatný stát a Československo jako konfederaci. (Rychlík 1993: 393–394) Režim HSLŠ se ve válečném Slovenském státě svým spojenectvím s nacistickým Německem a podílem na holocaustu zdiskreditoval. Slováci ale přes tuto negativní zkušenost poznali, že mohou žít ve své zemi, a získali také zkušenost s vlastní vládou, na což nezapomněli. J. Tiso byl po válce oběšen jako válečný zločinec, ovšem po pádu komunismu se na Slovensku objevila snaha J. Tisa rehabilitovat. (Ulč 1996: 333–334)

Už v červenci 1990 došlo na Slovensku k odhalení pamětní desky Jozefa Tisa v Bánovci nad Bebravou, kterého se dokonce zúčastnili i vrcholní představitelé KDH. (Wolf 1998: 33) J. Tiso byl ovšem v českých zemích vnímán zcela negativně kvůli jeho spojitosti se vznikem protektorátu a německou okupací. Český tisk při příležitosti odhalení desky J. Tisovi tuto událost odsoudil s tím, že pokud bude tento člověk vnímán na Slovensku oficiálně jako hrdina, měli by se Češi raději od Slováků oddělit. Slováci ovšem byli ohledně vnímání J. Tisa rozděleni, přičemž negativně ho vnímaly VPN i levicové a maďarské strany. KDH se sice snažilo nezaujmut vůči J. Tisovi jednoznačné stanovisko, ovšem bylo slovenskou emigrací tlačeno k tomu, aby J. Tisa rehabilitovalo. (Rychlík 2002a: 266–270)

V březnu 1991 se konala na náměstí Slovenského národního povstání (SNP) v Bratislavě manifestace na oslavu 52. výročí vzniku Slovenského státu. Účastníci demonstrace, kterou vedla strana s názvem Slovenská národní jednota, provolávali hesla vyjadřující podporu J. Tisovi. Demonstranti dokonce napadli přítomného V. Havla. (Pacner 2012: 613) Na podzim téhož roku byla odhalena další pamětní deska J. Tisovi v Bytči. Prezident V. Havel tento akt odsoudil a KDH zaujala k této záležitosti neutrální pozici. (Rychlík 2002a: 269)

⁹ Název strany je odvozen od jména jejího původního předsedy, katolického kněze Andreje Hlinky, které stál v čele strany do své smrti v roce 1938.

14. března 1992 při oslavě 53. výročí vzniku Slovenského státu se v Bratislavě shromáždilo několik tisíc lidí, kteří vyvolávali hesla proti federaci a dožadovali se osamostatnění Slovenska. Vrcholní slovenští politici se od těchto oslav distancovali. (Stein 2000: 144–145)

Projevy úcty a oslavy takovéto osoby, popravené za zločiny spáchané v době druhé světové války a navíc spojované s chmurným rokem 1939, musely na české veřejné mínění působit opravdu negativním dojmem a mohly tak zhoršit vnímání Slováků českými občany. Prostí čeští obyvatelé nejspíš pořádně nechápali, proč někteří Slováci oslavují toto výročí, proto způsob, jakým se k této události postavil tisk, mohl zásadně ovlivnit celkový náhled Čechů na problematiku osoby J. Tisa a oslav vzniku Slovenského státu.

3.2. Odezva události v dobovém tisku

3.2.1. Lidové noviny

3. března deník ve zprávě informuje o nadcházejících oslavách výročí vzniku Slovenského státu, organizované Slovenskou národní jednotou (SNJ). Přitom zmiňuje projev předsedy této strany Stanislava Pánise konstatující, že „14. 3. 1939 nebyl vyhlášen žádný fašismus, pouze slovenská státnost“. (LN 3. 3. 1992: 3) 12. března publikuje zprávu o konaném shromáždění Matice slovenské, na němž se hovořilo o tom, že nastala příhodná chvíle pro získání slovenské identity. (LN 12. 3. 1992b: 12) 14. března deník oznamuje, že na dalším podobném mítinku byla spálena státní vlajka. (LN 14. 3. 1992: 3)

Komentář z 13. března pojmenovaný „Hranice nepřijatelnosti“ (Kovanda 13. 3. 1992: 3) se zabývá antisemitismem na Slovensku a uvádí slova S. Pánise popírajícího rozsah holocaustu, přičemž ho řadí mezi extremisty a vyzývá, aby jeho názory Slováci rozhodně odsoudili. Přitom zdůrazňuje, že Slovenský stát Německu zaplatil za „fyzickou likvidaci“ (Tamtéž) 70 tisíc slovenských Židů. (Tamtéž) Další komentář cituje z novin Matice slovenské pocházejících z období Slovenského státu. Deníkem vybrané články se vyjadřují pochvalně o nacionalismu a nacistickém režimu v Německu. Poté deník cituje pasáže z jiného dobového periodika pozitivně se vyjadřující o Hitlerovi a projevující touhu uskutečnit jeho ideje i na Slovensku. (Taussig 13. 3. 1992: 16) Redakcí novin zvýrazněný dopis s názvem „Jak mohou?“ (Andrlík: 13. 3. 1992: 11) v témže čísle deníku přitom vyjadřuje rozhořčení nad zmíněnými oslavami a připomíná, že J. Tiso byl válečný zločinec a úzce spolupracoval s Německem (Tamtéž).

Lidové noviny vnímají zmíněné oslavy velmi záporně, což je vidět i z jimi uvedeného a navíc tučným písmem zvýrazněného dopisu. Nadto noviny patrně chtějí vykreslit Slovenský stát v co nejhorším světle, vzbudit k němu odpor ze strany čtenářů a jednoznačně ho odsoudit, a tak nepřímou i ty Slováky, co ho obhajují. Ty deník ovšem považuje spíše za málo početné okrajové extremisty, což je zřejmé zejména v souvislosti s vnímáním osoby S. Pánise.

16. března Lidové noviny informují ve zprávě o bratislavských oslavách, jichž se účastnilo přes tři tisíce Slováků. Zmiňují, že všechny větší slovenské strany se od této události distancovaly. Dále uvádí slova jednoho katolického kněze v průběhu oslav, podle kterého „zločincem nebyl Tiso, ale ti, kteří ho přivedli na šibenici a potupili tak celý slovenský národ a jeho státnost“. (LN 16. 3. 1992: 1) Poté noviny sdělují, že účastníci akce vyvolávali protičeská a nacionalistická hesla a že při vystoupení řečníků padl i výraz „imperialistický čechobolševismus“. (Tamtéž) Citují také výroky S. Pánise pozitivně se vyjadřující o přínosu Slovenského státu pro slovenský národ a jeho viditelnost ve světě a děkující Němcům za tehdejší pomoc umožňující vznik státu. Nakonec sdělují, že se v Bratislavě konal za hojné účasti lidu protifašistický koncert. Deník zveřejňuje i fotku zobrazující průvod nacionalistů s vlajkami SR s komentářem k obrázku, podle kterého množství vlajek „nemusí znamenat mínění celého národa“. (Tamtéž)

V témže čísle v úvodníku noviny odsuzují dřívější mítink svolaný Maticí slovenskou i oslavy vzniku Slovenského státu, přičemž kritizují nacionalistický tón projevů přednesený na obou mítincích. Zdůrazňuje Pánisova slova děkující Německu za vznik Slovenského státu i jeho výrok „o nutnosti nahrazení demokracie systémem přísné disciplíny“. (Hříb 16. 3. 1992: 1) Úvodník je zakončen prohlášením, že obě shromáždění zaznamenala neúspěch kvůli nízkému počtu účastníků. (Tamtéž)

Deník vykresluje účastníky a zejména organizátory shromáždění velmi negativně. To se týká především osoby S. Pánise, jehož děkování nacistickému Německu mohlo české čtenáře velmi pobouřit. Zdůrazňováním této zprávy a navíc informováním i o protičeském vyznění celé akce noviny tyto oslavy jednoznačně odsuzují. Svým úvodníkem i příslušnou zprávou oslavy dále vykreslují ve zcela negativním světle, přičemž zejména zmiňování výrazu čechobolševismus mohlo na české čtenáře působit urážlivě. Tyto informace tudíž nejspíš negativně zasáhly české vnímání Slovenska, i když noviny zdůrazňují, že akce nebyla v žádném případě masová a tedy že pozitivní vnímání Slovenského státu se týká jen velmi malé části Slováků.

O den později vyjadřuje v deníku uveřejněný dopis od slovenského čtenáře pocit hanby za projevy přednesené na shromáždění Matice Slovenské, které jsou podle něj scestné a představy účastníků mítinku vnímá jako podvod na Slovácích. (Mikula 17. 3. 1992: 11) 19. března pak deník uvádí vyjádření slovenských židovských obcí upozorňující na přítomnost slovenského antisemitismu a konstatující, že „slabá účast na letošních oslavách 53. výročí vzniku Slovenského státu ukázala, že většina lidí na Slovensku pohlíží na toto období kriticky“. (LN 19. 3. 1992: 3)

24. března noviny otiskly slovensky psaný dopis odsuzující oslavy vzniku Slovenského státu. Ty podle něj „poškozuji zájmy Slovenska - destabilizují situaci uvnitř ČSFR a vyvolávají nedůvěru v očích mezinárodní veřejnosti“. (Machová 24. 3. 1992: 11) Další dopis z 30. března zdůrazňuje, že zmiňované oslavy, které považuje za skandální, se mezi občany setkaly s malým ohlasem, a konstatuje, že organizátoři této akce jsou extremisté, jejichž počet je minimální. (Kraus 30. 3. 1992: 5)

Četné dopisy jednotně odsuzují oslavy jako nepřijatelné a škodící státu. Jelikož jsou ve velké většině psané slovensky, dávají najevo, že Slováci jako celek zmiňované oslavy nepodporují, naopak je odsuzují. To je ale také zjevné ze zařazování obhájců Slovenského státu a J. Tisa k extremistům a dále i z konstatování, že účast na daném shromáždění byla velmi malá. Noviny tak ukazují, že oslavy jsou záležitostí jen několika krajních žvlů ve slovenské společnosti. Slovensko jako celek tedy neodsuzují. Popisování průběhu oslav a reportování o protičeských heslech, o obhajobě J. Tisa a zejména novinami zdůrazněné kladné vyjádření k nacistickému Německu, které zaznělo při těchto oslavách, ovšem mohlo zhoršit obraz Slovenska v českém chápání a zanechat dojem, že se Slovensko od ČR značně odlišuje. Podobné projevy totiž byly pro české občany nepřijatelné.

3.2.2. Český deník

Již 24. února se Český deník zmiňuje o březnových oslavách výročí vzniku Slovenského státu a to ve svém komentáři, který se zabývá Pánisovým pozváním britského premiéra Johna Majora na tyto oslavy, k čemuž se komentář vyjadřuje posměšným a ironickým tónem. Zmiňuje, že se v oné pozvánce píše o české okupaci Slovenska a upozorňuje, že je Slovensko kvůli podobným výrokům nacionalistů ve světě špatně vnímáno. (Šrámek 24. 2. 1992: 3) S. Pánis je v tomto komentáři zatracován jako extremist a deník ho vzhledem k jeho posměšným narážkám fakticky ani nebere vážně.

11. března deník uvádí vyjádření vybraných slovenských stran s ohledem na chystané oslavy výročí vzniku Slovenského státu. Občanská demokratická unie (ODU)-VPN jednoznačně zmíněné oslavy odmítá a navíc projevuje obavy o jejich negativní odezvu ve světě. SDL taktéž odsuzuje oslavy i Slovenský stát, a to slovy o jeho totalitní povaze a účasti na holocaustu. Ovšem deník uvedl i vyjádření Slovenské lidové strany vyzývající Slováky, „aby účastí na celonárodních oslavách výročí vzniku suverénní Slovenské republiky manifestovali svoji vůli žít ve svobodném a mezinárodně uznávaném Slovensku“ (ČD 11. 3. 1992: 2)

Deník tedy ukazuje, že relevantní slovenské strany oslavy striktně odmítají, ovšem jelikož mezi velmi úzkým výběrem zmiňuje i stranu, která oslavy obhajuje, nedává najevo, že oslavy jsou záležitostí jen úzké skupiny občanů, což může čtenáře zmást.

14. března deník ve zprávě oznamuje, že na nacionalistické demonstraci na Slovensku byla spálena vlajka ČSFR, a dále sděluje, že paliči budou trestně stíháni za veřejné hanobení republiky. (ČD 14. 3. 1992: 1) V souvislosti s oslavami 14. března hovoří komentář deníku o nadcházejícím rozpadu státu. Tvrdí, že „(s)lovenská politická reprezentace po dva roky úspěšně pracovala na destrukci ČSFR a nyní její dílo dospívá do (pro ni) zdárného konce“ (Mlejnek 14. 3. 1992: 3) Podle komentáře se slovenští politici „patrně zhlédli v...(postsovětských) nacionálně bolševických pseudodemokratických režimech“ (Tamtéž) Poté varuje, že tento údajný slovenský nebolševismus by se mohl přenést i do českých zemí, proto vyzývá k co nejrychlejšímu rozdělení státu. (Tamtéž) Další komentář uvádí tvrzení S. Pánise, že mu v souvislosti s oslavami někdo vyhrožuje umístěním nálože pod řečnickou tribunu. Na to Český deník reaguje slovy „(n)u což, už dnes večer budeme vědět, zda bude i oslavný ohňostroj“ (Lotyšán 14. 3. 1992: 3) a pokračuje výrokem, že nacionalisté očekávají, že „se určitě odehraje nějaká provokace ze strany federalistů, pravděpodobně ještě větší, než byla loňská návštěva prezidenta Václava Havla na náměstí SNP“ (Tamtéž).

Oba komentáře jsou radikální a nabízí velmi záporný pohled na Slovensko. První vidí Slováky jako záškodníky, kteří účelově rozbíjeli po celou porevoluční dobu společný stát, přičemž jejich východní orientace je viděna jako reálná hrozba českým zemím. Slovensko je tak deníkem vnímáno jako značně odlišný, zpátečnický národ. Druhý komentář zase zesměšňuje obavy nacionalistů jako hloupé a svoji narážkou na možný ohňostroj, tedy výbuch na mítinku nacionalistů, odhaluje zášť vůči nim.

16. března deník informuje ve zprávě s titulkem „Do masovosti daleko“ (ČD 16. 3. 1992: 1) o průběhu oslav v Bratislavě a zdůrazňuje, že účast na nich byla ve srovnání

s oslavami v předešlém roce méně než poloviční. Dále sděluje, že řečníci na oslavném shromáždění kritizovali federalisty, slovenskou vládu i HZDS, a upozorňuje, že padl také výrok označující Čechy za imperialisty. Poté uvádí, že se konal ve stejnou dobu antifašistický koncert. (Tamtéž)

18. března deník uvádí slova J. Čarnogurského, který hovořil o shromáždění oslavující výročí vzniku Slovenského státu jako o klidném a o tom, že média i česká vláda situaci okolo této události jen dramatizovaly. (ČD 18. 3. 1992a: 2) V témže čísle deník publikuje vybrané pasáže z německých novin vztahující se k proběhnuvším oslavám. Příslušný text obsahuje mimo jiné zmínku o účasti emigrantských slovenských organizací, které finančně podporují nacionalisty, i to, že na shromáždění zmiňovaný hospodářský rozkvět Slovenska za druhé světové války byl důsledkem konfiskace židovského majetku a válečné výroby pro Německo. (ČD 18. 3. 1992b: 12)

Český deník zdůrazňuje nízkou účast na oslavách, podobně jako Lidové noviny. Oba deníky se dále shodně zmiňují o protičeských heslech a o protifašistickém koncertu. Ovšem Český deník nepíše o pozitivním vyjádření se S. Pánise směrem k nacistickému Německu, což Lidové noviny zvýrazňují. Český deník zase široce reportuje o odezvě oslav v německém tisku, přitom tuto událost i Slovenský stát zcela diskredituje.

21. března deník ve zprávě s titulkem „ODA proti destabilizaci“ (ČD 21. 3. 1992: 2) cituje prohlášení ODA tvrdící, že nebezpečí, jaké hrozí demokracii a ekonomické transformaci vzhledem k vývoji na Slovensku, je reálné (Tamtéž). Dále se v komentáři rozsáhle zabývá sněmem HZDS, který přirovnává ke sněmu Matice slovenské, a to kvůli tamní neustále zdůrazňované jednotě Slováků a nacionální a sociální demagogii. (Berníková 21. 3. 1992: 7) Celkově je sněm komentován v negativním tónu a jsou zpochybňovány demokratické úmysly hnutí.

25. března deník uveřejňuje dopis vyjadřující pobouření nad nacionalistickým shromážděním z 12. března, kde zazněla protičeská hesla. Pisatel v něm navíc plně souhlasí se stanoviskem ODA ke Slovensku a odmítá další státoprávní jednání s ním. (Venhoda 25. 3. 1992: 7) Dále noviny 27. března publikují informaci, že Slováci deportovali přibližně 80 tisíc Slovenských Židů vlastními silami (ČD 27. 3. 1992a: 1) a přitom v další zprávě citují vyjádření S. Pánise popírajícího rozsah holocaustu (ČD 27. 3. 1992b: 2).

Český deník se v reportování o oslavách výročí vzniku Slovenského státu podobá Lidovým novinám. Oba deníky oslavy zásadně odsuzují, přitom zmiňují antisemitismus na Slovensku, spojenectví Slovenského státu s nacistickým Německem a jeho účast na

holocaustu, což ale více zdůrazňují Lidové noviny. Český deník ve své zprávě informující o sledovaných oslavách zdůrazňuje fakt malého počtu účastníků, čímž může nepřímo naznačovat, že drtivá většina Slováků oslavy odmítá. Dále ale publikuje dopis, který sice jako dopisy z Lidových novin odsuzuje oslavy, ovšem spíše z českého pohledu, a navíc pisatel v důsledku své kritiky zaujímá rozhodné, kritické pozice vůči Slovensku jako celku. Deník dále opětovně zdůrazňuje vyjádření ODA o nebezpečí vývoje v SR pro demokracii v celém státě. V kontextu zmíněných oslav tak fakticky odsuzuje Slováky souhrnně jako hrozbu pro svobodu v ČR.

3.2.3. Mladá fronta Dnes

MFD podobně jako Český deník informuje o nadcházejících oslavách již 21. února a to zveřejněním části dopisu, kterým S. Pánis zve J. Majora na oslavy vzniku Slovenského státu a ve kterém hovoří i o okupaci Slovenska českou armádou. (MFD 21. 2. 1992: 2) 25. února pak v návaznosti na tuto zprávu noviny zveřejňují dopis jednoho čtenáře, který vyjadřuje pobouření nad uvedeným pozváním. Lituje toho, že Slovensko nezůstalo po druhé světové válce samostatné, jelikož podle něj Češi na Slováky jen dopláceli, proto na konci dopisu žádá rozdělení státu. Nadto uvádí, že „(n)ebýt Čechů, sotva by vůbec ještě Slováci jako národ existovali“. (Vlček 25. 2. 1992: 6) 4. března další dopis poznamenává, že se S. Pánis v oné pozvánce dopustil mnoha jazykových chyb. (Kabát 4. 3. 1992: 6)

Oběma dopisy deník odsuzuje a zároveň zesměšňuje S. Pánise a jeho myšlenky. První z dopisů S. Pánise ostře napadá a velmi využívá českých stereotypů vůči Slovensku. Ovšem zdůrazňováním požadavku osamostatnění SR odporuje dopis pročeskoslovenskému duchu MFD. Druhý dopis S. Pánise pouze zesměšňuje a pohrdá jím jako nevzdělaným extremistou.

10. března deník uveřejňuje prohlášení V. Havla, ODU-VPN a DS odsuzující a distancující se od oslav výročí vzniku Slovenského státu. (MFD 10. 3. 1992b: 2) Přitom ve zprávě oznamuje, že slovenská vláda shromáždění chystané na 14. března pokládá „za projev demokracie, který nemíni omezovat“. (MFD 11. 3. 1992: 1) 12. března MFD uvádí prohlášení české vlády odmítající oslavy (MFD 12. 3. 1992a: 1) a dále uveřejňuje zprávu o nacionalistickém shromáždění Matice slovenské, na kterém zaznělo volání po národním sebeurčení Slovenska a po jeho samostatnosti (MFD 12. 3. 1992b: 1). Krátce poté ve své glose připomíná, že Slovenský stát byl spojencem nacistického Německa a podílel se na holocaustu. (MFD 12. 3. 1992c: 2)

Zprávami o odsuzování chystaných oslav slovenskými stranami noviny ukazují, že zdaleka ne všichni slovenští politici s oslavami souhlasí. Z prohlášení české a slovenské vlády je ale zřejmé, že obě exekutivy nahlíží na oslavy jiným způsobem, což může vyvolávat určitý pocit odlišnosti obou národů vzhledem k vnímání Slovenského státu. Dále je patrné odsuzování Slovenského státu jako německého přísluhovače.

13. března MFD ve zprávě sděluje, že se na Slovensku konala menší nacionalistická demonstrace, na které účastníci otevřeně volali po samostatném Slovensku, odsuzovali Čechy jako okupanty, provolávali slávu J. Tisovi a spálili vlajku ČSFR. (MFD 13. 3. 1992: 1) Dále uveřejňuje komentář připomínající průběh obou nacionalistických demonstrací z 11. a 12. března. Shromáždění Matice slovenské přitom akceptuje jako umírněné, ale druhou z těchto demonstrací kvůli jejímu průběhu a provolávaným heslům odsuzuje. (Šporer 14. 3. 1992: 2)

Z komentáře je zjevný chápavý postoj ke Slovákům a to kvůli snaze akceptovat určité mírnější projevy radikalismu a ne je hned odsoudit. Ovšem hesla oslavující J. Tisa a urážející Češi a pálení státní vlajky zjevně představuje pro deník překročení hranice tolerance nacionalistické rétoriky. Druhou z těchto demonstrací proto odsuzuje jako extremistickou.

13. března deník v historicky zaměřeném článku popisuje události vedoucí k vyhlášení Slovenského státu, přičemž dochází k závěru, že HSLS již od podepsání mnichovské dohody usilovala o samostatnost Slovenska a neváhala se kvůli tomu spojit s nacistickým Německem. (Nováček 13. 3. 1992: 7) MFD tímto článkem Slovenský stát a jeho režim zavrhuje jako špatný.

16. března periodikum krátce informuje o průběhu oslav výročí vzniku Slovenského státu a cituje slova S. Pánise nazývající obnovení Československa po roce 1945 „pučem protislovenských živlů z celého světa“ (Pánis citován in MFD 16. 3. 1992: 3). Komentář k této události s titulkem „Pánis a fašismus“ (Šporer 16. 3. 1992: 2) poukazuje mimo jiné na prodej portrétů J. Tisa a antisemitské literatury a na rozdávání rasistických letáků (Tamtéž). Oslavám tímto článkem MFD přiřazuje fašistický podtext. Další komentář z 20. března si všímá Pánisových radikálních výroků na zmiňovaném oslavném shromáždění, přičemž považuje S. Pánise za směšného a podotýká, že stejný názor mají i slovenští přátelé autora komentáře. (Neff 20. 3. 1992: 7)

S. Pánis je deníkem viděn jako extremist, který se vymyká slovenskému národu jako celku, v deníku je patrná snaha ho odsoudit a nebrat ho příliš vážně. MFD v souhrnu

oslav y zcela odmítá, jelikož je zatracuje jako shromáždění krajních radikálů a spojuje je s fašismem.

27. března deník ve své glose kritizuje vyjádření S. Pánise popírající rozsah holocaustu. (MFD 27. 3. 1992a: 2) V tomto čísle uvádí i prohlášení slovenských občanů žijících v ČR, kteří požadují zachování společného státu a vyzývají k odporu proti demagogii, která by mohla vést k rozdělení státu. (MFD 27. 3. 1992b: 2)

MFD si tak i přes reportování o oslavách výročí vzniku Slovenského státu a o různých nacionalistických shromážděních zachovala velmi pročeskoslovenský postoj, což je zřejmé mimo jiné z publikace dokumentu, v němž Slováci žijící v ČR žádají zachování státu a odmítají demagogii. To může být odpověď deníku na ony nacionalistické mítinky, které vnímá velmi negativně jako shromáždění extremistů. Ovšem v deníku je patrná i snaha pochopit určité radikálnější požadavky Slováků a ne je všechny odsoudit, což se týká akce z 11. března, již pořádala Matica slovenská. Tím se MFD odlišuje od Lidových novin a Českého deníku. Konkrétně oslavy výročí vzniku Slovenského státu ovšem MFD odmítá jako fašistické a snaží se je znevážit, i když ne v takové míře jako oba výše zkoumané deníky. Výroky S. Pánise zavrhuje jako směšné i nebezpečné a zčásti se snaží zbytek slovenské veřejnosti od takovýcho radikálních extremistů oddělit. Avšak Lidové noviny distancují slovenský lid od radikálních nacionalistů v daleko větší míře, a to zejména skrze slovenské dopisy. Celkově MFD zaujala během zkoumané události chápavý a umírněný pohled na Slovensko.

3.2.4. Rudé právo

Rudé právo informuje o sledovaných oslavách 12. března skrze zveřejněné prohlášení české vlády, které v kratším znění uvádí i výše zkoumané noviny. Prohlášení mimo jiné tvrdí, že „(v)znik Slovenského státu nemůžeme odmýšlet od souvislostí s nejsmutnější kapitolou evropských dějin. Obě výročí, 14. i 15. březen, pokládáme proto se všemi slovenskými demokraty za memento té minulosti, kterou je třeba překonat“.
(Pithart citován in RP 12. 3. 1992: 2)

13. března deník věnuje téměř celou stranu popisování okolností vzniku Slovenského státu. Uvádí, že radikální část HSLS chtěla dosáhnout samostatnosti a v této věci žádala německou pomoc. Naopak J. Tiso tyto kroky stranických radikálů odmítal, stejně jako samostatnost za pomocí německého zásahu. Deník zdůrazňuje, že J. Tiso, ač nerad, byl Němci donucen vyhlásit slovenskou samostatnost, jinak hrozilo, že Slovensko

bude okupováno německým, maďarským i polským vojskem. Na konci článku deník zdůrazňuje, že vznik Slovenského státu nemusel „být v rozporu s oprávněným zájmem Slováků mít svůj vlastní stát“. (Šiška 13. 3. 1992: 13)

Rudé právo v tomto historicky zaměřeném textu tak jednoznačně zaujímá chápavou a velmi mírnou pozici směrem ke Slovensku. Obhajuje Slováci tím, že jim byla samostatnost vnucena, a J. Tisa, že ve svém jednání neměl na vybranou. Tímto Slovensko nijak neodsuzuje, naopak se snaží čtenáři vysvětlit komplexnost podmínek, za jakých došlo ke vzniku Slovenského státu.

14. března deník uveřejňuje krátkou zprávu o nacionalistické demonstraci na Slovensku, na níž byla spálena státní vlajka. (RP 14. 3. 1992: 3) 16. března Rudé právo ve zprávě velmi stručně informuje o mítinku, který si připomínal výročí vzniku Slovenského státu. Píše, že řečníci vystupující na manifestaci slovně napadali federaci, Čechy, V. Havla a různé ideové proudy. Cituje také slova S. Pánise přející si samostatnost SR. (RP 16. 3. 1992a: 1) Poté publikuje podstatně rozsáhlejší zprávu informující o anarchistické protifašistické demonstraci v Praze. (RP 16. 3. 1992b: 3)

O oslavách tedy Rudé právo informuje jen velmi krátce, nadto o předchozí nacionalistické demonstraci z 12. března podává informace jen v souvislosti se spálenou vlajkou. Větší důležitost naopak přikládá anarchistické demonstraci. Zpravodajství Rudého práva o dané události se jeví tak, jakoby chtělo potlačit závažnost fašistických a nacionalistických projevů na Slovensku, snad z důvodu, aby nijak obraz Slovenska nepoškodilo, nebo proto, že nepřikládá těmto menšinovým projevům větší význam.

26. března Rudé právo na celé jedné straně připomíná slovenskou účast na holocaustu. Historicky zaměřený článek argumentuje, že radikální antisemitské diskriminační zákony byly Slovenskému státu vnuceny zvnějšku, ze strany nacistického Německa. Informaci o tom, že Slováci Němcům platili za deportace slovenských Židů, doprovází slovy, že to byl „jeden z nejtrapnějších aktů luďácké vlády“. (Šiška 26. 3. 1992: 9) J. Tisa popisuje pak jako člověka, který deportace schvaloval a obhajoval. (Tamtéž) O den později přitom deník cituje slova S. Pánise popírajícího skutečnost, že nacistický režim připravil o život šest milionů Židů. (RP 27. 3. 1992: 3)

Rudé právo nejvíce ze všech sledovaných periodik upozorňuje na účast Slovenska na holocaustu. Zčásti Slováci obhajuje tím, že jejich protižidovská politika byla do velké míry vynucena z vnějšku, avšak nakonec režim HSLS jednoznačně odsuzuje jako zcela zlý a nemorální, podobně jako osobu J. Tisa.

Celkově deník poskytl omezené zpravodajství oslav výročí Slovenského státu, stejně jako jim předcházejících jiných nacionalistických demonstrací. V souvislosti se vznikem Slovenského státu Slováky do určité míry obhajuje a drtivou většinu viny za rozpad státu v roce 1939 přičítá Německu. Ovšem při reportování o holocaustu, kterému poskytuje ze všech zkoumaných novin největší prostor, Slovenský stát, včetně osoby J. Tisa, zcela zavrhuje kvůli aktivní účasti na holocaustu. Přesto se celkově dá říci, že Rudé právo, jakožto levicový deník nahlíží na Slováky s pochopením a v kontextu oslav výročí 14. března se je nijak nesnaží odsoudit, spíše jsou jeho zprávy neutrální a soustředí se z drtivé většiny na historický problém samotného vyhlášení Slovenského státu a také na válečný režim HSLS. Tím se liší od zbývajících zkoumaných periodik, které se zaměřují na v té době aktuální události na Slovensku a historickými ději se do takové míry nezabývají.

3.2.5. Srovnání deníků

Pro přehlednější srovnání reakce deníků na sledovanou událost uvádím opět v tabulce č. 3 titulky příslušných článků objevující se v daných periodikách.

Tabulka č. 3: Přehled názvů článků bezprostředně reagujících na oslavy 53. výročí vzniku Slovenského státu

Periodikum	Názvy článků	
	Název zpráv z 16. 3.	Názvy komentářů ze 14. až 16. 3.
Lidové noviny	Oslavy roduverných	Kto sú bojovníci
Český deník	Do masovosti daleko	Rozpad federace jako řešení; Jaké (Česko)-Slovensko
Mladá fronta Dnes	Nacionalismus na náměstí	Matičáři a "osvoboditelé"; Pánis a fašismus
Rudé právo	3000 za "štát"	–

Zdroj: denní tisk, zpracovala autorka.

Jak je patrné z názvů článků, o oslavách výročí vzniku Slovenského státu reportují všechna zkoumaná periodika v negativním tónu. V případě Českého deníku je zjevný jeho odmítavý postoj vůči slovenským projevům nacionalismu a radikálnost v jeho pohledu na SR. Ovšem názvy příslušných zpráv v Českém deníku i v Rudém právu indikují, že jen málo Slováků nahlíží na historický Slovenský stát pozitivně. Titulky Lidových novin reagují na ono oslavné shromáždění spíše posměšně a pohrdavě. Názvy článků v MFD

a v Rudém právu nejsou tak vyhraněné, i když i v jejich případě je zjevný negativní náhled na zkoumanou událost.

Odsuzování sledované události je patrné především v Lidových novinách, které zmiňují urážlivá protičeská hesla pronesená na oslavném shromáždění v Bratislavě a které podtrhují S. Pánisovo děkování Německu za pomoc při vzniku Slovenského státu. Český deník, podobně jako Lidové noviny zdůrazňuje malou účast na příslušném bratislavském mítinku i vyvolávání protičeských hesel účastníky shromáždění, ovšem nezmiňuje se o S. Pánisově děkování Německu. Jím poskytnutý obraz průběhu oslav celkově nevyznívá pro české čtenáře až tak urážlivě a nepřijatelně, jako je tomu v případě Lidových novin. Český deník zase jako jediné periodikum poskytl reflexi oslav ze zahraničních, konkrétně německých novin. MFD odsuzuje oslavy vzniku Slovenského státu nepřímou jako fašistické. Rudé právo o oslavách reportuje jen ve velmi omezené míře, přičemž si více všímá anarchistické demonstrace v Praze.

Lidové noviny ve svých komentářích a dopisech, které většinou pocházejí od slovenských občanů, celkově oslavy a nacionalistické mítinky odsuzuje a přitom dává najevo, že jen velmi malá část občanů s takovými oslavami souhlasí, což tolik nezdůrazňuje ani MFD ani Rudé právo. V Českém deníku zase není zjevná taková snaha oddělit několik málo nacionalisticky smýšlejících občanů od zbytku slovenské veřejnosti, jako je tomu v Lidových novinách. Český deník totiž napadá slovenské politiky jako celek, že úmyslně rozbíjejí společný stát a politicky směřují na Východ. Kvůli záchraně tímto údajně ohrožené české demokracie požaduje rozdělení státu, čímž navazuje na svoji rétoriku v předešlé události vyvolávající strach mezi českou veřejností a poškozující obraz Slovenska. To potvrzuje i fakt, že Český deník široce reportuje o prohlášení ODA o reálnosti slovenské hrozby pro demokracii ve státě, v čemž se projevil jeho pravicový profil i český nacionalismus. Lidové noviny naopak podobné obavy o demokracii v druhé polovině března vyjadřují jen krátce a nepřímou. MFD a Rudé právo vyjadřování těchto obav českou pravici naopak odsuzují.

S. Pánise vnímají všechna zkoumaná periodika velmi negativně. Lidové noviny ho odsuzují jako extremistu kvůli jeho kontroverzním výrokům relativizujícím rozsah holocaustu. Český deník zase názory S. Pánise nebere vůbec vážně a snaží se je zesměšnit jako pošetilé. Podobně prezentuje Pánisovy výroky i MFD, a to zejména za pomoci svých dopisů. Oba deníky nadto uvádí prohlášení několika slovenských stran odmítající dané oslavy.

Sledované noviny nadto zásadně odsuzují Slovenský stát a snaží se ho vylíčit negativně kvůli jeho přátelským vztahům s nacistickým Německem a účasti na holocaustu. Slovenský stát vykreslují negativně zejména Lidové noviny, a to citacemi článků z tehdejších novin příznivě se vyjadřující k nacistickému Německu. MFD Slovenský stát zase zásadně odsuzuje ve svém rozsáhlém historickém článku. Rudé právo se ale v podobně zaměřeném dějepisném textu více snaží pochopit tehdejší složitější situaci slovenského národa a zdůrazňuje, že vznik Slovenského státu byl vynucen především z německé strany. Ovšem nejvíce ze všech zkoumaných periodik se věnuje účasti Slovenského státu na holocaustu, přičemž v této souvislosti Slovenský stát a jeho představitele rozhodně odsuzuje.

MFD zaujala umírněný přístup ke Slovensku, což se projevilo jejím akceptováním méně radikální demonstrace Matice slovenské z 11. března, čímž se velmi odlišuje od dalších tří sledovaných periodik, především od Lidových novin, které rovnocenně zavrhnou všechny nacionalistické mítinky. MFD se tak opět projevila jako pročeskoslovenský deník s umírněným pohledem na Slovensko, což ještě podtrhuje publikace dokumentu slovenských občanů žijících v zahraničí, kteří žádají udržení společného státu a odsuzují demagogii. Ovšem chápavý a tolerantní postoj ke Slovensku a částečně i k jeho válečné historii projevilo také Rudé právo.

V souhrnu se dá říci, že Lidové noviny neodsuzují Slováky jako celek, ale podrobným popisováním průběhu oslav mohly u čtenářů zanechat negativní obraz Slovenska a pocit slovenské odlišnosti. Český deník popisuje Slováky jako celek jako hrozbu pro českou demokracii a prosperitu, čímž pokračuje ve své radikální protislovenské rétorice. MFD poskytla umírněný a chápavý pohled na Slovensko a odsoudila jenom tamní nejextrémnější projevy nacionalismu. Rudé právo mělo tendenci Slováky taktéž pochopit a svým minimálním reportováním o průběhu oslav ho i nejméně zkritizovalo.

Největší prostor věnovaly události Lidové noviny svými četnými články, komentáři a především dopisy od občanů. Ovšem i Český deník a MFD přinášely v celku široké zpravodajství vztahující se ke zkoumané události, a to včetně názorových komentářů a dopisů. Naopak nejméně prostoru věnovalo samotným oslavám Rudé právo, které k nim zaujalo spíše neutrální postoj a odsoudilo pouze Slovenský stát. Přímě k oslavám totiž nepublikovalo žádný komentář.

4. Pokusy o přijetí deklarace svrchovanosti Slovenské republiky

4.1. Zkoumaná událost v literatuře

Deklarace svrchovanosti byla původně peticí občanů, po jejím podpisu několika slovenskými poslanci se ale začala v červnu 1991 projednávat v SNR. Nadto se za tuto deklaraci postavili i Slováci žijící v zahraničí, kteří byli sdružení ve Světovém kongresu Slováků. Deklaraci podpořila SNS, ovšem HZDS ji zatím zamítlo. KDH se taktéž vyslovila proti deklaraci, jelikož upřednostňovala přijetí smlouvy mezi oběma republikami a slovenské ústavy. Naopak VPN deklaraci jednoznačně odmítla. SDL zaujala spíše nerozhodné stanovisko. (Rychlík 2002a: 188–197)

HZDS ovšem v průběhu roku 1991 postupně opouštělo profederální postoje a začalo požadovat přijetí svrchovanosti Slovenska, jeho mezinárodněprávní subjektivitu, a to za zachování společného státu v podobě konfederace. Konfederaci, zcela odmítanou českou stranou, začala prosazovat i národní frakce v KDH. V září 1991 iniciativa Za svrchované Slovensko veřejně vystoupila s požadavkem na schválení deklarace svrchovanosti Slovenska v SNR a začala pro tento účel sbírat podpisy občanů, i když neměla v dané záležitosti jejich jasnou podporu. Návrh deklarace nakonec podala v SNR v listopadu 1991 formálně HZDS, SNS a národovecká část KDH. SNR ale tuto deklaraci neschválila a ani se jí nezabývala, jelikož její přijetí by podle vládní většiny v SNR znamenalo vyhlášení samostatnosti SR, přičemž podobně to vnímali i čeští politici. (Rychlík 2012: 590–591) Neúspěšné snahy o schválení deklarace se objevovaly i v první polovině roku 1992, a to především 1. dubna, kdy se SNR opět odmítla návrhem deklarace zabývat, a 7. května, kdy došlo přímo k hlasování o ní. V čele těchto snah o prosazení deklarace byla vedle SNS a HZDS i nově vzniknuvší SKDH, která dříve tvořila národoveckou frakci v KDH. Předseda KDH J. Čarnogurský ale deklaraci odsoudil, jelikož ta by podle něj mohla vést k politické krizi. V ČR byl návrh deklarace a její možný dopad velmi kritizován. (Stein 2000: 145)

4.2. Odezva události v dobovém tisku

4.2.1. Lidové noviny

2. dubna Lidové noviny ve zprávě informují o návrhu na vyhlášení svrchovanosti SR, který byl předložen SKDH v SNR. Citují text návrhu, který mimo jiné

zahrnuje tvrzení, že „Slovenská republika je svrchovaným státem svébytného slovenského národa a národností žijících na jejím území“ (LN 2. 4. 1992: 1)

O den později Lidové noviny uveřejňují úvodník, jehož autor komentuje tento děj v SNR slovy: „(t)o, co jsme viděli...ve Slovenské národní radě, považují za konec začátku dezintegrace tohoto státu a za začátek konce České a Slovenské Federativní Republiky“ (Hanák 3. 4. 1992: 1) Dále píše, že Slovensko je již suverénní podle ústavy, a v souvislosti s tehdejšími děním na Balkáně a v bývalém Sovětském svazu upozorňuje na to, že vyhlášení suverenity v těchto částech světa vedlo k rozpadu tamních státních celků. V návaznosti na to zmiňuje i slova J. Černogurského napadajícího zastávce vyhlášení svrchovanosti slovy „o politickém primitivismu a kriminální nezodpovědnosti“ (Tamtéž) Nakonec úvodník konstatuje, že Slovensko svůj stát mít bude, ovšem pesimisticky se dívá na jeho budoucnost kvůli údajné nezralosti slovenských politiků. (Tamtéž) Komentář v tom samém čísle s názvem „Zrodenie Jánošíka?“ (Hříb 3. 4. 1992: 3) poté argumentuje, že slovenským politikům nejde o svrchovanost Slovenska, ale o to, kdo se stane „novodobým Jánošíkem, který se zastane ‚okrádaného‘ národa“ (Tamtéž). Přitom v této souvislosti jmenuje mimo jiné V. Mečiara nebo J. Klepáče. (Tamtéž)

Lidové noviny v návaznosti na dění v SNR přímo tvrdí, že se Slovensko osamostatní. Odkazováním na zkušenosti Balkánu nebo Sovětského svazu navíc naznačuje, jaký důsledek může mít vyhlášení slovenské svrchovanosti, což může u čtenáře vzbudit dojem možné nestability státu, pokud by SNR deklaraci schválila. Komentář z 3. dubna pak slovenské poslance vnímá negativně a odsuzuje je v podstatě jako populisty.

Komentář ze 4. dubna informuje o tom, že V. Mečiar požaduje vyhlášení svrchovanosti SR, přičemž podle komentáře by tento krok vedl ke zmatkům a chaosu na hranicích, a proto je třeba uvědomit si důsledky takové politiky HZDS. (Sokol 4. 4. 1992: 3) 6. dubna noviny uveřejňují názor V. Havla, který neúspěšný pokus o prosazení svrchovanosti označil za nezodpovědný a nedůstojný, a to navzdory jeho chápavému přístupu ke Slovensku. (LN 6. 4. 1992: 8) 7. dubna Lidové noviny ve zprávě sdělují, že nejmenovaní představitelé SNR podle bělehradského deníku očekávají „od Hnutí nezúčastněných zemí plné pochopení a pomoc při uznání svrchovanosti Slovenska“ (LN 7. 4. 1992: 3)

Vyhlášení svrchovanosti vnímají Lidové noviny jako hrozbu a jako ohrožení fungování celého státu, čímž říkají, že slovenské kroky mohou destabilizovat nejen samotné Slovensko, ale i české země, což je závažné tvrzení. Zpráva o tom, že se někteří

představitelé SNR obrátili na cizí země pro podporu svrchovanosti SR, budí pocit, že jednají tajně bez uvědomění federace, což může indikovat dojem nedůvěryhodnosti i podlosti slovenského národa.

10. dubna deník ve zprávě uveřejňuje slova J. Čarnogurského zavrhnoucí deklaraci svrchovanosti SR jako tragikomickou, jejíž schválení by podle něj vedlo k samostatnosti Slovenska. (LN 10. 4. 1992: 3) Úvodník z 11. dubna zase považuje snahu SKDH o vyhlášení svrchovanosti SR za krok motivovaný nadcházejícími volbami a upozorňuje, že HZDS počítá s přijetím svrchovanosti až po volbách. (Hoffman 11. 4. 1992: 1)

Komentář z 15. dubna se pozastavuje nad tím, že slovenské koaliční strany stanovily jako podmínku setrvání ministrů SKDH ve vládě odvolání deklarace svrchovanosti SR, což SKDH odmítlo. To podle komentáře znamená, že SKDH tímto stále „zůstává věrné primitivismu, (a) nadále kriminálně hazarduje s osudy občanů Slovenska“. (Hříb 15. 4. 1992: 3) V této souvislosti ale přiznává, že slovenská vládní koalice nemůže nijak zabránit přijetí deklarace. Samotnou deklaraci v závěru označuje za krok „k bídě a chaosu lidí této republiky“. (Tamtéž)

Lidové noviny se i nadále silně negativně vyjadřují k deklaraci i ke všem stranám, co ji prosazují. HZDS je vnímána jako ta špatná strana, která sice aktuálně o svrchovanost příliš neusiluje, ovšem její program je viděn jako značně škodlivý pro další vývoj ČSFR i samotné ČR. Častěji je ovšem ostře napadána SKDH kvůli její usilovné snaze o přijetí deklarace. Mnoho takovýchto odsuzujících komentářů je přitom psáno slovenskými novináři.

17. dubna noviny ve zprávě sdělují, že si HZDS s českými komunisty velmi rozumí, jejich názory jsou si totiž podle novin hodně blízké. (LN 17. 4. 1992: 3) HZDS je tak opět deníkem vnímáno negativně, přičemž tvrzení o shodných názorech HZDS a komunistů hnutí diskredituje.

24. dubna pak Lidové noviny uveřejňují rozhovor s J. Kalvodou, podle kterého by případné vyhlášení svrchovanosti SR bylo „projevem definitivního odklonu orientace slovenské politiky od české politiky“. (Krasnický 24. 4. 1992: 9) Na následný rozpad státu by se proto měla ČR připravit. (Tamtéž)

27. dubna noviny uveřejňují text poslance za ODU¹⁰, který upozorňuje, že Slováci žijící v českých zemích si váží principů občanské společnosti, stojí za společným státem, zásadně odmítají nacionalismus a uvědomují si, jaké problémy by pro Slovensko nastaly

¹⁰ Dříve VPN.

v případě rozdělení státu. (Mlynárik 27. 4. 1992: 2) Lidové noviny tak nezobrazují všechny Slováky jako ty špatné a usilující o rozvrat státu, ale naopak dávají najevo, že existují i profederální Slováci, kteří se nedají strhnout nacionalistickou rétorikou.

28. dubna noviny publikují zprávu o rozhodnutí SNR hlasovat na své poslední schůzi o deklaraci svrchovanosti, přičemž sdělují, že před budovou SNR asi 30 lidí vyvolávalo hesla požadující slovenskou samostatnost a odmítající „český protektorát“. (LN 28. 4. 1992: 8) O den později deník ve zprávě uvádí varování F. Mikloška, že pokud by byla deklarace schválena a SKDH by se podle ní chtělo řídit, znamenalo by to podstatné problémy. (LN 29. 4. 1992: 3) Následný komentář kritizuje rozšíření předsednictva SNR o členy opozičních stran. Podle něj se slovenská opozice snaží znemožňovat demokratické přeměny v zemi a vláda by proto s ní neměla spolupracovat. Navíc schválení deklarace by dle komentáře vedlo „k rozpadu společného státu s nepředstavitelnými důsledky“. (Hoffman 29. 4. 1992: 3)

Noviny opětovaně zdůrazňují možný rozvratný důsledek schválení deklarace, přičemž vývoj následující po jejím přijetí vidí značně pesimisticky a katastroficky. Navíc opětovně vnímají slovenskou opozici velmi negativně jako hrozbu, přičemž podle vyznění jejích zpráv a komentářů tuto opozici oddělují od rozumné slovenské vlády.

6. května Lidové noviny ve zprávě sdělují, že deklaraci svrchovanosti SR podpoří SKDH, SNS a HZDS. SDL pak zastává nerozhodné stanovisko. (LN 6. 5. 1992a: 3) 8. května noviny publikují zprávu o neschválení deklarace svrchovanosti SR. K jejímu přijetí totiž byla nutná třípětinová většina, kterou požadovala SDL. Dále píší, že J. Čarnogurský a F. Mikloško slovenské poslance varovali před přijetím deklarace. (LN 8. 5. 1992: 1, 8)

Komentář z 12. května kritizuje SDL za to, že prosadila nutnost schválení deklarace třípětinovou většinou poslanců SNR s vědomím, že deklarace má jednoduchou většinovou podporu, přičemž sama hodlala návrh podpořit, aby neztratila volební podporu. Komentář pak negativně vnímá úlohu SDL, která jako postkomunistická strana rozhodla o dění v SNR, a celé hlasování vnímá jako „vítězství lži a pokrytectví“. (Hříb 12. 5. 1992: 3) Další komentář zase zastává názor, že slovenský požadavek na svrchovanost je důsledkem nevhodné politiky industrializace vedené z Prahy. (Krasnický 13. 5. 1992: 3)

Noviny zdůrazňují, že slovenští vládní politici deklaraci zásadně odmítají. Slovenskou opozici, která naopak deklaraci prosazuje, vnímají velmi záporně. Ovšem nejhůře chápou fakt, že schválení deklarace záviselo na SDL a že právě tato postkomunistická strana určovala způsob přijímání svrchovanosti SR. Kritika tohoto

aspektu tak převažuje nad samotným odsuzováním deklarace, které bylo do této doby v novinách opakovaně zdůrazňováno. Z toho je zjevné, že deník za největší nebezpečí pokládá možný vliv komunistů na další osud ČSFR. Toto podtrhnutí vlivu SDL na zmíněné hlasování může u čtenářů vzbudit dojem, že slovenskou politiku začínají ovlivňovat postkomunisté.

Lidové noviny celkově považují schválení deklarace svrchovanosti SR za hrozbu a pesimistickým nahlížením na možný vývoj následující po případném schválení deklarace vyvolávají v tomto směru obavy mezi čtenáři. Slovenské opoziční strany vnímá deník při reportování o této vybrané události velmi negativně, především HZDS a SKDH. Antipatie k opozičním poslancům vyjadřuje zejména poukazováním na jejich nevyspělost a nezodpovědnost, v souhrnu to ale může budit dojem nevyzrálosti Slovenska jako celku. Ovšem slovenské vládní poslance od těch opozičních periodiků zjevně distancuje, zejména poukazováním na zásadní kritiku deklarace z jejich strany. Slováky tedy nezavrhuje jako celek, což je doloženo i tím, že většina komentářů ke zkoumané události je ve slovenštině a že deník prezentuje i profederální názory.

4.2.2. Český deník

30. března Český deník ve zprávě oznamuje, že KDH odsuzuje nacionalistickou demagogii a spatřuje v HZDS hrozbu pro slovenskou demokracii, proto odmítá s tímto hnutím povolební spolupráci. (ČD 30. 3. 1992: 2) 1. dubna komentář s názvem „Vyjasňuje se na Slovensku?“ (Patočka 1. 4. 1992: 3) v této souvislosti píše, že KDH začíná mít reálný pohled na slovenskou politiku, jelikož si podle deníku uvědomilo, že slovenská levice „může ohrozit a zvrátit dvouletý vývoj a přesunout politické těžiště Slovenska do východních stepí“ (Tamtéž). Poté dává příklad Ukrajiny, kde postkomunisté apelovali na nacionalismus, a V. Mečiar i kvůli jeho údajné spolupráci s StB srovnává s tehdejší postkomunistickým ukrajinským prezidentem Leonidem Kravčukem. (Tamtéž)

Deník soustředí všechnu svoji kritiku na slovenskou levici a zejména na HZDS. Především jeho předseda V. Mečiar je deníkem vnímán jako největší slovenská hrozba pro českou demokracii. Ovšem nejen on, ale i slovenská opozice a tamní levicové strany jsou opět viděny jako postkomunisté, kteří chtějí zvrátit demokratický vývoj ve státě. Slovensko je tak v deníku vykreslováno stále velmi záporně a deník opakovaně skrze uvedený komentář vzbuzuje obavy z budoucího vývoje v SR. Ovšem v této fázi periodiků

výjimečně kladně nahlíží na KDH, takže všechny Slováky neodsuzuje, ale vnímá určitý rozdíl mezi slovenskou vládou a opozicí.

2. dubna noviny uveřejňují dopis čtenáře, který dává najevo své přání rozdělit ČSFR v případě volebního vítězství politické levice na Slovensku. Poté píše, že „(p)ro většinu občanů v českých zemích je cennější demokracie a dokončení rychlé ekonomické transformace než další spojení s věčně nespokojeným národem“. (Kníže 2. 4. 1992: 6) Tento dopis prezentuje názor občana unaveného neustálými spory se slovenským národem o jeho postavení ve státě. Navíc nepřímou upozorňuje v souladu s rétorikou Českého deníku na rozdílnost Slováků od Čechů, na jejich zpátečnictví i na hrozbu, jakou Slovensko může pro Čechy představovat.

Komentář z 3. dubna se věnuje pokusu o schválení deklarace svrchovanosti v SNR, přitom ovšem nehovoří o snaze přijmout svrchovanost Slovenska, ale rovnou o návrhu „na vyhlášení slovenské státní samostatnosti“. (Pavlovský 3. 4. 1992: 3) Dále poznamenává, že pravým záměrem tohoto aktu iniciovaného SKDH je získat sympatie slovenských voličů. Kritizuje i to, že se v deklaraci hovoří o státu slovenského národa. Nakonec dochází k závěru, že nejen SNS a SKDH, ale i HZDS a KDH chtějí samostatné Slovensko, i když se liší v požadované době osamostatnění, v tomto smyslu pak napadá slova J. Čarnogurského odsuzující deklaraci. (Tamtéž)

Čtenáři Českého deníku se o pokusu o schválení deklarace svrchovanosti SR dozvídají až 3. dubna a navíc v komentáři. Informace o snaze Slováků vyhlásit samostatnost nikoli svrchovanost přitom zkresluje faktické informace. Deklaraci periodikum jednoznačně zavrhuje a poukazuje na její problematický obsah. Komentář nadto dává najevo, že mezi vyjmenovanými významnými slovenskými stranami není rozdíl, jelikož všechny prosazují v důsledku tu samou věc, čímž je vlastně souhrnně odsuzuje.

4. dubna si další komentář všímá situace na Slovensku, kde podle něj neexistuje skutečná pravice a levice a média se neodvažují kritizovat tamní poměry a budoucí vítěze voleb, jimiž se stanou „národně orientovaní reformní komunisté“. (Ventura 4. 4. 1992: 3) Poté odsuzuje demagogii V. Mečiara, kterou si získal příznivce, a konstatuje, že „zadní vagón společného vlaku, supícího do stanice Evropa, se už dávno utrhl“. (Tamtéž) Tento komentář se typicky pro Český deník snaží poukázat na odlišnost Slovenska, vyvolává obavy z tamního povolebního vývoje a vzbuzuje dojem, že Slovensko politicky nepatří do Evropy nýbrž na Východ.

6. dubna deník uveřejňuje slova V. Havla považující pokus o schválení deklarace svrchovanosti SR za nezodpovědný a nepromyšlený. (ČD 6. 4. 1992: 2) Komentář se v témže čísle zabývá pokusem o schválení deklarace svrchovanosti, přičemž opět hovoří o snaze Slováků vyhlásit samostatnost. Dále prostřednictvím vyjádření ODU varuje, že osamostatnění SR by vedlo ke konci ekonomické reformy. Na závěr dodává, že „pokud by nám (Čechům) hrozil návrat socialismu ze Slovenska, socialismu tam svobodně zvoleného, bylo by nám sice Slováků líto, ale věděli bychom, co dělat“. (Pavlovský 6. 4. 1992: 3)

7. dubna deník ve zprávě rozsáhle píše o kritice deklarace a v této souvislosti i SKDH ze strany ODU i DS, která počín SKDH hodnotí jako předvolební manévr. (ČD 7. 4. 1992a: 2; ČD 7. 4. 1992b: 2) Komentář z 10. dubna poté míní, že politika HZDS uvrhne Slovensko do nevolnictví, což si ale jeho příznivci neuvědomují. (Hepner 10. 4. 1992: 3)

Komentář z 6. dubna spojuje svrchovanost se samostatností, oba pojmy od sebe ani nijak nerozeznává, ovšem zjevně varuje před potížemi vyplývajícími z přijetí deklarace pro Slovensko. Spolu s komentářem 10. dubna opět dává najevo, jaký katastrofický scénář čeká Slovensko po volbách. Dále je zjevné, že na rozdíl od slovenské opozice, deníkem zcela ostrakizované, jsou ODU a DS periodikem považovány za rozumné strany.

18. dubna deník publikuje další komentář, který se vrací k problematice deklarace svrchovanosti. Věnuje se kritice slovenské opozice ze strany J. Čarnogurského, který snahu o prosazení deklarace označil za zločinnou. Důvodem Čarnogurského kritiky podle komentáře nebyla samotná existence deklarace ale to, že onu svrchovanost, deníkem označovanou jako samostatnost, nemůže slovenská vláda reálně vykonat. Nadto vládní program SR dle komentáře nevyklučuje možnost vyhlášení svrchovanosti. Následně text připomíná dřívější slova J. Čarnogurského hovořící o budoucí slovenské samostatnosti. Vnímané posunutí rétoriky KDH směrem od nacionalismu považuje za neupřímný krok motivovaný volbami. (Pavlovský 18. 4. 1992: 3) Jiný komentář se poté zabývá tím, že se SKDH odmítla vzdát snahy o schválení deklarace svrchovanosti, a to navzdory pohrůžce slovenských koaličních stran vypuzením SKDH z vlády. Přijetí deklarace považuje za téměř jisté a přitom projevuje určité obavy o důsledcích jejího schválení. (Lotyšán 18. 4. 1992: 3)

Deník se dívá na postoj J. Čarnogurského s podezřením a nedůvěrou v jeho skutečné záměry. Postoj předsedy KDH vnímá jako účelový a snaží se dát najevo, že myšlenka deklarace je plně v souladu nejen s požadavky KDH, ale i s programem slovenské vlády. Ukazuje tím, že v těch základních programových východiscích se KDH

a slovenská vláda od opozice až tak neliší. To je navíc doloženo i informací, že nacionalistické SKDH stále zůstává navzdory rozporům ve slovenské vládě.

28. dubna deník v souvislosti s tehdy aktuálním děním na Slovensku v komentáři píše, že se slovenská politika v poslední době vyznačuje až takovými zvláštnostmi, že „prostý občanek ČR přemýšlí, nezačíná-li Asie skutečně někde před Trenčínem“. (Ventura 28. 4. 1992: 3) Poté se zabývá vysokou popularitou V. Mečiara na Slovensku, což vnímá jako důsledek jeho protičeské demagogie, a dodává, že demokratický politik by po obvinění ze spolupráce s StB rezignoval. (Tamtéž) Deník těmito slovy nepřímou říká, že jím ostrakizovaný V. Mečiar, který byl již dříve nařčen ze spolupráce s StB, nepatří mezi demokraty. 30. dubna poté ve zprávě sděluje, že se HZDS už chystá na nadcházející vyhlášení slovenské svrchovanosti a zajistila pro tento záměr většinu hlasů v SNR. (ČD 30. 4. 1992: 2)

8. května deník uveřejňuje zprávu o tom, že deklarace nezískala potřebnou třípětinovou většinu poslanců. (ČD 8. 5. 1992: 1) Následný komentář z 12. května zabývající se deklarací označuje jejího předkladatele, V. Oberhausera, za postkomunistu. Dále píše, že deklarace nebyla schválena zásluhou SDL. Ovšem podle komentáře SDL prosadila nutnost přijetí deklarace třípětinovou většinou, aby mohla hlasovat pro deklaraci, čímž by si zachovala příznivý obraz u voličů a zároveň by nenesla odpovědnost za vyhlášení svrchovanosti. SDL v této souvislosti označuje za komunistického manipulátora. (Berníková 12. 5. 1992: 3)

Český deník, stejně jako Lidové noviny, velmi negativně vnímá úlohu SDL při hlasování o deklaraci, Český deník je navíc jako postkomunisty ihned podezřívá z nečistých praktik a manipulace. Pokus o přijetí deklarace deník vnímá negativně. Ty, co jí prosazují, se snaží znevážit, což vyplývá mimo jiné z označení jejího předkladatele, V. Oberhausera, za postkomunistu. Ovšem příliš nezdůrazňuje, jaké katastrofické důsledky by mohlo mít schválení deklarace, jako je tomu v případě Lidových novin. Z pozice otevřeně pravicového periodika spíše dává důraz na možné závažné problémy a hrozby, které Slovensko i celý stát mohou potkat, pokud levicové HZDS zvítězí ve volbách, před čímž deník varoval i při výše zkoumaných událostech. Dále na rozdíl od Lidových novin, které více napadají SKDH za její snahu o prosazení svrchovanosti než HZDS, Český deník ve svých komentářích opakovaně napadá V. Mečiara i jeho hnutí, a to i v souvislosti se zmiňovanou deklarací. Celkově se dá říci, že Český deník vnímá Slovensko a jeho politiky v souhrnu jako hrozbu pro demokracii směřující z východu, pouze na ODU a DS nenahlíží negativně.

4.2.3. Mladá fronta Dnes

2. dubna MFD ve zprávě informuje o pokusu v SNR schválit deklaraci svrchovanosti SR, kterou za SKDH inicioval V. Oberhauser. Deník píše i o odmítavé reakci J. Čarnogurského, podle kterého „návrh deklarace vede Slovensko na falešnou cestu a do ještě horšího postavení, než má nyní“. (Slavík 2. 4. 1992: 2) Poté deník upozorňuje, že SDL, jejíž hlasy byly pro přijetí svrchovanosti rozhodující, deklaraci odmítla. (Tamtéž) O den později zveřejňuje v další zprávě kritiku deklarace ze strany SDL, která považuje pokus o její schválení za nezodpovědný a vyslovuje se pro společný stát v nové podobě. Dále MFD poznamenává, že i KDH se staví vůči vyhlášení svrchovanosti skepticky. (MFD 3. 4. 1992: 2) Komentář zabývající se daným problémem poté míní, že SDL „patří pro tento okamžik uznání za politickou prozíravost“ (Slavík 3. 4. 1992: 6), jelikož nehlasovala ve prospěch schválení deklarace. Poté zdůrazňuje kritiku SDL upozorňující na negativní dopady přijetí svrchovanosti. Na závěr konstatuje, že SDL nejspíš nepatří mezi nacionalistické strany a že si možná „začíná tvořit image konstruktivní politické síly“. (Tamtéž)

MFD na rozdíl od Lidových novin a Českého deníku vnímá roli SDL při hlasování o svrchovanosti pozitivně, což je patrné i z důrazu na kritiku deklarace ze strany SDL. Ohledně postoje SDL do budoucna je navíc optimistická a dokonce stranu odděluje od slovenských nacionalistů, čímž může dávat najevo, že s pomocí této strany lze společný stát udržet. Ze zdůrazňování odmítavého postoje SDL a zčásti i KDH, především J. Čarnogurského, je pak zjevné, že se k deklaraci deník postavil odmítavě, i když v komentáři nezaujal vlastní jednoznačné a rozhodné stanovisko vůči této záležitosti.

6. dubna noviny publikují zprávu o negativním stanovisku V. Havla k pokusu o schválení deklarace svrchovanosti SR, přičemž tučným písmem zvýrazňují jeho pochvalná slova o postoji J. Čarnogurského a SDL. (MFD 6. 4. 1992a: 2) Značný prostor věnují i názoru předsedy FS Alexandra Dubčeka, který odmítá deklaraci, jelikož ta by podle něj mohla vést k neústavním krokům, přitom upozorňuje na ukotvení suverenity Slovenska v dosavadní ústavě. (MFD 6. 4. 1992b: 2) Poté deník ve zprávě zdůrazňuje, že příčinou snahy o přijetí svrchovanosti Slovenska podle jejich obhájců je přání zviditelnit SR v zahraničí. Nadto uvádí, že podle V. Oberhausera deklarace povede k sebeuvědomění Slováků. (MFD 6. 4. 1992c: 2)

MFD se zdůrazněním pochvaly J. Čarnogurského a zejména SDL V. Havlem liší od Lidových novin a Českého deníku, které tuto skutečnost nezmiňují. Z toho je patrný pozitivní pohled MFD na SDL i KDH ve srovnání s vnímáním slovenských nacionalistických stran. MFD se dále odlišuje od zmíněných periodik skrze reportování o zamítavém postoji A. Dubčeka k deklaraci. Jelikož se deník zabývá tímto známým politikem usilujícím o zachování společného státu častěji než Lidové noviny či Český deník, což bylo zjevné i v předchozí zkoumané události, potvrzuje tímto svůj silný pročeskoslovenský postoj.

7. dubna MFD publikuje informaci o jasném odmítnutí zprávy ze strany SNR o tom, že někteří její představitelé žádali neutrální země sdružené v Hnutí nezúčastněných o pomoc a pochopení v otázce uznání svrchovanosti SR. (MFD 7. 4. 1992: 1) Zprávu o tuto údajnou prosbu o pomoc uveřejňují i Lidové noviny, ovšem ty už nezmiňují odmítavý postoj SNR k ní. Komentář ze 14. dubna poté podrobně informuje o dění ve slovenské vládě, jejíž součástí je i SKDH, která se ale snaží vyhlásit deklaraci společně s opozicí. Píše, že projednávání deklarace bude pravděpodobně zařazeno na poslední bod schůze SNR, ovšem to neznamená, že svrchovanost nemusí být přijata. K závěru pak dodává, že úsilí o prosazení svrchovanosti je motivováno zejména snahou příslušných stran o zalíbení se voličům. (Slavík 14. 4. 1992: 6)

Zprávy o postojích slovenských stran k deklaraci i o dalších jejich zamýšlených krocích ohledně vyhlášení svrchovanosti SR publikují noviny převážně jen v útržkových zprávách, a to bez komentářů k danému tématu. Výjimkou je komentář ze 14. dubna, který shrnuje dění ve slovenské vládě, které deník spíše opomíjel, přitom svůj zjevný postoj k samotné deklaraci neuvádí. Jeho jasný názorový soud se týká jen toho, že snaha o vyhlášení svrchovanosti ze strany SKDH je motivována červnovými volbami, což zdůrazňují i Lidové noviny a Český deník.

23. dubna upozorňuje komentář na to, že SDL pomáhá vládě schvalovat zákony ve FS. V této souvislosti pak míní, že role SDL bude klíčová i po volbách, jelikož „rozhodne, kam se vychýlí kyvadlo naší současnosti“. (Bendová 23. 4. 1992: 6) Poté uvádí, že se ono kyvadlo sice vychýlí ke společnému státu, ale SDL bude za to prosazovat mnohé požadavky. (Tamtéž) MFD prezentuje SDL kladně jako pročeskoslovenskou stranu a v této souvislosti se optimisticky dívá na budoucnost společného státu, ovšem zároveň se u ní projevuje jistá podezřívavost vůči SDL či spíše realismus, což pozitivní vyznění komentáře mírní.

5. května MFD prezentuje názor J. Kalvody, který pokus o prosazení svrchovanosti považuje za masivní projev „,vůle oddělit Slovenskou republiku od společného státu““. (MFD 5. 5. 1992a: 2) Komentář ze 7. května se poté věnuje v té době nadcházejícímu hlasování o deklaraci svrchovanosti SR, přičemž píše, že „nastolení požadavku SKDH na vyhlášení svrchovanosti Slovenské republiky krátce před volbami není ničím jiným než svatebními tanci národně orientovaných stran před voliči, kteří nejsou spokojeni s dosavadní podobou Československa, nebo sedli na lep demagogii slibující lepší příští““. (Slavík 7. 5. 1992: 6) Komentář dále zdůrazňuje, že je to především SKDH, která se svým vehementním prosazováním deklarace snaží získat podporu voličů. HZDS a SNS deklaraci sice také podpoří, ovšem tyto strany na její schválení na rozdíl od SKDH tolik nespěchají. Podle komentáře bude schválení deklarace záviset na SDL, která chce podle něj poctivě zvážit možné dopady deklarace, proto věří, že ji SDL nepodpoří. (Tamtéž) MFD tímto komentářem vykresluje slovenskou nacionalistickou opozici negativně jako moci chtivé demagogy škodící státu, ovšem nejhůře z nich vnímá SKDH, podobně jako Lidové noviny, i když MFD nenapadá tuto stranu do takové míry.

8. května ve zprávě s podtitulkem „Strana demokratické levice zachránila federaci“ (Slavík, Wolf 8. 5. 1992: 1) MFD informuje, že deklarace přijata nebyla, jelikož SDL prosadila její schválení třípětinovou většinou poslanců. Článek v této souvislosti zmiňuje vyjádření politiků některých stran. Především ale zdůrazňuje slova J. Čarnogurského, který řekl, že „společný stát znamená pro Slovensko bezpečnost“ (Tamtéž), a směrem k poslancům podporujícím deklaraci dodal, že „,spouštíte mechanismus, který může ohrozit náš vnitřní mír stejně jako mír v celém našem regionu““ (J. Čarnogurský citován in Tamtéž). Na závěr pak deník uveřejňuje tučně zvýrazněná slova D. Burešové, podle níž „,poslanci SNR dokázali, že míní vážně vůli po společném státě a že ve slovenském parlamentu převládají demokratické síly““ (Burešová citována in Tamtéž).

SDL je opět vnímána velmi pozitivně, MFD se přitom ani nezaobírá faktem, že tato strana je postkomunistická, jako je tomu u Lidových novin a Českého deníku. Pro MFD je naopak zřejmě hlavní zachování společného státu. Z vybraných výroků politiků je navíc možné získat dojem, že společný stát znamená pro Slovensko jistotu a že případné schválení deklarace by mohlo ohrozit stabilitu ve státě, čímž MFD výrazněji než dosud vykresluje deklaraci negativně. Zvýrazněný výrok D. Burešové pak dává najevo pozitivní a až přehnaně optimistické smýšlení deníku o budoucnosti společného státu.

Celkově MFD píše o dění v SR v souvislosti s pokusem o schválení deklarace svrchovanosti převážně jen ve stručnosti a neuveřejňuje žádný komentář, kterým by dala

zcela najevo, jak se k deklaraci staví. Rétorika MFD je umírněná, jelikož výrazně slovně nenapadá slovenské strany, jako je tomu u Lidových novina a zejména u Českého deníku, ale pouze zdůrazňuje snahu SKDH získat podporu mezi voliči, čímž podle svého názoru odhalila pravou příčinu jeho opakované snahy o schválení svrchovanosti. MFD tímto tvrzením SKDH i deklaraci mírným způsobem odsoudila. Od dvou výše uvedených deníků se liší i v náhledu na SDL, jejíž roli při schvalování deklarace neodsuzuje jako hrozbu, ale vnímá ji pozitivně jako konstruktivní. S pomocí SDL by totiž podle vyznění článků MFD bylo možné zachovat společný stát. MFD se v souhrnu projevila opět pročeskoslovensky, slovenské politiky nijak zvlášť nenapadala a naopak se snažila prezentovat postoje těch stran, které se postavily k deklaraci odmítavě.

4.2.4. Rudé právo

2. dubna Rudé právo uveřejňuje zprávu o předložení návrhu na deklaraci svrchovanosti v SNR V. Oberhauserem i o tom, že se o návrhu nehlasovalo, jelikož vládní poslanci opustili jednání. (RP 2. 4. 1992: 2). Poté deník tučným písmem vyznačuje slova J. Čarnogurského označující deklaraci za „vrchol politického diletantismu,...za kriminální hazardérství s osudy občanů SR“. (Tamtéž)

Druhý den se noviny ve svém sloupku zabývají onou deklarací, přičemž opakují kritiku J. Čarnogurského směřující k pokusu o vyhlášení deklarace. V této souvislosti upozorňují na konflikt mezi KDĽ a SKDH i na početní slabost slovenské vládní koalice a predikují další pokus o přijetí deklarace. (Minárik 3. 4. 1992: 1) V témže čísle publikují vyjádření SDL, kterému věnují velký prostor. Uvádí, že podle této strany je třeba, aby všechny politické akty související se svrchovaností SR byly promyšlené a ve shodě s ústavou. Dále strana kritizuje to, že nebyly projednány možné dopady deklarace. Na konci článku pak Rudé právo sděluje, že SDL podporuje společný stát na nových základech. (RP 3. 4. 1992: 3)

Rudé právo pohlíží na deklaraci negativně, přičemž z proslovu J. Čarnogurského vybírá ostřejší slova odsuzující deklaraci než MFD, spíše se tak v tomto podobá Lidovým novinám. Ovšem zmiňováním slabého postavení vlády SR a konfliktu obou křesťanských stran pak deník čtenářům dovoluje lépe porozumět situaci na Slovensku. Zastává tak spíše chápavý postoj ke Slovensku. Deník, jakožto levicové periodikum také uvádí stanovisko SDL, přičemž této straně dával široký prostor i v předchozích sledovaných událostech.

6. dubna Rudé právo zveřejňuje prohlášení V. Havla odsuzující pokus o přijetí deklarace jako nezodpovědný, přičemž zmiňuje i prezidentovo pozitivní vyjádření k postoji J. Čarnogurského a SDL ohledně deklarace. (RP 6. 4. 1992: 2) O den později deník ve zprávě sděluje, že podle bělehradského periodika požádala SNR země sdružené v Hnutí nezúčastněných o porozumění a pomoc při uznání svrchovanosti SR. Dále ovšem zmiňuje, že předsednictvo SNR o podobné žádosti nic neví. (RP 7. 4. 1992b: 3) Ve stejném čísle pak deník přináší informaci o vyjádření V. Oberhausera, který odmítá odejít ze slovenské vlády s tím, že pokus o přijetí svrchovanosti je v souladu s jejím programem. (RP 7. 4. 1992a: 2) V následujícím čísle ovšem deník otiskl reakci J. Čarnogurského, který naopak prohlásil, že přijetí svrchovanosti není součástí programu vlády SR. (RP 8. 4. 1992: 2)

Rudé právo se podobá svým zpravodajstvím MFD, jelikož oba deníky zmiňují údajnou žádost SNR o pomoc Hnutí nezúčastněných spolu s odmítavou reakcí na tuto zprávu ze strany předsednictva SNR. Nadto oba deníky reflektují pozitivní pohled V. Havla na postoj J. Čarnogurského a SDL v otázce deklarace, přičemž tento aspekt více zdůrazňuje MFD.

8. května periodikum oznamuje, že další pokus o schválení deklarace v SNR selhal. Sděluje, že její přijetí požadovaly SKDH, SNS a HZDS, proti ní se naopak postavily ODU, KDH a SNS. Na závěr cituje J. Čarnogurského upozorňujícího, že je třeba „si uvědomit, že Češi jsou v současné geopolitické situaci našimi jedinými spojenci. Navrhovatelé deklarace svým jednáním nesou zodpovědnost za to, že spouštějí mechanismus, který je schopen ohrozit vnitřní mír na Slovensku, a to do takové míry, že ústavní orgány ho nebudou mít sílu zachovávat“. (Čarnogurský citován in RP 8. 5. 1992: 2)

Rudé právo na rozdíl od MFD nechválí SDL za záchranu federace, naopak se o ní ve zprávě oznamující nepřijetí deklarace ani nezmiňuje. Ovšem podobně jako MFD uvádí kritická slova J. Čarnogurského k deklaraci, ze kterých je patrná nutnost a prospěšnost zachování společného státu.

Komentář z 11. května následně píše, že jeden poslanec za Stranu zelených a jeden za SDL navrhli, aby se o deklaraci hlasovalo třípětinovou většinou. Proto nebyla přijata, i když ji podpořila prostá většina poslanců. Následně ale upozorňuje, že „národně orientované strany na Slovensku, které nejsou spokojené se současným fungováním federace, vystoupí s tímto požadavkem (svrchovanosti SR)...na jednom z prvních zasedání nově zvolené SNR“. (Minárik 11. 5. 1992: 1) Deník tak předpovídá problémy do budoucna

a nepřímou varuje i před volebním posílením nacionalistických stran, které vnímá negativně.

Rudé právo, jako všechny zkoumané deníky zaujalo odmítavý postoj k deklaraci svrchovanosti. Ovšem tento názor nedává ve svých komentářích přímo a jasně najevo jako Lidové noviny a Český deník. V tomto ohledu se tak podobá spíše MFD. Rudé právo nadto rozhodně nekritizuje slovenské strany usilující o svrchovanost Slovenska jako první dvě zkoumaná periodika, ani nijak neodsuzuje SKDH. Slováky tedy neostrakizuje, naopak pomocí vyjádření slovenských politiků deklaraci fakticky odsuzuje, čímž nepřímou brání čtenáři k negativnímu pohledu na Slovensko jako celek. V souhrnu lze říci, že články Rudého práva jsou psány spíše neutrálně. Z jeho komentářů je ovšem možné zčásti vyčíst tolerantní postoj deníku ke Slovensku a jeho negativní náhled na slovenskou opozici prosazující deklaraci. Deník v souhrnu opětovně zaujal spíše pročeskoslovenský a chápavý pohled na Slovensko, jelikož se snažil vysvětlit čtenářům nesnadnou situaci tamní vlády.

4.2.5. Srovnání deníků

Tabulka č. 4: Přehled názvů článků bezprostředně reagujících na poslední neúspěšný pokus o schválení deklarace svrchovanosti SR před volbami roku 1992

Periodikum	Názvy článků	
	Název zpráv z 8. 5.	Název komentářů ze 7. až 13. 5.
Lidové noviny	Mnoho nechybělo	Vítězstvo pokrytectva; Lustrace a svrchovanost
Český deník	Slovensko bez svrchovanosti	Svrchovaná národní rada; Demokratická levice kombinovala
Mladá fronta Dnes	Svrchovanost neprošla	Píseň o svrchovanosti
Rudé právo	SNR neschválila návrh vyhlášení svrchovanosti SR	O svrchovanosti až po volbách

Zdroj: denní tisk, zpracovala autorka.

Ze srovnání titulků je patrné, že Lidové noviny vnímaly pokus o schválení svrchovanosti v SNR velmi negativně. V případě Českého deníku názvy jeho článků nevypovídají mnoho o jeho postoji ke sledované události, i když určitý negativní tón směrem ke Slováckům je patrný. Titulky MFD a Rudého práva jsou spíše neutrální a není v nich žádný prvek dramatickosti.

V souhrnu ale všechny zkoumané deníky pohlíží na pokusy o prosazení deklarace svrchovanosti negativně. Lidové noviny její případné schválení považují za konec společného státu a vnímají ji jako zásadní hrozbu pro stabilitu ČSFR. Komentáře k této události jsou psané v drtivě většině slovenskými redaktory, kteří jednoznačně zavrhnou deklaraci jako hazard, jenž by vedl jen k chaosu. Navíc tyto komentáře rozhodně kritizují SKDH právě kvůli její snaze o schválení svrchovanosti. Odsuzovány jsou ale i ostatní politické subjekty usilující o prosazení deklarace. Celkově Lidové noviny spíše oddělují slovenskou vládu od SKDH a od opozičních stran, které vnímají velmi negativně.

Český deník ve svých vůči Slovensku strohých komentářích, jejichž autorem je Petr Pavlovský, hovoří o pokusu vyhlášení svrchovanosti jako o snaze prosadit slovenskou samostatnost, čímž mate své čtenáře. Komentáře od jiných autorů ovšem projevíly ke Slovensku méně radikální postoj. V souhrnu se Český deník nevěnuje deklaraci do takové míry jako Lidové noviny, spíše po celou sledovanou dobu upozorňuje na to, že politické směřování Slovenska odpovídá zemím, které se nacházejí východně od ČSFR, a vzdaluje se tak demokracii a Evropě. Před vnímaným slovenským nebezpečím pro demokracii v ČSFR varuje především v souvislosti s očekávaným volebním vítězstvím nacionalistické levice na Slovensku, proto svou velmi kritickou rétorikou odsuzuje zejména HZDS a jejího předsedu V. Mečiara, kterého vnímá jako ztělesnění zla a hrozby pro český stát. Odpor ke slovenské opozici pak vyjadřuje skrze její označení za národní komunisty, což u pravicového deníku znamená její zjevné zavržení.

MFD, stejně jako Rudé právo, velmi zdůrazňuje Čarnogurského kritiku deklarace a také jeho slova podporující zachování společného státu, čímž se liší od Lidových novin a zejména od Českého deníku. MFD i Rudé právo nadto vyzdvihují kritiku deklarace i ze strany SDL. MFD celkově neposkytuje tématu deklarace svrchovanosti SR příliš velký prostor. Nepublikovala žádný komentář, kde by zaujala jasný postoj k deklaraci, tu zamítá zejména skrze zveřejňování kritických názorů slovenských politiků, zejména J. Čarnogurského a SDL, ale i A. Dubčeka. Ovšem stejně jako Lidové noviny a Český deník považuje snahu SKDH o prosazení deklarace svrchovanosti SR za čin motivovaný úsilím o zisk voličů. Negativně vnímá i slovenskou opozici podporující deklaraci, tu ale neodsuzuje tak rozhodně jako Lidové noviny a Český deník. Rudé právo informuje o události spíše neutrálně, slovenské nacionalistické politiky nijak neodsuzuje ani SKDH a deklaraci odmítá podobně jako MFD především skrze zveřejňování kritických názorů slovenských politiků.

Podstatné je i to, že i Lidové noviny, stejně jako Český deník, vnímají roli SDL při schvalování deklarace 7. května velmi záporně. Obě periodika vliv této strany na příslušné hlasování odsuzují ještě rozhodněji než samotný pokus o schválení deklarace, z čehož je zjevný jejich odpor k možnému ovlivňování slovenské politiky ze strany postkomunistů. Naopak MFD hodnotí v této souvislosti SDL jednoznačně pozitivně jako zachránce federace. Vytváří tak příznivý obraz SDL jako síly, s jejíž pomocí by bylo možné udržet společný stát, nehledě na její komunistickou minulost, z čehož je patrné její přání zachovat společný stát. Rudé právo vnímá SDL také kladně, ovšem v souvislosti s nepřijetím deklarace ji nijak neopěvuje. MFD se přitom postoji této strany zabývá více než v předešlých událostech a dokonce ve větší míře než Rudé právo.

V souhrnu lze říci, že i když Lidové noviny rozhodně odsoudily deklaraci, kritizovaly jen nacionalistické politiky, jejichž úsilí o schválení deklarace vnímaly jako hrozbu. Navíc Lidové noviny projevily v některých svých článcích i určitou snahu pochopit slovenskou situaci. Nadto skrze publikovaný názor poslance za ODU připomněly, že existují i Slováci usilující o společný stát. Naopak Český deník ve výše zkoumaných událostech odsoudil Slováky jako národ, který není tak politicky vyspělý jako ten český, jelikož politicky směřuje spíše do Asie než do Evropy, čímž dával najevo jeho odlišnost. Tón a povaha jeho zpráv navíc navozovaly dojem, že by ČR jednoznačně prospělo rozdělení státu. Tento pohled tak reflektuje pravicový a národovecký profil deníku. MFD se naopak projevila opět jako pročeskoslovenský deník, snažila se vyzdvihnout postoj SDL ke společnému státu a také kritiku deklarace ze strany slovenských politiků, čímž dávala čtenářům najevo možnost zachování společného státu. Negativně vnímala jen slovenské politiky usilující o deklaraci, její celkový obraz Slovenska tak byl spíše pozitivní. Rudé právo zaujalo také pročeskoslovenský pohled a navíc se snažilo složitější situaci slovenské vlády a celkově Slováky více pochopit a zaujalo k nim tak tolerantnější postoj než zbylé noviny, což je v souladu s jeho levicovým zaměřením.

Lidové noviny věnovaly zkoumané události nejvíce prostoru, a to zejména skrze své četné komentáře i dopisy. Komentáře Českého deníku týkající se Slovenska, byly sice již od pohledu početnější, ovšem nevěnovaly se tolik samotné deklaraci, spíše se soustředily na vyvolání obav čtenářů ohledně politického vývoje na Slovensku. Nejméně prostoru naopak věnovala události MFD, která informovala o průběhu události jen velmi stručně, Rudé právo zase publikovalo na rozdíl od předchozí události i dva komentáře k dění.

5. Volební kampaň

5.1. Zkoumaná událost v literatuře

Volební kampaň začala oficiálně 13. května. Dominovala jí tři zásadní témata, prvním byla ekonomická transformace, další představovalo problém státoprávního uspořádání a třetí problematikou bylo vyrovnání se s komunistickou minulostí. O tomto posledním tématu se vedly diskuze především v souvislosti s lustračním zákonem¹¹, který byl podporován pravicovými stranami a naopak odmítán komunisty i OH. Hlavní stranou artikulující nutnost vyrovnání se s komunismem se stala ODS. (Pečinka 2003: 31–38)

V případě tématu ekonomické reformy se ODS, která do voleb kandidovala společně s Křesťanskodemokratickou stranou (KDS), podařilo vykreslit svého předsedu Václava Klause jako jejího hlavního strůjce. ODS profitovala i z toho, že první fáze kupónové privatizace začala tři týdny před volbami. Lidé si tak spojovali očekávání budoucí prosperity v podobě kupónové privatizace s ODS. Tato strana se nadto distancovala od státoprávních jednání. (Kopeček 2010: 133–134) Dala najevo, že buď se podaří prosadit fungující federaci, nebo ODS připraví „mechanismus pro rychlé, kultivované...a bezproblémové rozdělení státu“. (Hilde 1999: 661)

ODA zaujala rozhodný a velmi kritický postoj vůči požadavkům slovenské strany i českému postoji k nim. Dokonce dala najevo, že by mohla prosazovat osamostatnění ČR v případě volebního vítězství HZDS na Slovensku a velkého úspěchu české levice ve volbách. ODS ale tak tvrdý postoj nezaujala, jelikož jako favorit voleb předpokládala, že bude sestavovat se Slováky federální vládu. (Pečinka 2003: 40–42) OH v kampani dávalo najevo, že hodlá pokračovat ve své dosavadní středové politice. Levicové a některé středové strany zdůrazňovaly zejména sociální důsledky ekonomické reformy, a proto požadovaly zpomalení jejího tempa. (Rychlík 2002a: 274)

V ČR se tedy kampaň soustředila zejména na ekonomickou reformu. Ovšem v SR bylo v kampani hlavním tématem státoprávního uspořádání (Leff 1997: 131), které se v českých zemích ukázalo jako o dost méně významné (Rychlík 2002a: 273–274).

Průzkumy veřejného mínění značily, že ve volbách zvítězí HZDS na Slovensku a ODS v ČR. Na počátku května HZDS deklarovala své povolební kroky, které by uskutečnila v případě svého vítězství. Nejprve mělo dojít k urychlenému vyhlášení svrchovanosti SR, poté se měla přijmout čistá slovenská ústava s institucí prezidenta, dále

¹¹ Zákon měl prověřovat zaměstnance ve státní správě, zda nespolupracovali s StB.

mělo Slovensko získat mezinárodněprávní subjektivitu. Poté hnutí prosazovalo referendum o samostatnosti SR a o vztazích s ČR. Nakonec se měla přijmout státní smlouva s ČR. (Pacner 2012: 626–627) Požadavky HZDS v kampani se vyznačovaly svou neslučitelností, a to kvůli současnému prosazování suverenity a mezinárodněprávní subjektivity SR spolu se zachováním společného státu. Ovšem HZDS se podařilo slovenské voliče přesvědčit o kompatibilitě těchto požadavků, které navíc odpovídaly přáním mnoha Slováků. (Rychlík 2012: 596) Program HZDS se také vyznačoval sociálním populismem a hnutí nadto odmítalo lustrační zákon. Podobně jako HZDS i SDL měla v programu neslučitelný požadavek suverénního Slovenska spolu se společným státem. KDH pak požadovalo smlouvu mezi ČR a SR. ODU a DS zase podporovaly rovnoprávnou federaci. DS přitom kandidovala ve volbách společně s ODS, která se o mandáty ucházela i na Slovensku. (Rychlík 2002a: 274–276) Samostatnost otevřeně žádala pouze SNS. (Stein 2000: 143–144)

V oblasti veřejného mínění lze říci, že Češi s postupem času stále více nahlíželi na Slováky s větší nelibostí. Na začátku roku 1992 se například více než polovina Čechů domnívala, že ČR ekonomicky doplácí na Slovensko. Navíc Češi měli obavy, že Slováci mohou ekonomickou transformaci zpomalit kvůli tamnímu rostoucímu odporu vůči ní. (Kopeček 2010: 132) Nadto docházelo ke značnému poklesu podpory společného státu ze strany českých obyvatel. Samostatný stát si totiž přálo v listopadu 1991 a lednu 1992 pět procent Čechů, v březnu ale toto číslo vzrostlo na 11 procent a v červnu se dále zvýšilo. Na rozdíl od Čechů podpora samostatného státu mezi Slováky zůstala ve zmiňovaném období na zhruba podobné úrovni a to v průměru okolo 14 procent. (Wolchik 1995: 235)

Postavení tisku v době volební kampaně bylo tehdy jistě zásadní. Komentáře i zprávy v příslušných novinách měly v tomto případě význačný vliv na voliče, jelikož mohly ještě více ovlivnit jejich názor v důsledku blížících se voleb, což se týká především nerozhodnutých voličů. Jelikož u některých Čechů stoupala nechuť ke Slovákům, což bylo pravděpodobně důsledkem neustálých slovenských požadavků a snahám vymezit a vyzdvihnout Slovensko na úkor společného státu, mohl právě postoj novin k tomuto problému buď utvrdit čtenáře v negativním postoji vůči Slovensku, nebo naopak umírnit jeho případnou nelibost ve vztahu k němu.

5.2. Odezva události v dobovém tisku

5.2.1. Lidové noviny

30. dubna komentář ke zprávě oznamující odmítání lustračního zákona ze strany HZDS (LN 30. 4. 1992: 3) konstatuje, že „Mečiarovo vítězství bude znamenat právě vítězství pokrytectví (a) mravní přetvářky...“ (Hříb 30. 4. 1992: 8). 5. května noviny publikují názor zahraničního autora, podle kterého Západ upřednostňuje zachování ČSFR, jelikož dohromady jsou obě republiky silnější. Upozorňuje, že podle Západu by samostatné SR nebylo hospodářsky životaschopné, a zároveň dodává, že stát s národnostními problémy bude mít obtíže při vstupu do ES. (Crawford 5. 5. 1992: 8) 6. května noviny publikují zprávu s titulkem „Kroky k rozpadu“ (LN 6. 5. 1992b: 8) o povolebních plánech V. Mečiara obsahující přijetí svrchovanosti, slovenské ústavy, zneplatnění federální ústavy v SR a vyhlášení referenda. Lidové noviny přitom publikují vyjádření Pavla Rychetského, člena federální vlády, který varuje před protiústavností těchto kroků, které by mohly vést k rozbití státu. (Tamtéž)

Povolební plány V. Mečiara Lidové noviny vnímají negativně jako hrozba pro právní stát i pokojný život obyvatel. Zejména pak Mečiarovo odmítání lustračního zákona deník silně napadá. HZDS je tak deníkem odsuzováno jako špatné a problematické hnutí.

O den později noviny ve zprávě uveřejňují názor ODS, podle které HZDS směřuje „k vytvoření dualistického soustátí, ve kterém by pod formální a nefunkční slupkou ‚společného‘ státu existovaly dva rozdílně se vyvíjející a rozdílně jednající státy“. (LN 7. 5. 1992: 3) Noviny pak uvádí, že „ODS je pro společný, funkční stát, založený na federativním principu“ (Klaus citován in Tamtéž) a že je ODS připravena i na možnost rozdělení ČSFR (Tamtéž). 11. května následně citují V. Havla, který míní, že určité zamýšlené povolební kroky HZDS jsou nebezpečné a nedomyšlené. (LN 11. 5. 1992: 8)

13. května se periodikum ve zprávě věnuje dalšímu vyjádření V. Havla odmítající snahu o vytvoření soustátí, což V. Havel vnímá jako velké nebezpečí kvůli hrozícímu chaosu, bídě a občanským srážkám podobně jako v Jugoslávii či státech zaniklého Sovětského svazu. Vyzývá přitom občany, aby dobře promýšleli důsledky slibů politiků. (LN 13. 5. 1992: 1, 3)

V následujícím čísle pak deník uveřejňuje zprávu o proběhnuvších mítincích politických stran, přičemž si všímá zejména shromáždění ODS, podle které volby rozhodnou, zda „bude reforma rychle pokračovat, nebo se zastaví a společnost začne pošilhávat po starých systémech“. (LN 14. 5. 1992a: 1) Dále poskytuje informaci o tom, že

ODU, KDH, DS a MOS „chápou dnešní stav na Slovensku jako boj za udržení nastoupené cesty a odmítají proto spolupráci s HZDS a SDL“. (LN 14. 5. 1992b: 3)

Deník prostřednictvím názorů V. Havla a ODS dává najevo, jaká závažná hrozba chaosu a nestability se skrývá pod programem HZDS, toto hnutí je tak deníkem stále vykreslováno velmi záporně. Ovšem jelikož deník uvádí, že strany slovenské vládní koalice odmítají spolupráci právě s HZDS i s postkomunisty, vykresluje negativně jen slovenskou opozici, která je jím zjevně chápána jako hrozba pro demokratický vývoj země, což je patrné i z následujících komentářů.

Komentář z 15. května s titulkem „Demontáž na pokračování“ (Vávra 15. 5. 1992: 8) se zabývá možnou povolební situací. Varuje, že HZDS se bude snažit prosadit své požadavky, a to třeba i bráněním sestavení federální vlády. Toto hnutí se podle něj navíc nebude obávat neústavních kroků. Předpovídá, že prosazení programu HZDS povede k vystoupení SR z federace, což bude znamenat pro Slovensko vážné problémy. (Tamtéž)

16. května komentář cituje velmi hrubá slova, která V. Mečiar vyslovil směrem k jednomu televiznímu redaktorovi, a srovnává je s jím pronesenou výhrůžkou vůči J. Čarnogurskému (Hrīb 16. 5. 1992: 3), kterému pohrozil, že „pokud bude moc vystrkovat hlavu, seknu ho po křížích tak, že víc nevstane“ (Mečiar citován in Tamtéž). V této souvislosti označuje komentář V. Mečiara za „nadějného politického teroristu“. (Tamtéž) Deník tak zjevně vnímá V. Mečiara jako nedemokratickou osobu s násilnickými sklony a zcela ho zatracuje.

Lidové noviny také zveřejňují rozhovory s mnohými stranami, včetně těch slovenských. Čtenářům jsou tak předkládány názory KDH, SDL, ODU i SNS, a to především v oblasti státoprávního uspořádání. 23. května periodikum uveřejňuje komentář zabývající se průzkumy veřejného mínění. Konstatuje, že v ČR jsou silné pravicové strany, naopak na Slovensku stále v popularitě dominují levicové strany, ovšem preference HZDS i SDL klesají, což komentář hodnotí pozitivně. Avšak i tak varuje před povolebními problémy a krizemi. (Vávra 23. 5. 1992: 3)

26. května deník publikuje rozhovor s místopředsedou ODS, podle kterého vývoj v SR znamená ohrožení svobody a demokracie i ekonomické reformy, přičemž varuje před nastolením autoritativní moci v této republice. Poté dává najevo, že pokud se nepodaří se slovenskými politiky po volbách dohodnout na fungujícím státě, dojde k rozdělení země. (Krasnický 26. 5. 1992: 3) Ve stejném čísle pak deník uveřejňuje dopis, který vyzývá k organizačnímu spojení Slováků žijících v českých zemích za účelem přátelského

vycházení s Čechy na základě dodržování demokratických zásad a vyhýbání se nacionalismu. (Špaňár 26. 5. 1992: 11)

28. května deník v komentáři nazvaném „Pravda Jana Kalvody“ (Hrīb 28. 5. 1992: 3) vyzývá Slováky, aby uvažovali o varování ODA „o možnosti nedemokratického a levicového vývoje na Slovensku, na který by ODA reagovala snahou o český stát“ (Tamtéž), a to dříve než bude pozdě a než se tato výstraha stane realitou (Tamtéž).

Rozsáhlý komentář z 29. května se opět věnuje výsledkům tehdy aktuálního výzkumu veřejného mínění, přičemž jeho autor tvrdí, že ČSFR „reálně hrozí rozpad státu, ekonomický kolaps, permanentní politická krize i etnické a národnostní konflikty“. (Gál, Timoracký 29. 5. 1992: 7). V ČR totiž podle výzkumu zaujímá výraznou vedoucí pozici v popularitě pravicová ODS, naopak na Slovensku má nejsilnější postavení HZDS. Komentář varuje, že v SR by podle výzkumu jasně dominovaly levicové strany. Dále uvádí, že „tři bývalí komunisté: Mečiar, Dubček a Weiss¹² – dnes vrcholní představitelé levicových, resp. národně socialistických seskupení, představují pro občany SR nejdůvěryhodnější politiky Česko-Slovenska“. (Tamtéž) Nakonec ale dodává, že většina Slováků podporuje společný stát. (Tamtéž)

Skrze své komentáře a názory ODS i ODA noviny vyvolávají u čtenářů obavy z možného povolebního vývoje na Slovensku, jejich prognózy jsou nadto silně pesimistické. I když noviny neodsuzují Slovensko jako celek, zdůrazňováním silné podpory levicových a nacionalistických stran v SR dávají najevo rozdílnost ve smýšlení občanů obou republik. Navíc čtenáři mohou získat dojem, že všichni Slováci jsou levicoví a autoritářští ve svém myšlení, jelikož jejich preference mohou ohrozit demokratické směřování ČR. Především skrze zmiňování toho, že nejdůvěryhodnější osoby pro Slováky jsou postkomunisté, vykreslují noviny Slováky velmi negativně jako národ s odlišným a zpátečnickým myšlením. Označování V. Mečiara jako postkomunisty pak jen potvrzuje odmítavý pohled novin na tuto osobu.

1. června noviny uvádí ve zprávě vyjádření německého tisku, který konstatuje, že pokud se ve volbách potvrdí tendence objevující se ve výzkumech veřejného mínění, bude to znamenat radikální obrat v dosavadním politickém směřování státu a ČSFR se místo na Západ začne orientovat na Východ. V tomto smyslu upozorňuje, že slovenské nacionalistické strany spolu s levicovými uskupeními již spolupracovaly ve FS při blokování zákonů a navíc shodně odmítají ekonomickou reformu. (LN 1. 6. 1992: 8)

¹² Peter Weiss byl tehdejším předsedou SDL.

Ekonomicky zaměřený komentář z 2. června pak predikuje, že se HZDS po volbách spojí s levicovými stranami, proto očekává, že příští slovenská vláda bude výrazně levicová, což podle něj způsobí značné ekonomické problémy v SR, na což následně doplatí i české země. (Kotrba 2. 6. 1992: 6)

Deník opakovaně zdůrazňuje hrozbu levicové vlády na Slovensku, která by nezadržitelně podle vyznění novin poškodila i ČR. Slovensko je tudíž vnímáno jako reálná hrozba pro české země. Navíc názory novin jsou potvrzeny i zahraničním tiskem, což potvrzuje jejich závažnost.

3. června deník uveřejňuje ve vyznačeném rámečku apel V. Havla, který žádá voliče, aby „nepodpořili ty, kteří mají diktátorské sklony, příliš často mění názory, nejsou schopni se domluvit s jinými, nabízejí různá dobrodružná, nepromyšlená a neodpovědná řešení“ (Havel citován in LN 3. 6. 1992: 1). Voliči jsou tak nepřímě varováni před volbou HZDS a nacionalistických stran.

4. června úvodník ovšem odmítá rozhodný a přímočarý postoj ODA ke Slovensku. K vyřčeným obavám ODA z možné občanské války pak jednoznačně říká, že takový konflikt v ČSFR nehrozí, a dodává, že se ODA pomocí těchto názorů jen snaží zviditelnit. (Martínková 4. 6. 1992: 1) Deník sice varuje před vítězstvím HZDS a jeho spojením s levicovými stranami kvůli pocíťované hrozbě pro demokracii, ovšem nesnaží se čtenáře zcela zastrašit, ale spíše zaujímá na celou problematiku do jisté míry racionální pohled.

Dále noviny ve zprávě informují o urážce novináře MFD V. Mečiarom a o následném vydání prohlášení novinářů MFD a Lidových novin odsuzující Mečiarovo jednání jako diktátorské a ohrožující demokracii. (LN 4. 6. 1992: 1) Komentář pak reaguje na tuto událost slovy, že nelze, aby v SR vyhrálo HZDS a zároveň se tam udržela demokracie. (Hoffman 4. 6. 1992: 3)

Komentář z 5. června s názvem „Strach vede k separatismu“ (Příhoda 5. 6. 1992. 8) pak vysvětluje čtenářům, že za slovenským nacionalismem se skrývají obavy Slováků, aby se kvůli transformaci nestali závislími na ČR a nežili v bídě, což Češi nechápou. Proto jsou Slováci možná rozhodnutí osamostatnit se, čehož se autor komentáře obává. (Tamtéž) Deník tímto komentářem čtenářům nenabídl jen pohled zcela odsuzující a ostrakizující osobu V. Mečiara a nacionalistické síly v SR, ale také zaujal chápavé stanovisko vůči situaci Slovenska a snažil se vysvětlit jeho postoje.

Lidové noviny, stejně jako v předchozích událostech velmi záporně vnímají slovenskou opozici, především HZDS a SDL, a také osobu V. Mečiara. Velký důraz dávají na slovenskou hrozbu pro demokracii v celém státě kvůli očekávanému vítězství HZDS ve

volbách na Slovensku a jeho možném spojení s tamními levicovými stranami, a to ještě více než v předchozích měsících. Tento očekávaný vývoj na Slovensku podle nich negativně zasáhne nejen SR ale i ČR, a to i v ekonomické oblasti. Daný povolební scénář přitom vykresluje značně negativně a z části i katastroficky. V této věci prezentují zejména názory V. Havla a ještě více ODS. Ovšem odmítají některé radikální názory ODA a snaží se i pochopit situaci Slovenska a názory jeho občanů. Celkově Lidové noviny publikovaly mnoho komentářů k dané události, které téměř všechny jednoznačně odmítly program HZDS jako nebezpečný pro celou ČSFR a osobu V. Mečiara pak zcela zatratily jako nedemokratickou s násilnými sklony.

5.2.2. Český deník

7. května deník publikuje krátkou zprávu o Mečiarových povolebních plánech. (ČD 7. 5. 1992a: 2) V další zprávě s titulkem „Nefunkční návrhy HZDS“ (ČD 7. 5. 1992b: 2) se rozsáhle věnuje odmítavé reakci předsedy ODS na tyto Mečiarovy záměry a informuje o tom, že ODS odmítá konfederaci prosazovanou HZDS a prosazuje funkční federaci (Tamtéž).

Deník podobně jako Lidové noviny vykresluje plány V. Mečiara v záporném tónu. Přitom věnuje vyjádření ODS odmítající takové kroky nápadně více prostoru než samotné zprávě o Mečiarových povolebních záměrech, z čehož lze učinit závěr, že státoprávní politika HZDS je pro Český deník zcela nepřijatelná.

Následně 7. května deník v komentáři britského novináře vykresluje V. Mečiara jako populistu, jenž vděčí za svůj vzestup postkomunistům, ze kterých se stali nacionalisté. Dále je V. Mečiar vyobrazován jako komunista a člověk, který škodí demokracii. V závěru dodává, že volební vítězství HZDS povede k vytvoření levicově-nacionalistické vlády, což bude znamenat vážné problémy pro SR i celou ČSFR. (de Candole 7. 5. 1992: 3)

V. Mečiar je deníkem zobrazován snad v tom nejhorším slova smyslu. Jelikož je deník pravicový, označení V. Mečiara za komunistu znamená jeho absolutní zavržení. V souladu s dosavadní rétorikou Českého deníku pak komentář varuje před neblahými následky volebního úspěchu HZDS. Navíc, jelikož je komentář psaný zahraničním spisovatelem, může být pro čtenáře deníku důvěryhodnější z důvodu jeho eventuální nestrannosti.

11. května Český deník v komentáři opakuje slova J. Kalvody, podle kterého je důležitější svoboda a demokracie než udržení společného státu. (Weiss, Pavlovský 11. 5.

1992: 3) O den později pak ve zprávě stručně informuje o odmítání plánu V. Mečiara na vyhlášení slovenské ústavy a následné ukončení platnosti ústavy federace V. Havlem, který vnímá tento Mečiarův plán jako nebezpečný pro právní řád. (ČD 12. 5. 1992a: 1) Další zpráva pak sděluje, že ODS podporuje federaci, přičemž v případě nutnosti je ochotna přikročit k rozdělení ČSFR. (ČD 12. 5. 1992b: 2) Podporu federace a odmítání soustátí ze strany ODS přitom deník v průběhu zkoumaného období zmiňuje vícekrát, a to při příležitosti reportování o předvolební kampani ODS.

14. května komentář prohlašuje, že na Slovensku obdrží většinu hlasů „národní socialisté“ (Pavlovský 14. 5. 1992: 3), v českých zemích ovšem vyhraje volby politická pravice. Podle komentáře je jasné, že vítězné strany z obou republik se spolu nedohodnou kvůli odlišnému pohledu na ekonomickou reformu, lustrace a také na společný stát. Nakonec varuje před tím, že levicové a nacionalistické strany by se mohly ve FS spojit, potom by před hrozbou vlády těchto sil podle deníku zachránil ČR zákaz majorizace. (Tamtéž)

Z často citovaných názorů ODA a ODS na problematiku společného státu, odmítajících v této oblasti politiku HZDS, je zjevné, že Český deník preferuje osamostatnění ČR. Zmíněný komentář ze 14. května pak svým zdůrazňováním rozdílnosti smýšlení zmíněných pravicových stran od HZDS jen tento názor podtrhuje. Nadto je volební vítězství nacionalistů v SR a zejména politika HZDS deníkem vykreslována jednoznačně záporně jako hrozba.

18. května se deník ve zprávě věnuje předvolebnímu mítinku ODA. Zmiňuje názor této strany, že s HZDS se lze domluvit pouze na rozdělení státu. (ČD 18. 5. 1992: 2) V podobné zprávě z 21. května pak deník informuje, že ODA preferuje rozdělení ČSFR před koncem ekonomické reformy, což by podle ní hrozilo v případě vítězství HZDS. (ČD 21. 5. 1992: 2) Komentář z 18. května zase varuje, že zachování demokracie v ČR bude záviset i na Slovensku, přičemž v této souvislosti rázně kárá nekritický postoj nejmenovaných českých politiků k vyjádřením slovenských politických činitelů, která jsou podle něj v rozporu s demokracií. Jako příklad uvádí požadavek F. Mikloška, podle něhož by český ministr měl mít slovenského náměstka a opačně. (Pavlovský 18. 5. 1992: 3)

Deník, stejně jako v předchozích analyzovaných událostech varuje prostřednictvím ODA před důsledky vítězství HZDS v červnových volbách, zejména co se týče ohrožení demokracie ve státě. Navíc uvedený komentář z 18. května dává čtenářům najevo, že mnozí Slováci nesmyslejí demokraticky, uvedením příkladu pak onu vnímanou hrozbu konkretizuje.

Komentář z 22. května upozorňuje, že programy slovenských stran ohledně státoprávního uspořádání jsou nejasné, a zmiňuje i prohlášení V. Havla deklarující totéž. Proto se podle komentáře nelze se Slováky na tomto uspořádání dohodnout. Text připomíná varování ODA před ohrožením demokracie kvůli politickému vývoji v SR a kritizuje tolerantní postoj OH i levicových stran ke slovenským státoprávním požadavkům. (Šindelář 22. 5. 1992: 2) Další komentář z 25. května silně zdůrazňuje, že jedinou možností, jak zajistit pokračující prosperitu země a její politické směřování do Evropy, je rozdělení ČSFR. Volby vnímá jako klíčové, jelikož rozhodnou o budoucnosti státu. Varuje před spojením české a slovenské levice a požaduje vyhlášení referenda v ČR, které by občanům předložilo dvě možnosti ve znění „prosperita a Evropa nebo společný stát a Balkán“. (Kudláček 25. 5. 1992: 3) Nakonec predikuje, že Mečiarova vláda přinese Slovákům jen problémy a strasti. (Tamtéž)

Z komentářů Českého deníku je zjevné, že by bylo nejlepší, pokud by došlo k rozdělení státu, především pak kvůli deníkem uvedené nemožnosti se dohodnout se Slováky na smysluplném pokračování státu a kvůli nebezpečí tamního vývoje pro demokracii. Komentář z 25. května pak otevřeně volá po samostatnosti jako záchranou před nebezpečím slovenského zpátečnictví a nacionalismu.

1. června Český deník na titulní straně sděluje, že podle německého tisku „stojí ČSFR před radikální změnou politického kursu, který byl nastoupen demokratickým převratem 1989“ (ČD 1. 6. 1992a: 1) a pokračuje slovy, že „(m)ísto k Atlantiku se bude země ubírat zase zpět k Uralu“ (Tamtéž). V této souvislosti varuje před vítězstvím levice a slovenských nacionalistů ve volbách. (Tamtéž) Lidové noviny se také věnují této zprávě, ovšem Český deník jí dává o dost větší význam, jelikož ji zveřejňuje hned na první straně. Deník tím zdůrazňuje klíčový význam voleb a vyvolává strach z volebního vítězství nacionalistických sil v SR. Tento fakt je podtržen i zprávou, že podle ODA bude mít volební úspěch levicových sil za následek konec ekonomické reformy a následnou zaostalost státu a že vítězství slovenských nacionalistů povede k rozdělení ČSFR. (ČD 1. 6. 1992b: 2)

3. června periodikum uveřejňuje rozhovory s poslanci za ODS a ODA, kteří opakují stanoviska svých stran ohledně státoprávního uspořádání a zachování ČSFR, již vícekrát v deníku zmíněná. 4. června deník ve zprávě píše o Mečiarově urážce novináře MFD slovy o jeho nedůvěryhodnosti a také informuje o následném vydání prohlášení novinářů, podle kterého Mečiarovo jednání ohrožuje svobodu. (ČD 4. 6. 1992a: 1, 2)

Komentář s názvem „Mine nás, co nás čeká?“ (Pavlovský 4. 6. 1992: 3) pak opětovně zdůrazňuje klíčový význam voleb z hlediska budoucího směřování země. Nabízí čtyři možné povolební scénáře, přičemž vítězství levice by podle něj vedlo ke konci reforem. Vítězství nacionalistické levice na Slovensku vnímá jako katastrofu pro Slovensko a jako záchranu před ní spatřuje osamostatnění ČR. (Tamtéž) Deník se nadto v tomto čísle rozsáhle věnuje zprávám o volbách v ČSFR v zahraničním tisku. Ten mimo jiné předpokládá rozdělení státu, který žádá většina slovenských politiků, a vítězství nacionalistů, jejichž politika dle něj prosperitu SR nepřinese. (ČD 4. 6. 1992b: 12)

V souhrnu se dá říci, že se Český deník široce věnuje kampani a programu ODS, včetně jejího názoru na zachování společného státu, podobně jako Lidové noviny. Ovšem na rozdíl od nich poskytuje široký prostor také kampani a názorům ODA, především v souvislosti se státoprávním uspořádáním. Deník navíc mnohokrát upozorňuje na odlišnost programů českých pravicových stran a HZDS a na nemožnost shody mezi těmito silami. Předpokládané vítězství slovenských levicových nacionalistů, tedy především HZDS, pak vnímá jako reálnou hrozbu pro české země z hlediska její budoucí prosperity i zachování svobody. V tom se projevuje jeho pravicová a národovecká orientace. Jednoznačně se tak vyslovuje pro osamostatnění ČR a většinu Slováků prakticky zavrhuje jako nedemokratické nacionalisty. Český deník po celou sledovanou událost upozorňoval na levicové vítězství jako celek a považoval je za hrozbu pro pokračující reformy, samotnému Slovensku se v souvislosti s volbami ale nevěnoval tolik jako v předchozích událostech a tolik jako Lidové noviny v této události.

5.2.3. Mladá fronta Dnes

5. května MFD, stejně jako předchozí zkoumané noviny, informuje ve zprávě o povolebních plánech V. Mečiara, konkrétně o jeho úmyslu vyhlásit svrchovanost SR, přijmout ústavu SR, zneplatnit ústavu federální a nakonec vyhlásit referendum o vztazích s ČR. (MFD 5. 5. 1992b: 1) V komentáři ze 7. května pak periodikum zmiňuje odmítavé výroky ODS na tyto plány HZDS a doufá, že případné rozdělení, ke kterému je ODS připravena, se nebude realizovat. (Nováček 7. 5. 1992: 2) Článek tak opět, jako mnohé jiné texty v předchozích zkoumaných událostech dává najevo, že si deník přeje zachování společného státu.

Další komentář publikovaný 11. května míní, že pravicové strany mají při úsilí o získání voličů na Slovensku složitější podmínky, jelikož velká část Slováků byla zvyklá na

státní pomoc a nevěří radikální reformní politice. Uvádí i případy vyjadřování nesnášenlivosti v SR, následně ale považuje tyto projevy za menšinové a ujišťuje čtenáře, že na Slovensku jsou i lidé snažící se o toleranci a pochopení. Na konci se pozitivně vyjadřuje k ODS, jelikož ta vzhledem k její kampani na Slovensku „podniká pro myšlenku československé státnosti nejproduktivnější kroky ze všech pravicových stran v České republice“. (Slavík 11. 5. 1992: 2) Ve stejném čísle deník uvádí i kritiku Mečiarových povolebních plánů ze strany V. Havla, zároveň tučným písmem zdůrazňuje, že prezident a podle něj i některé pravicové strany v ČR souhlasí s určitými Mečiarovými záměry, které ovšem nespécifikoval. (MFD 11. 5. 1992: 2)

Komentáře i zprávy MFD mají zcela odlišný tón než v případě Lidových novin a Českého deníku. Je z nich zjevný pročeskoslovenský postoj novin a snaha zdůraznit možnost kompromisu mezi oběma národy, což je zjevné hlavně ze zdůraznění Havlovy teze, že s některými návrhy HZDS souhlasí. MFD navíc svým vysvětlováním situace v SR a postojů Slováků dovoluje čtenáři blíže pochopit jejich smýšlení, přičemž její upozorňování na to, že mnozí Slováci jsou rozumní a chápaví, značí snahu deníku vykreslit Slováky spíše v pozitivním světle.

Komentář z 13. května pak upozorňuje na to, že by po realizaci V. Mečiarem přednesených plánů nastal v SR právní chaos z důvodu možné kolize slovenské ústavy a federálních zákonů. Na závěr dodává, že voliči sami mají zvážit, „jsou-li tyto (Mečiarovy) výroky předvolebním matením veřejnosti, nebo výrazem Mečiarova pojetí moci a práva“. (Bendová 13. 5. 1992: 2) 18. května deník ve zprávě s titulkem „O divokých představách“ (MFD 18. 5. 1992: 1) uvádí vyjádření V. Havla odsuzující plány V. Mečiara jako nebezpečné kvůli možnému právnímu vakuu, ovšem noviny uvádí i prezidentův souhlas s emancipací SR a jinými návrhy HZDS (Tamtéž).

Deník vnímá výroky a program HZDS opět negativně, stejně jako ve výše sledovaných událostech. Ovšem na rozdíl od Lidových novin a Českého deníku zmiňuje i souhlas V. Havla s posílením postavení SR ve státě, což dokazuje chápavý a tolerantní postoj deníku ke Slovensku jako celku i jeho přání o dosažení konsenzu mezi oběma národy. Přesto je zjevné, že plány HZDS jsou pro MFD nepřijatelné.

20. května noviny ve zprávě pojmenované „Rozdělení státu - zmrazení majetku“ (MFD 20. 5. 1992: 2) usuzují, že úmysly HZDS povedou ke konci ČSFR. V této souvislosti varují před ekonomickými důsledky rozdělení společného státu, které by zasáhly nejen Slovensko ale i české země. (Tamtéž) Na ekonomické problémy SR po rozdělení státu přitom upozorňuje i další zpráva publikovaná 23. května. (MFD 23. 5.

1992. 2) Komentář ohledně veřejného mínění pak sděluje, že velká většina Slováků míní, že SR je ve státě znevýhodněno a že Češi zachází se Slováky jako s nevyspělým národem. Následně upozorňuje, že okolo 60 procent Slováků by dalo svůj hlas národně inklinujícím stranám. Komentář nakonec dochází k tomu, že Češi nechápou slovenské potřeby a naopak si nárokují celý stát jako vlastní, proto jsou spoluodpovědní za neshody mezi oběma národy. Poté ovšem konstatuje, že většina lidí z obou národů je pro zachování společného státu a chápe ekonomické těžkosti v případě jeho rozdělení. (Nováček 20. 5. 1992: 6)

Zdůrazňováním ekonomických problémů nejen Slovenska ale i českých zemí po rozdělení ČSFR deník varuje před koncem společného státu, čímž vyvolává nejistotu a obavy u čtenářů ohledně důsledků rozdělení. Tím se nepřímou zasažuje za udržení ČSFR. Komentář pak obviňuje Čechy, že se nesnaží Slováky pochopit, a tak říká, že viník neshod mezi oběma národy jsou spíše Češi než Slováci. Navíc prezentuje velmi tolerantní a chápavý pohled na Slovensko.

21. května noviny publikují komentář, který otevřeně tvrdí, že se stát rozdělí. Také prohlašuje, že HZDS svým programem klame veřejnost a že o existenci státu rozhodnout slovenští voliči. Nakonec konstatuje, že Češi nebudou ochotni slovenské požadavky tolerovat, a proto nastane rozdělení země. (Wolf 21. 5. 1992: 6) Tento komentář je zjevně skeptický ohledně možnosti shody, čímž vykazuje určitý realismus. Je z něj zjevné i zklamání nad vývojem, jenž nutně vede k rozdělení státu. Navíc je v něm opět obviňována česká strana za nechápavý přístup k SR.

MFD také podrobně informuje o programech českých a slovenských stran ohledně státoprávního uspořádání. Kritizuje české strany za to, že nedefinovaly konkrétní kroky, kterými by řešily vývoj v SR. Závěrem dodává, že žádná česká a slovenská strana nemají v této oblasti shodný program. (Vajnerová 21. 5. 1992: 7)

Komentář z 26. května s titulkem „Signály naděje?“ (Leschtina 26. 5. 1992: 6) upozorňuje na pokles preferencí levicových stran, včetně HZDS a naopak na nárůst podpory české pravice i KDH. Hrozbě levicové federální vlády tak lze dle MFD předejít, stejně jako možnosti, že by v SNR „získaly absolutní většinu socialistické a nacionalistické formace“ (Tamtéž), což vnímá pozitivně. MFD se tak v tomto ohledu staví na pravou část politického spektra. Další komentář tentokrát z 28. května nadto vnímá jako důvod poklesu preferencí HZDS a SDL to, že voliči poznali, že „budou-li tyto strany volit, podstupují vážné riziko hospodářského kolapsu a případně ještě mezinárodní izolace Slovenska“. (Nováček 28. 5. 1992: 6)

Komentář publikovaný MFD o den později pak pozitivně hodnotí názory J. Čarnogurského, a to kvůli jeho slovům „o vzájemné výhodnosti koexistence Čechů a Slováků v minulosti a současnosti“. (Slavík 29. 5. 1992: 2) Deník z tohoto důvodu považuje vystupování J. Čarnogurského za státnické a vyzývá slovenské separatisty k následování příkladu právě tohoto politika. (Tamtéž)

MFD levicové a nacionalistické strany na Slovensku zavrhuje jako ty špatné, jež přináší chaos, úpadek. Naopak KDH, konkrétně její předseda J. Čarnogurský, je kvůli svým výrokům pozitivně se vyjadřujícím o společném státě vychvalován a vykreslen fakticky jako vzor i pro jinak smýšlející slovenské strany, z čehož je opět zjevné přání MFD zachovat společný stát.

30. května deník zmiňuje ve zprávě slova V. Havla o tom, že rozdělení ČSFR by mělo za následek vnímání Slovenska jako země náležející politicky k Východu, zatímco ČR by byla chápána jako součást Západu. Ovšem deník dává větší důraz na jeho slova vyjadřující důvěru v zachování společného státu. (MFD 30. 5. 1992: 1)

2. června noviny v komentáři upozorňují, že Slováci nejsou tak levicoví, jak se říká. Argumentují totiž, že počet Slováků žádající zpomalení ekonomické reformy je zhruba stejný jako počet těch, kteří si přejí její zrychlení. Problémem je totiž dle nich to, že slovenské pravicové strany nejsou Slováky vnímány jako skutečně silné subjekty. Zároveň ovšem přiznávají, že Slováci vykazují silnou náklonnost ke státnímu paternalismu. (Slavík 2. 6. 1992: 6) MFD svou snahou o prokázání, že zdaleka ne všichni Slováci jsou levicoví, vykresluje SR v pozitivním světle, jelikož levicovou politiku a důsledky její aplikace vnímá spíše záporně.

4. června MFD ve svém úvodníku upozorňuje, že nadcházející volby jsou klíčové pro budoucnost státu. Dále se vyslovuje pro federativní stát s jednotnou ekonomikou a proevropskou orientací. Podle deníku nejlépe zajistí udržení demokracie ODS, ODA, OH, KDU-ČSL, na Slovensku pak KDH, ODU, ODS-DS. (MFD 4. 6. 1992a: 1) Deník dále ve zprávě informuje o Mečiarově nařknutí novináře MFD, Ivo Slavíka, z nedůvěryhodnosti a o sepsání prohlášení novinářů, které hodnotí Mečiarův postup jako nedemokratický. (MFD 4. 6. 1992b: 1, 2) Komentář I. Slavíka pak chování V. Mečiara pokládá za velmi nebezpečné. (Slavík 4. 6. 1992: 2)

5. června se MFD v komentáři věnuje povolebním plánům V. Mečiara ohledně státoprávního uspořádání. Sděluje, že HZDS „předpokládá existenci dvou státních útvarů s uzavřenou státní smlouvou“ (Mečiar citován in Nováček 5. 6. 1992: 6), a přitom odmítá rozdělení státu. Dochází nakonec k tomu, že vyjádření podpory V. Mečiarovi ve volbách

nemusí být až tak špatné, jelikož mnoho podobných opozičních politiků se po svém angažmá ve vládě umínilo. (Tamtéž)

V. Mečiar je deníkem viděn jako člověk, který má nedemokratické chování, MFD nadto vnímá jeho povolební program záporně, jelikož vede k rozdělení ČSFR. Ovšem Slovensko vykresluje pozitivně a přeje si zachování společného státu, jelikož se snaží hledět do budoucnosti optimisticky, a to i v případě předpokládaného vítězství HZDS.

MFD zaujala zjevně pročeskoslovenský postoj, snad ještě ve větší míře než v předchozích událostech. Její texty se otevřeně vyslovují ve prospěch zachování ČSFR a nadto zaujímají chápavý a tolerantní postoj ke slovenskému smýšlení a požadavkům. Mnohdy jako viníky neshod mezi Čechy a Slováky spatřují právě českou stranu z důvodu jejího nechápavého postoje ke Slovákům. Celkově MFD vylíčila Slováky v pozitivním světle. Ovšem slovenskou nacionalistickou opozici a především osobu V. Mečiara, stejně jako v předešlých zkoumaných událostech, zavrhuje jako špatné především z důvodu jejich programu usilující fakticky o rozdělení ČSFR. Nadto podobně jako Lidové noviny a Český deník vnímá možné vítězství nacionalistických stran v SR jako hrozbu pro stabilitu státu a jeho prosperitu, ovšem na tuto eventualitu poukazuje v o dost menší míře. Vnímané nebezpečí pro pokračování dosavadního vývoje státu nadto MFD spojuje spíše se všemi levicově inklinujícími stranami, ne jen výhradně s těmi slovenskými.

5.2.4. Rudé právo

5. května Rudé právo ve zprávě tučným písmem zdůrazňuje, že podle V. Mečiara prosazení slovenské ústavy nemusí vést k rozdělení ČSFR, ovšem znamenalo by to, že svazek obou národů by byl volnější než doposud. (RP 5. 5. 1992: 2) O požadavku V. Mečiara na vyhlášení svrchovanosti a přijetí ústavy SR v čele s prezidentem ovšem deník zřetelně informuje až ve zprávě z 11. května. (RP 11. 5. 1992: 3) Komentář z tohoto dne pak v souvislosti s povolebními plány HZDS odmítá „republiku slepenou z dvou obsahově zcela odlišných subjektů“ (Perknerová 11. 5. 1992: 2). Následně ale dodává, že není „důvod, proč by se federace, s níž není nikdo spokojen, nemohla změnit v cosi kvalitativně nového“. (Tamtéž) Počet prezidentů ve státě nadto nepovažuje za důležitý. (Tamtéž)

Další komentář s titulkem „Kdopak nám to rozděluje stát?“ (Perknerová 12. 5. 1992: 3) z 12. května míní, že současnou federaci je třeba pozměnit. Připomíná, že ekonomická reforma dopadla hůř na Slovensko. Pozitivně hodnotí ty politiky, mezi nimi

i V. Havla, kteří se snaží státoprávním snahám Slováků porozumět. Především pak kritizuje výroky mnohých českých politiků i novinářů, například jejich tezi o hrozbě nacionálního socialismu v SR, a z toho důvodu vnímá českou stranu jako spoluodpovědnou za rozvolnění ČSFR. (Tamtéž)

Rudé právo otevřeně dává najevo svoji podporu udržení společného státu a to i za cenu toho, že se jeho systémové nastavení změní. Pro zachování ČSFR je tak ochotno přijmout zásadní ústupky slovenské straně. Dále je zjevný i chápavý přístup deníku ke Slovensku, což je patrné i z pozitivního líčení těch politiků, kteří takový postoj k SR zaujmají. Slováký Rudé právo vykresluje spíše pozitivně a podobně jako MFD zdůrazňuje, že za problémy v státoprávní oblasti je třeba vinit i Čechy.

18. května deník v rozsáhlé zprávě reportuje o volební kampani na Slovensku, přičemž se věnuje zejména kampani HZDS a jejím povolebním plánům. Ovšem zmiňuje i výrok J. Čarnogurského varující před vládou HZDS, SDL a SNS a také uvádí vyjádření ODU, podle které program HZDS povede k rozdělení ČSFR. (RP 18. 5. 1992a: 2) Ve stejném čísle periodikum sděluje, že podle V. Havla jsou Mečiarovy povolební plány velmi nebezpečné. Uvádí ovšem také to, že prezident s mnohými Mečiarovými myšlenkami souhlasil, včetně změny pozice SR v ČSFR. (RP 18. 5. 1992b: 1, 2) Úvodník k této zprávě z následujícího dne pak vyzdvihuje, že V. Havel akceptoval některé požadavky V. Mečiara. Zároveň však kritizuje Havlovu podporu ekonomické reformě. Přitom upozorňuje i na nesouhlas HZDS s touto reformou, na což česká pravice reaguje katastrofickými vizemi o konci ČSFR. To povede podle deníku k růstu napětí, jehož důsledkem pak může být to, že se nerozhodnutí voliči přikloní k ODS, která zaujala rázný postoj ke slovenské straně. (Dengler 19. 5. 1992: 1)

Rudé právo podobně jako MFD zdůrazňuje možnost konsenzu mezi Čechy a Slováký. Dokonce ještě více než MFD dává důraz na Havlovu akceptaci určitých Mečiarových myšlenek. Nadto vnímá velmi negativně českou pravici kvůli jejím rázným postojům vůči Slovensku a HZDS celkově tolik neodsuzuje jako zbývající deníky. Tolerantní postoj k HZDS může být navíc dán jeho nesouhlasem s ekonomickou reformou, kterou kritizuje i Rudé právo, jakožto otevřeně levicový deník.

23. května Rudé právo v komentáři kritizuje hospodářskou reformu V. Klause a to, že nebere v úvahu jinou ekonomickou situaci v SR. Přitom upozorňuje na negativní dopady reformy na Slovensku. (Nemčoková 23. 5. 1992: 3) 26. května pak zveřejňuje podrobná stanoviska stran ke státoprávnímu uspořádání. Vybrané české strany se všechny vyslovují pro zachování federace, ze slovenských stran přitom deník uvádí jen názory

HZDS a SDL. SDL prosazuje referendum a HZDS mimo jiné státní smlouvu mezi ČR a SR. (RP 26. 5. 1992: 2)

Rudé právo pokračuje ve svém chápavém postoji ke Slovensku a ve zdůrazňování možnosti dohody se Slováky na společném státu. Nadto zdůrazňuje, že za původ problémů na Slovensku, a tím pádem i za slovenské požadavky a nálady, může fakticky česká pravice, která je ještě více napadána než v předchozích událostech. Naopak HZDS je deníkem do jisté míry obhajováno. Zvláštní také je, že deník se věnuje zejména HZDS a SDL a jiné slovenské strany spíše opomíná.

29. května Rudé právo publikuje rozhovor s J. Kalvodou, který prohlašuje, že v případě vítězství levicových, protireformních stran bude ODA požadovat referendum o osamostatnění ČR. (Jašková 29. 5. 1992: 13) V následujícím čísle deník v úvodníku pojmenovaném „Šance pro federaci“ (Porybný 30. 5. 1992: 1) pozitivně hodnotí posílení volebních preferencí středových a levicových stran, tyto strany totiž podle něj „vzbuzují naději na rozumnou státoprávní dohodu“ (Tamtéž), jelikož usilují o dosažení konsenzu mezi oběma národy. Naopak pravicové strany text vnímá jako stoupence rozdělení ČSFR „na dva samostatné státy: jeden levostředový a druhý výrazně pravicový“ (Tamtéž) a připomíná výše uvedená slova J. Kalvody uveřejněné v deníku 29. května (Tamtéž). Komentář z 2. června pak argumentuje, že nadcházející volby rozhodnou i o existenci ČSFR. Píše, že pravice je odhodlaná rozdělit stát, pokud na Slovensku neztvídí pravicové síly, což chápe jako snahu pravicových stran získat úplnou moc ve státě. (Janýr 2. 6. 1992: 3)

Rudé právo doufá ve vítězství levicových sil nejen z důvodu zachování společného státu, ale i z důvodu nelibosti ke stranám pravice. Slovensko vnímá jako zemi s levicovými inklinacemi a tedy i jako partnera, který by mohl vyvážit pravicové sympatie Čechů. Uvedené komentáře dávají najevo, že rétorika deníku o udržení ČSFR má i ideologické důvody.

Komentář ze 4. června píše, že je třeba akceptovat fakt, že V. Mečiar je na Slovensku nejoblíbenější osobností. (Perknerová 4. 6. 1992: 3) Sloupek z 5. června se následně věnuje Mečiarově urážce novináře MFD a protestnímu prohlášení novinářů proti jednání V. Mečiara. Přitom míní, že jak novinář, tak V. Mečiar jednali chybně. Následně prohlašuje, že když V. Klaus urazil novináře, žádné prohlášení o ohrožení demokratického vývoje žurnalisté neseptali. (Perknerová 5. 6. 1992: 1) Rudé právo tímto úvodníkem do určité míry obhajuje postoj V. Mečiara, jelikož chybu vidí i na straně novinářů, čímž se liší od ostatních zkoumaných deníků. Komentář ve stejném čísle deníku

poté negativně vnímá slova pravicových politiků, která favorizují rozdělení ČSFR před vládou levice, kterou spatřují jako hrozbu pro stát. Podle komentáře totiž k demokracii patří i neideologické jednání o státoprávních otázkách. (Dengler 5. 6. 1992: 3)

Rudé právo po celou zkoumanou událost vnímá Slovensko pozitivně a zaujímá chápavý postoj k jeho požadavkům. Dokonce by se dalo říci, že do jisté míry obhajuje HZDS. Naopak jednoznačně negativně vnímá české pravicové strany, které dle něj usilují o rozdělení společného státu a snaží se získat absolutní moc. Rudé právo navíc zjevně odsuzuje ekonomickou reformu a každého, kdo k ní vyjádřil sympatie, kritizuje, včetně V. Havla. Naopak slovenské levicové strany, jakožto ideologické spojence a zejména HZDS, nekárá, čímž se liší od zbývajících zkoumaných deníků, hlavně od Lidových novin a Českého deníku. Rudé právo tak na rozdíl od nich otevřeně projevuje svůj levicový postoj. Ostatní periodika totiž zaujala více či méně pravicovou pozici. Ovšem podobně jako MFD Rudé právo důrazně žádá zachování společného státu, a to navíc i za cenu ústupků vůči Slovákům. Oba tyto deníky také spatřují příčinu problémů v oblasti společného státu na české straně, a to zejména Rudé právo. To při srovnání s předchozími událostmi zaujalo více chápavý postoj ke Slovákům a naopak kritičtější postoj k českým pravicovým stranám.

5.2.5. Srovnání deníků

Lidové noviny, stejně jako Český deník a MFD, vnímají Mečiarovy povolební plány velmi záporně jako nebezpečné z důvodu možného právního chaosu. Lidové noviny pak nejvíce zdůrazňují Mečiarovo odmítání lustračního zákona, což silně kritizují. Také vícekrát upozorňují na možné neústavní kroky HZDS po volbách. Osobu V. Mečiara přitom vnímají velmi záporně jako násilnickou a nedemokratickou. Slovenskou nacionalistickou opozici a především HZDS Lidové noviny vykreslují opět záporně jako v předešlých událostech. Nadto možné levicové vítězství v SR ještě více než v předchozích dvou událostech vnímají jako ohrožení demokracie. Ovšem čtenáře zcela nezastrašují, jelikož kritizují výrok ODA o hrozbě občanské války v ČSFR jako nadsazený.

Lidové noviny, stejně jako Český deník, jasně deklarují rozdílnost stranických preferencí Čechů a Slováků, v této souvislosti pak varují před rozpadem státu a politickým chaosem. Podobně i MFD z tohoto důvodu varuje před rozdělením ČSFR. Český deník však nemožnost dohody se Slováky zdůrazňuje opakovaně a z jeho textů je zřejmé, že požaduje osamostatnění ČR, a to zejména kvůli údajné hrozbě vlády nacionalistické levice

v SR, kterou chápe jednoznačně jako nedemokratickou a zpátečnickou. Navíc podobně jako Lidové noviny i Český deník vnímá levicové strany záporně jako celek kvůli možnému ohrožení dosavadního vývoje státu. Tento fakt přitom více zdůrazňuje právě Český deník, snad i kvůli své zřetelné pravicové vyhraněnosti. MFD a o něco méně i Lidové noviny zase varují zejména před ekonomickými problémy, které způsobí vítězství levice v SR a které zasáhnou celý stát a tedy i samotnou ČR.

Český deník a v menší míře i Lidové noviny varují před důsledky vítězství HZDS v SR a také vnímají V. Mečiaru jako postkomunistu a nedemokraticky smýšlející osobu. Nebezpečí jeho vlády Český deník ale vykresluje ještě hrozivěji než Lidové noviny. Navíc je zřejmé, že za nedemokraticky smýšlející považuje i mnoho dalších slovenských politiků. Slovenské nacionalistické strany přitom označuje za národní socialisty a nacionalisty celkově pak vnímá jako bývalé komunisty, čímž prezentuje ještě horší obraz Slováků než Lidové noviny. Také zdůrazňuje stanovisko ODA varující právě před možným nedemokratickým vývojem v SR po volbách.

MFD se sice odmítavě staví k povolebním plánům HZDS, ovšem stále vyjadřuje naději na zachování společného státu. Na rozdíl od Českého deníku a Lidových novin a podobně jako Rudé právo chápavě vysvětluje čtenářům důvody odlišného smýšlení Slováků a zdůrazňuje možnost shody mezi politiky obou národů, což je patrné především v případě Rudého práva. Oba deníky nadto obviňují Čechy, že i oni nesou díl viny za neshody mezi nimi a Slováky, jelikož se je nesnaží pochopit, čímž se velmi liší od Lidových novin a Českého deníku. Avšak i Lidové noviny nabízejí v jednom ze svých článků vysvětlení slovenského nacionalistického postoje, čímž také umožňují čtenáři Slováky pochopit. MFD nadto čtenáře ujišťuje, že ne všichni Slováci jsou levicoví a nesnášenliví, ale naopak je mnoho z nich tolerantních a umírněných. Spolu s Rudým právem zaujala opětovně pročeskoslovenský postoj, který je u těchto deníků patrný ve všech zkoumaných událostech. Rudé právo ovšem vyjadřuje na rozdíl od MFD připravenost k určité obměně nastavení ČSFR dle slovenských požadavků. MFD zase stejně jako v předešlých událostech vnímá osobu V. Mečiaru záporně jako nedemokratickou a nebezpečnou, i když ne v takové míře jako Lidové noviny a Český deník. Přesto se stejně jako v předešlých událostech v některých textech optimisticky dívá do budoucna na možnost uchování státu.

MFD se v této zkoumané události projevila jako pravicový deník varující před vládou levice jako celku a před negativním dopadem jejích politik, což ale bylo u MFD o dost méně patrné než v případě Lidových novin a Českého deníku. Naopak Rudé právo

dalo jasně najevo svoji levicovost, jelikož odsoudilo ekonomickou reformu a všechny, kdo s ní sympatizují. Vícekrát přitom upozorňuje na negativní dopady této reformy v SR. Zavrhuje údajnou snahu pravice o rozdělení státu, její ostrakizaci slovenských levicových stran a dokonce do jisté míry obhajuje HZDS, a to patrně z důvodu ideologické podobnosti. Nadto se věnuje ze slovenských stran zejména názorům HZDS a SDL. Zcela v rozporu se zbývajícími deníky negativně vnímá možné vítězství pravicových sil ve volbách v ČR.

Celkově lze říci, že čtenáři Lidových novin a Českého deníku mohou získat dojem, že Slováci kvůli jejich podpoře nacionalistických a levicových stran, které podle těchto novin reálně ohrožují demokracii a dosavadní rozvoj nejen v SR ale i v celém státě, nejsou tak vyspělým a demokratickým národem jako Češi a především smýšlejí odlišně. Navíc zjevně ohrožují ČR. Nadto označení některých slovenských politiků jako postkomunistů, což je zjevné v případě Českého deníku, dále poškozují vnímání Slováků ze strany čtenářů. Naopak MFD a Rudé právo poskytují tolerantní a chápavý pohled na Slovensko a prezentují ho spíše v pozitivním světle, jelikož příčiny neshod mezi oběma národy spatřují i na české straně. To je patrné hlavně v Rudém právu jeho obhajobou stanovisek HZDS.

Dále je třeba zdůraznit to, že Lidové noviny reportovaly zejména o kampani a názorech ODS. Český deník se zase soustředil především na vyjádření ODS i ODA, kterou cituje daleko častěji než jiné deníky, a prostřednictvím jejich slov často poukazuje na nebezpečí vítězství HZDS na Slovensku. MFD se naopak snažila reportovat o kampaních mnoha různých, hlavně českých stran, včetně těch levicových. Rudé právo pak informovalo podrobněji i o kampani slovenských stran, zejména HZDS. V případě českých stran si podobně jako MFD všímalo volební kampaně různorodých českých stran.

Největší prostor této události věnovaly Lidové noviny, které se ve svých četných komentářích zabývaly často kritikou HZDS ale i výzkumy veřejného mínění. Český deník se problémem společného státu zabýval ve svých komentářích méně, a to i ve srovnání s předchozími událostmi, jelikož se spíše věnoval levicové hrozbě jako celku. MFD zase poskytla volební kampani v souvislosti se státoprávní otázkou na rozdíl od předešlých událostí velký prostor. Nejméně se kampani věnovalo Rudé právo, ovšem i to publikovalo mnoho komentářů ke zkoumané problematice, což kontrastuje s výše sledovanými událostmi.

Všechny deníky tak prezentovaly více či méně konzistentní obraz Slovenska po všechny zkoumané události, zejména co se týče Českého deníku, který Slováci

vykresloval po celou dobu jednoznačně negativně jako levicovou hrozbu z východu, a MFD, která je naopak vyličila pozitivně. Rudé právo taktéž pohlíželo na Slovensko tolerantně a chápavě jako MFD, přičemž v předvolební kampani bylo zjevné ještě příznivější vykreslení Slováků a do jisté míry i jejich obhajoba a naopak větší napadání českých pravicových stran než v případě předešlých událostí. Lidové noviny v první a zčásti i ve čtvrté zkoumané události Slováky zásadně napadaly, ovšem v jiných událostech zaujaly mírnější postoj. V souhrnu se dá ale říci, že prezentovaly negativně především slovenskou nacionalistickou opozici. Poskytly však i mnoho názorů pozitivně vykreslujících Slovensko.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jak český tisk před rozdělením Československa vykresloval Slovensko v souvislosti se státoprávní problematikou a s otázkou společného soužití Čechů a Slováků. Ve snaze o dosažení stanoveného cíle jsem srovnávala Lidové noviny, Český deník, Mladou frontu Dnes a Rudé právo a zjišťovala jsem, jestli se tyto deníky liší ve svém náhledu na Slovensko a v této souvislosti i na další spolužití s ním v jednom státě. Existenci rozdílů ve vykreslování Slovenska a v reportování o něm ve zmíněných novinách jsem předvíдалa z důvodu jejich odlišného ideového profilu. V práci jsem se snažila zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, která zní: *Jaký obraz Slovenska v období před parlamentními volbami roku 1992 poskytl český tisk?* Dále jsem hledala odpověď i na další výzkumnou otázku: *Jak se ve vybraných českých denících vyznačujících se odlišným ideovým směřováním lišilo vnímání Slovenska?* Předpokládala jsem, že Český deník, jakožto periodikum profilované zjevně na pravici politického spektra, a u kterého se navíc projevoval český nacionalismus, zaujal nejvíce nekompromisní postoj ke Slovensku a vykreslil ho nejvíce negativně v porovnání s ostatními sledovanými novinami. Proto by měl pesimisticky nahlížet i na prospěšnost další existence společného státu. Naopak v případě Rudého práva jsem očekávala, že tento deník z důvodu jeho levicového pohledu na politiku zaujal nejvstřícnější postoj ke Slovensku, vykreslil ho pozitivně a tím se i vyjádřil ve prospěch udržení společného státu. Lidové noviny a MFD by se měly dle mého předpokladu nacházet mezi těmito dvěma póly představovanými Českým deníkem a Rudým právem.

Zkoumaná periodika jsem srovnávala v době od začátku roku 1992 až do červnových voleb, které se konaly v témže roce. Zvolila jsem si čtyři kritéria, která sloužila pro srovnání deníků. Kritéria představují významné události ve zmíněném časovém úseku, jež mohly ovlivnit česko-slovenské vztahy. Prvním z kritérií je jednání v Milovech, druhé představuje oslavy 53. výročí vzniku Slovenského státu, třetím kritériem se staly pokusy o přijetí deklarace svrchovanosti Slovenské republiky a posledním, čtvrtým kritériem je volební kampaň.

V případě informování o jednání a následné dohodě z Milov lze říci, že reportování Lidových novin o Slovensku v souvislosti s touto událostí se podobá zprávám Českého deníku, ovšem Český deník zaujímal ke Slovensku rozhodnější a odmítavější postoj a celkově ho vykreslil záporněji. Od počátku zamítal možnost dosažení konsenzu

se slovenskou stranou, přičemž ani Lidové noviny nevyjadřovaly v tomto ohledu příliš velkou naději. Na milovskou dohodu Český deník v souhrnu pohlížel pesimističtěji než Lidové noviny. Oba deníky kritizovaly české ústupky slovenské straně, dávaly najevo svou nedůvěru ve slovenské politiky a Slováky vykreslovaly negativně. Avšak Lidové noviny takto vnímaly zejména slovenskou nacionalistickou opozici kvůli její údajné nedemokratičnosti a levicovosti. Obě periodika ale spatřovala případnou vládu levicových nacionalistů na Slovensku, především HZDS jako hrozbu pro demokracii a pokračování reformy v celém státě, což ovšem Český deník zdůrazňoval v daleko větší míře. U něj byla navíc zjevná podezřívavost vůči záměrům Slováků, dokonce je vnímal jako příživníky. Také podtrhoval jejich levicovost a socialistické myšlení. Navíc otevřeně dával najevo svoji preferenci rozdělení státu v případě vítězství nacionalistů ve volbách v SR. Požadavky na osamostatnění ČR byly ale ze stejného důvodu zčásti patrné i u Lidových novin, hlavně po odmítnutí dohody z Milov Slováky, kdy komentáře těchto novin zradikalizovaly svůj postoj vůči SR. Obě periodika, zejména pak Český deník, v souhrnu vykreslila Slováky jako národ způsobující Čechům jen problémy při snaze o budování státu a také jako možnou hrozbu pro demokracii a prosperitu.

MFD a Rudé právo naopak zaujaly zcela odlišný postoj ke Slovensku. Oba ho vykreslily do značné míry pozitivně. Velmi se vyjadřovaly ve prospěch společného státu a na lednovou dohodu obou národních rad o signatářích smlouvy předcházející jednání v Milovech, i na samotnou možnost shody v Milovech pohlížely optimisticky. Ovšem na odmítnutí milovské dohody deníky reagovaly přitvrzením svého postoje ke Slovensku. Navíc vnímaly záporně i českou stranu v souvislosti s problémem nalezení dohody o státoprávním uspořádání, a to z důvodu její neústupnosti, výhrad a nevstřícného postoje vůči Slovákům, což bylo patrné hlavně u Rudého práva. Oba deníky také kritizovaly ODA za český nacionalismus. Ovšem MFD odsuzovala i slovenskou opozici, i když mírněji než Lidové noviny a Český deník. Rudé právo zase zaujalo ke slovenským opozičním stranám spíše vstřícný, a tak umírněný postoj. Oba deníky celkově Slovensko nevnímaly jako hrozbu pro demokracii ve státě a nedávaly důraz na slovenskou odlišnost a na jejich nacionalismus, ale usilovaly o porozumění Slovákům.

O druhé zkoumané události, oslavách 53. výročí vzniku Slovenského státu, informovaly všechny sledované noviny jednoznačně negativně. Lidové noviny nejvíce ze všech deníků zdůrazňovaly fakt malé účasti na oslavné manifestaci v Bratislavě a zejména to, že jen několik málo slovenských občanů tyto oslavy podporovalo, což dávaly najevo i mnohými dopisy ze Slovenska, které nacionalistické mítinky zásadně odsoudily.

Přesto svým vcelku podrobným reportováním o protičeských a pronacistických vyjádřeních, která padla na sledovaném oslavném shromáždění, poskytly negativní obraz SR. Český deník také podtrhoval malou účast na zmíněném mítinku v hlavním městě SR, ovšem místo snahy distancovat slovenské občany od několika málo extremistů, jako to dělaly Lidové noviny, odsuzoval souhrnně slovenské politiky za rozbíjení společného státu. Dával opět důraz na hrozbu nedemokratického vývoje na Slovensku, kterou chápal jako možné ohrožení české demokracie a prosperity, proto jako v předchozí události žádal osamostatnění ČR. To bylo zřejmé i skrze jeho zdůrazňování podobných obav ODA. Tyto obavy přitom MFD a Rudé právo kritizovaly.

MFD oslavám přisuzovala fašistický podtext, znevažovala je a jako Lidové noviny a Český deník odsuzovala organizátora mítinku S. Pánise za jeho extremistické a skandální projevy, i když v menší míře. Ovšem umírněnější nacionalistickou demonstraci předcházející oslavám akceptovala, čímž se liší od ostatních deníků. MFD tak dala najevo svou toleranci a umírněný postoj ke Slovensku. Rudé právo taktéž zaujalo chápavý a tolerantní postoj ke Slovensku, ovšem v tomto případě spíše k jeho historii, kdy se snažilo pochopit nesnadnou situaci Slovenska před vznikem válečného Slovenského státu. Ovšem při obsáhlém reportování o zapojení Slovenského státu do holocaustu ho zásadně odsuzovalo. Svůj negativní náhled na tento historický státní útvar, a to ve větší míře, poskytly také MFD a zejména Lidové noviny. Rudé právo celkově v souvislosti s oslavami výročí vzniku Slovenského státu Slováky nijak neodsuzovalo, spíše reportovalo o této události neutrálně a šíři svého zpravodajství jí nepřikládalo ani větší význam.

Pokusy o přijetí deklarace svrchovanosti v SNR, což je čtvrtá událost, vnímala všechna sledovaná periodika také negativně. Lidové noviny chápaly případné schválení deklarace jako rozdělení ČSFR a jako reálné nebezpečí pro stabilitu uvnitř státu. Proto ostře kritizovaly zejména SKDH z důvodu jeho úsilí o prosazení svrchovanosti SR, ale napadaly i ostatní slovenské opoziční strany, které deklaraci podporovaly. Jelikož ale často zmiňovaly kritiku snah o schválení deklarace ze strany slovenských vládních stran, nevykreslovaly záporně všechny Slováky ani SR jako celek, nadto jejich komentáře byly v drtivě většině psané slovenskými redaktory.

Český deník na rozdíl od ostatních novin zkresloval informace, když místo o svrchovanosti psal v některých komentářích o úsilí Slováků vyhlásit samostatnost. Podobně jako Lidové noviny se negativně vyjadřoval ke slovenské opozici. Ovšem spíše než na samotnou deklaraci se deník soustředil na varování čtenářů před hrozbou, jakou dle něj představovalo vítězství HZDS ve volbách v SR pro demokracii ve státě a pro jeho

prosperitu, a proto často v této souvislosti kritizoval toto hnutí a jeho předsedu. Soustavně také varoval před vývojem v SR, které se podle něj blížilo dění v zemích na východ od Slovenska, čímž zdůrazňoval odlišnost SR od ČR a odsoudil tak Slováky jako rozdílný, politicky nevyspělý a zpátečnický národ.

MFD i Rudé právo vyzdvihovaly kritiku deklarace ze strany J. Čarnogurského a SDL, a také Čarnogurského vyjádření podporující společný stát. MFD zaujala negativní postoj ke slovenské nacionalistické opozici prosazující deklaraci, i když ji nekritizovala tak rázně jako Lidové noviny a Český deník. Avšak podobně jako Rudé právo žádný jasně vyřčený postoj k problematice deklarace svrchovanosti SR nedeklarovala. Celkově se vyjadřovala ve prospěch pokračování existence společného státu, což bylo zřejmé i z její nepřímé vyřčené naděje, že s pomocí SDL by bylo možné ČSFR udržet, a to navzdory komunistické minulosti této strany. I Rudé právo zaujalo pročeskoslovenský postoj, jelikož se opět snažilo pochopit situaci na Slovensku a navíc žádné slovenské strany, včetně těch opozičních, neodsoudilo, spíše o celé události reportovalo neutrálně. Slovensko tak vcelku prezentovalo v pozitivním světle, a to ve větší míře než MFD.

Zkoumané noviny vykazovaly odlišnosti i v případě poslední vybrané události, volební kampaně. Mečiarovy povolební plány odsuzovaly Lidové noviny i Český deník z důvodu jejich obav před právním chaosem, jaký by mohly ony Mečiarovy záměry způsobit. Obě periodika opět vykreslovala slovenské opoziční strany velmi záporně jako nedemokratické nacionalisty, zejména pak HZDS a V. Mečiara. Očekávané vítězství tohoto hnutí pak chápala jako nebezpečné pro českou demokracii a prosperitu ČR a tento scénář prezentovala značně katastroficky. Hrozbu, jakou mohla vláda levice nejen na Slovensku přinést, přitom Český deník více zdůrazňoval a prezentoval ji i Slováky jako celek v ještě horším světle než Lidové noviny. Nadto dával důraz na stanovisko ODA shodně upozorňující na nebezpečí vývoje v SR. Slovenské nacionalistické politiky mimo to označil za národní socialisty a komunisty a požadoval rozdělení státu. Nejvíce ze všech sledovaných periodik dával důraz na nemožnost dohody předpokládaných vítězných stran v ČR a SR. Celkově tak Český deník a v menší míře i Lidové noviny vykreslily Slováky jako odlišný národ, který není tak demokratický a vyspělý jako Češi a navíc svým rozdílným smýšlením ohrožuje české země.

MFD odsoudila Mečiarovy povolební plány jako ohrožení existence ČSFR a samotného V. Mečiara vykreslila negativně jako nedemokratickou osobu, ovšem kritizovala ho v menší míře než Lidové noviny a Český deník. Nacionalistickou levicovou opozici v SR taktéž odsoudila, přičemž varovala před negativními důsledky jejího vítězství

i vítězství levice jako celku, ovšem opět ne tak radikálně jako Lidové noviny a Český deník. Její články ale vyzněly velmi ve prospěch zachování společného státu a nahlížely na možnost budoucího soužití obou národů optimisticky. Nadto prezentovaly velmi vnímavý a tolerantní postoj ke Slovensku, čtenářům vysvětlovaly smýšlení Slováků a dávaly důraz na možnost shody mezi oběma národy, což bylo patrné také v Rudém právu a to dokonce v ještě větší míře. Oba deníky nadto obviňovaly české politiky za jejich nechápavý postoj ke Slovensku a za to, že i oni zapříčinili neshody mezi nimi a Slováky. Rudé právo pak dalo najevo ochotu akceptovat určité ústupky slovenské straně ohledně státoprávního uspořádání, nadto obhajovalo postoje HZDS a napadalo českou pravici za její údajnou snahu o rozdělení státu. Oba deníky tak prezentovaly pročeskoslovenský postoj a Slovensko vykreslovaly velmi pozitivně, především pak Rudé právo.

Při odpovědi na otázku *Jaký obraz Slovenska v období před parlamentními volbami roku 1992 poskytl český tisk?* lze tedy konstatovat, že český tisk přinesl více či méně kladný nebo záporný obraz Slovenska, a to v závislosti na zkoumaném periodiku. Lidové noviny v průběhu událostí prezentovaly negativně zejména slovenskou nacionalistickou opozici, kterou vnímaly jako hrozbu pro další demokratický vývoj, ekonomickou prosperitu a stabilitu celého státu i ČR. Tento pohled byl patrný zejména v první a poslední zkoumané události. Lidové noviny neodsoudily Slovensko jako celek, ale povětšinou oddělovaly slovenské vládní politiky od jimi zavrhaných opozičních politiků, které vnímaly mimo jiné jako příliš levicové, nedemokratické, nezodpovědné a politicky nevyspělé. Nadto v průběhu sledovaného období prezentovaly mnoho pročeskoslovenských pohledů. Jejich komentáře k událostem odsuzující dění na Slovensku pocházely mnohdy od slovenských redaktorů a nadto publikovaly i mnoho slovenských dopisů, které taktéž negativně vnímaly určité události v SR, což bylo zjevné zejména v případě oslav výročí vzniku Slovenského státu. Celkově ovšem vykreslily Slováky spíše jako národ způsobující obtíže Čechům, vyznačující se odlišným smýšlením a představující i hrozbu pro české země, jelikož jimi zavrhaná slovenská opozice získala na slovenské politické scéně převahu, a to zejména v případě stranických preferencí Slováků.

Český deník v mnoha případech prezentoval podobný obraz Slovenska jako Lidové noviny, ovšem vykresloval ho ještě radikálněji a více negativně. Po celou dobu varoval čtenáře před hrozbou, jakou představuje vítězství levicových sil na Slovensku, zejména pak HZDS. Mnohdy toto nebezpečí vylíčil ve velmi katastrofickém scénáři a často zdůrazňoval, že Slovensko jako celek patří politicky spíše na Východ než na Západ. Jako záchranu před slovenským národem, který by mohl způsobit konec demokracie

a ekonomické prosperity v celém státě i v ČR, mnohokrát spatřoval rozdělení státu. Slováci tak byli deníkem vnímáni jednoznačně negativně jako levicový, zpátečnický a politicky nevyspělý národ, který se svým smýšlením zcela odlišuje od národa českého. To zčásti odpovídá českým stereotypům vůči Slovensku. Český deník tak Slovensko jednoznačně zavrhl a nijak se mu nesnažil porozumět ani pochopit jeho názory.

MFD vykreslovala negativně slovenskou opozici, zejména pak HZDS a V. Mečiara, a to především z důvodu, že jejich program a činy odporovaly společnému státu a také kvůli jejich údajné nedemokratičnosti. Ve svých článcích se MFD vyjadřovala velmi ve prospěch zachování společného státu a byla ochotna proto akceptovat i některé slovenské požadavky. Nadto se snažila Slovensko pochopit a zaujala k němu umírněný a tolerantní postoj. Čtenářům pak mnohdy poskytla vysvětlení slovenského postoje a smýšlení, především v případě poslední sledované události, volební kampaně. Vyjadřovala také optimismus ohledně možnosti dohody mezi českým a slovenským národem v otázce státoprávního uspořádání a ohledně zachování společného státu. Kroky a vyjádření slovenských politiků směřující k uchování ČSFR pak zdůrazňovala a jednoznačně chápala jako pozitivní, případně se zaměřovala na ty pasáže z jejich prohlášení vyznívající pročeskoslovensky. Často také kritizovala českou stranu za její neochotu ke kompromisům a nechápvavý postoj ke Slovensku. Slováky tak vykreslila pozitivně jako národ, se kterým by bylo možné dále žít v jednom státě a který se tak moc od Čechů neliší, ovšem toto nelze říci v případě slovenské nacionalistické opozice, kterou vnímala negativně.

Rudé právo nabídlo velmi chápvavý a tolerantní postoj ke Slovensku, a to ve větší míře než MFD. To bylo zjevné i v případě jeho snahy o pochopení situace na předválečném Slovensku v době vzniku Slovenského státu. Rudé právo čtenářům vysvětlovalo důvody slovenských činů a situaci slovenské vlády. Slovenskou politickou opozici přitom povětšinou nezavrhovalo, ale naopak vysvětlovalo její postoje a dokonce je do určité míry obhajovalo, hlavně v případě HZDS. Nadto projevovalo velkou ochotu akceptovat některé státoprávní požadavky Slováků. Zaujímal také mírný optimismus ve věci zachování společného státu a dosažení dohody o státoprávním uspořádání ČSFR. Slovensko tak prezentovalo velmi pozitivně, tamní politiky totiž neodsuzovalo, naopak mnohdy napadalo české politické strany, zejména ty pravicové, za jejich neochotu ke kompromisům, což bylo zjevné hlavně v předvolební kampani. Vinu za neshody tak spatřovalo na obou stranách, neprezentovalo tedy horší obraz Slovenska než obraz ČR. Slováky nevykreslovalo jako od Čechů odlišný národ a dalo zřetelně najevo svoji

pročeskoslovenskou orientaci. Ovšem v případě druhé a třetí zkoumané události zaujalo spíše neutrální postoj.

Dále je třeba odpovědět i na otázku *Jak se ve vybraných českých denících vyznačujících se odlišným ideovým směřováním lišilo vnímání Slovenska?* Jak již bylo řečeno, v Českém deníku, jakožto otevřeně pravicovém periodiku s nacionalistickými sklony se projevila jeho nelibost ke Slovensku, které radikálně odsoudil jako nevyspělé a zpátečnické, lišící se od Čechů a vyznačující se levicovým a nacionalistickým smýšlením. Často slovenskou nacionalistickou opozici označoval za národně socialistickou a komunistickou, ovšem i slovenskou vládu obvinil ze socialistického smýšlení. Podle něj tak Slovensko nesměřovalo do Evropy, ale spíše se podobalo zemím ležícím východně od SR. Tím vykreslil Slováky jako reálnou hrozbu pro Čechy. Lidové noviny jako Český deník varovaly před ohrožením demokracie, prosperity a ekonomické reformy v ČR ze strany Slovenska, ovšem ne tak pronikavě jako Český deník, přičemž se soustředily na kritiku slovenské pozice. Navíc na rozdíl od Českého deníku prezentovaly i pročeskoslovenské názory, a to ve svých dopisech a zprávách. Dokonce v některých článcích zaujaly chápavý přístup ke Slovensku. Projevily tak umírněný pravicový postoj v pohledu na SR.

MFD naopak zaujala velmi chápavý a tolerantní postoj ke Slovensku, negativně vnímala jen slovenskou opozici, zejména pak V. Mečiara. V době volební kampaně přitom naplno projevila svůj politický postoj, kdy vyzvala k volbě stran podporujících reformy a varovala před vítězstvím levice v SR. Ovšem celkově poskytla velmi pozitivní obraz Slovenska a kritizovala i českou stranu za její netolerantní přístup k SR, přičemž chápala všechny projevy pročeskoslovenského cítění slovenských stran pozitivně, nehledě na jejich ideologii. Stejně jako Rudé právo Slovensko neprezentovala jako hrozbu pro demokracii ve státě ani Slováky jako nevyspělý národ s odlišným smýšlením.

Rudé právo, jakožto otevřeně levicový deník se často zaměřovalo při reportování o Slovensku na názory ideologicky spřízněné, postkomunistické SDL. Prezentovalo celkově ještě pozitivnější obraz Slovenska než MFD, jelikož projevilo chápavý postoj i ke slovenské levicové opozici a v době volební kampaně se zaměřilo především na kritiku postoje českých pravicových stran ke Slovensku, vehementně odmítalo ekonomickou reformu a dokonce do jisté míry obhajovalo HZDS, což mohlo být důvodem jeho ideologické spřízněnosti s tímto levicovým hnutím.

Potvrdil se tak předpoklad, že Rudé právo, jako levicový deník zaujalo chápavý pohled na Slovensko, vykreslovalo ho pozitivně a také se vyjadřovalo ve prospěch

zachování společného státu a to nejvíce ze sledovaných novin. Naopak Český deník zaujal nejvíce nekompromisní postoj ke Slovensku, vykreslil ho nejvíce negativně ze všech periodik a jednoznačně se postavil za rozdělení ČSFR jako záchranu před levicovým, nacionalistickým a zpátečnickým národem. MFD vykreslila Slovensko pozitivně, i když zaujala o něco méně chápavý postoj k SR než v případě Rudého práva z důvodu jejího negativního vnímání slovenských opozičních stran, zejména HZDS. Lidové noviny zase představovaly spíše měkčí verzi zpráv Českého deníku, někdy však prezentovaly i otevřeně pročeskoslovenské názory a vykreslily Slovensko v několika článcích pozitivně.

Nejvíce prostoru zvoleným událostem věnovaly Lidové noviny, které poskytly mnoho komentářů, zpráv i dopisů k tématu. I Český deník nabídl široké zpravodajství zejména v podobě komentářů. Naopak Rudé právo poskytlo vybraným událostem v souhrnu nejméně prostoru. Šíře zpravodajství v MFD se zase v rámci jednotlivých událostí lišila, značný prostor MFD věnovala zejména první a poslední zkoumané události. Noviny poskytly v celku konzistentní pohled na Slovensko po celé sledované období, i když Lidové noviny zaujaly vůči Slovensku o něco radikálnější postoj v první a poslední sledované události. Rudé právo zase v době volební kampaně, tedy čtvrté události, zaujalo více kritický postoj k českým pravicovým politikům a naopak tolerantnější pozici ke Slovensku.

Použitá literatura se ukázala jako velmi vhodnou a prospěšnou při zkoumání československých vztahů, jelikož umožnila velmi dobrý vhled do této problematiky, a tak jí hlouběji porozumět, což bylo nezbytné pro analýzu tisku a pro zasazení zkoumaného období do širšího kontextu. Pomocí užití literatury jsem také mohla identifikovat ty nejdůležitější události v první polovině roku 1992, které následně sloužily jako kritéria komparace. Přínosné literatury k tématu problému soužití Čechů a Slováků v jednom státě existuje mnoho. Ovšem nejvíce jsem v průběhu zpracovávání této práce ocenila knihu Jana Rychlíka *Rozpad Československa* (2002a), která dopodrobna zpracovala problematiku státoprávního jednání v době po pádu komunistického režimu do rozdělení Československa, ovšem také se detailně zabývala mnohými jinými aspekty ovlivňujícími soužití Čechů a Slováků. Monografie mi tak velmi pomohla při výběru klíčových událostí jako kritérií pro srovnání deníků v době první poloviny roku 1992 a navíc se těmito událostem věnovala podrobněji než jiné publikace. Při zkoumání průběhu státoprávních jednání mi byla značně nápomocna kniha Erica Steina *Česko-Slovensko: konflikt-roztržka-rozpad* (2000). Dílo bylo přínosné zejména poskytnutím uceleného a detailního pohledu nejen na mnohé česko-slovenské schůzky na nejvyšší politické úrovni, ale i na obsah

sjednaných dohod. Velký prostor také věnovalo problematice referenda, čehož jsem ve své práci využila.

Dále je třeba vyzdvihnout i jiný velmi užitečný zdroj, jakým byla monografie Jana Měchýře *Velký převrat či snad revoluce sametová?* (1999). Kniha mi umožnila zaměřit se na ty nejdůležitější aspekty jednání českých a slovenských politiků o uspořádání společného státu po roce 1989. Tato jednání i jiné s nimi související významné události vhodně shrnulo, čímž dovolilo pochopit podstatu celé problematiky.

Je vhodné zmínit i dílo Bohumila Pečinky *Cesta na Hrad* (2003), které mi bylo nápomocné při zkoumání volební kampaně, identifikovalo totiž nejdůležitější problémy, na které se kampaň zaměřila, a také se věnovalo postojům jednotlivých stran a jejich tématům v kampani. Při studování kampaně mi velmi pomohla i kniha Lubomíra Kopečka *Éra nevinnosti* (2010), která se věnovala kampani zejména v souvislosti s politikou ODS.

Nelze opomenout ani článek Paala Hildeho *Slovak Nationalism and the Break-Up of Czechoslovakia* (1999). Tento text mi dovolil blíže poznat to, jak Češi a Slováci navzájem na sebe nahlíželi, a také poskytl zcela odlišný náhled na problematiku česko-slovenských vztahů než mnoho jiných zdrojů. Spíše totiž obhajoval Slováky a kritizoval Čechy, čímž mi umožnil uvažovat nad daným problémem z jiného úhlu pohledu.

Problémem v této práci by do určité míry mohl být fakt, že Rudé právo a někdy i MFD poskytovaly málo komentářů nebo jejich názorové texty vyzněly spíše neutrálně, a tak nebyl v některých případech zcela zjevný postoj těchto deníků ke zkoumaným událostem. Ovšem i přesto bylo možné v jejich zprávách, ve kterých tučným písmem zvýrazňovaly určité teze a u kterých byl patrný odlišný tón než v případě Lidových novin a Českého deníku, poznat, jaký postoj tyto deníky ve vztahu ke Slovensku zaujaly. Určitou nesnáz způsobovalo i ohromné množství článků a nutnost vybrat jen ty nejpodstatnější, ze kterých by byl zjevný postoj sledovaných periodik ke Slovensku, aby tak ve změti informací nezanikly právě ty významné články, a zároveň, aby výběr článků nebyl až příliš omezený, což by analýzu mohlo negativně ovlivnit.

Další výzkum v této oblasti by mohl vzít v úvahu i jiné deníky vycházející ve sledované době, čímž by mohl poskytnout širší pohled na to, jak český tisk vykresloval Slovensko a jak tedy mohl ovlivnit čtenáře i jiných než v této práci vybraných periodik. Přínosný by mohl být také výzkum, který by se zaměřil na jinou časovou etapu mezi pádem komunistického režimu v Československu a samotným rozdělením státu, což by umožnilo zjistit, zda vybrané deníky poskytovaly konzistentní obraz o Slovensku napříč roky 1990–1992 nebo se jejich pohled v této časové etapě proměnil. V neposlední řadě by

bylo také vhodné zaměřit se na užší časové období, než bere v úvahu tato práce, například jen na samotnou volební kampaň, a přitom zanalyzovat více deníků, což by dovolilo podrobněji vyhodnotit pozici tisku, jelikož ten právě v předvolebním období může ovlivnit čtenáře ve větší míře než v jiném čase. Zajímavý by byl i výzkum postoje slovenského tisku k ČR, a to také v období před rozdělením společného státu.

Prameny a literatura

- Adamičková, Nad'a. 24. 1. 1992. „Porazili Havla Slováci?“ *Rudé právo* 2 (20): 2.
- Andrlík, Stanislav. 13. 3. 1992. „Jak mohou?“ *Lidové noviny* 5 (62): 11.
- Bednařík, Petr, Jan Jirák, Barbara Köpplová. 2011. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada.
- Bendová, Jana. 23. 4. 1992. „Budou chtít víc.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (96): 6.
- Bendová, Jana. 13. 5. 1992. „Právo podle Mečiara.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (111): 2.
- Berníková, Beata. 21. 3. 1992. „Výročie Hnutia za demokratické Slovensko.“ *Český deník* 2 (69): 7.
- Berníková, Beata. 12. 5. 1992. „Demokratická levice kombinovala.“ *Český deník* 2 (110): 3.
- Bookman, Milica. 1994. „War and Peace: The Divergent Breakups of Yugoslavia and Czechoslovakia.“ *Journal of Peace Research* 31 (2), 175–187. Dostupné z: www.jstor.org (10. 2. 2016)
- Brown, Scott. 2008. „Prelude to a Divorce? The Prague Spring as Dress Rehearsal for Czechoslovakia's 'Velvet Divorce'.“ *Europe-Asia Studies* 60 (10), 1783–1804. Dostupné z: www.jstor.org (10. 2. 2016)
- Bunčák, Ján, Valentína Harmadyová. 1996. „Slovensko-česká rozprava o vzájomných vzťahoch.“ Pp. 97–131 in Ján Bunčák, Valentína Harmadyová a Zuzana Kusá (eds.). *Politická zmena v spoločenskej rozprave*. Bratislava: Slovenská akadémia vied.
- Bútor, Martin, Zora Bútorová. 2003. „Neznesiteľná ľahkosť rozchodu.“ Pp. 69–104 in Karel Vodička (ed.). *Dělení Československa: deset let poté*. Praha: Volvox Globator.
- de Candole, James. 7. 5. 1992. „Zadržiteľný vzestup Vladimíra Mečiara.“ *Český deník* 2 (107): 3.
- Cox, Robert, Erich, Frankland. 1995. „The Federal State and the Breakup of Czechoslovakia: An Institutional Analysis.“ *Publius* 25 (1), 71–88. Dostupné z: www.jstor.org (10. 2. 2016)
- Crawford, Keith. 5. 5. 1992. „Představy a fakta.“ *Lidové noviny* 5 (105): 8.
- Český deník. 11. 1. 1992. „Znovu o státě.“ *Český deník* 2 (9): 1.
- Český deník. 18. 1. 1992. „Příště v Bratislavě.“ *Český deník* 2 (15): 1.
- Český deník. 4. 2. 1992. „Za pět dní uvidíme.“ *Český deník* 2 (29): 1.
- Český deník. 6. 2. 1992. „HZDS po volbách.“ *Český deník* 2 (31): 1.
- Český deník. 10. 2. 1992. „Dosaženo dohody.“ *Český deník* 2 (34): 1, 2.
- Český deník. 12. 2. 1992. „Ano i ne z Milov.“ *Český deník* 2 (36): 2.

- Český deník. 14. 2. 1992. „Smlouva vskutku mezistátní.“ *Český deník 2* (38): 2.
- Český deník. 17. 2. 1992. „Krok k rozpadu.“ *Český deník 2* (40): 1.
- Český deník. 11. 3. 1992. „ODU-VPN: Neslavit slovenský stát.“ *Český deník 2* (60): 2.
- Český deník. 14. 3. 1992. „Spálená vlajka.“ *Český deník 2* (63): 1.
- Český deník. 16. 3. 1992. „Do masovosti daleko.“ *Český deník 2* (64): 1.
- Český deník. 18. 3. 1992a. „Tisk oslavy zdramatizoval.“ *Český deník 2* (66): 2.
- Český deník. 18. 3. 1992b. „Německý tisk o nacionalistickém shromáždění v Bratislavě.“ *Český deník 2* (66): 12.
- Český deník. 21. 3. 1992. „ODA proti destabilizaci.“ *Český deník 2* (69): 2.
- Český deník. 27. 3. 1992a. „Tragédie Židů.“ *Český deník 2* (74): 1.
- Český deník. 27. 3. 1992b. „Mně se to nezdá.“ *Český deník 2* (74): 2.
- Český deník. 30. 3. 1992. „<<Neústavní rozpad je riziko>>“ *Český deník 2* (76): 2.
- Český deník. 6. 4. 1992. „Nezodpovědný krok.“ *Český deník 2* (82): 1, 2.
- Český deník. 7. 4. 1992a. „Podpora referenda.“ *Český deník 2* (83): 2.
- Český deník. 7. 4. 1992b. „Pokus o atentát.“ *Český deník 2* (83): 2.
- Český deník. 30. 4. 1992. „HZDS a český prezident.“ *Český deník 2* (102): 2.
- Český deník. 7. 5. 1992a. „HZDS pro svrchovanost.“ *Český deník 2* (107): 2.
- Český deník. 7. 5. 1992b. „Nefunkční návrhy HZDS.“ *Český deník 2* (107): 2.
- Český deník. 8. 5. 1992. „Slovensko bez svrchovanosti.“ *Český deník 2* (108): 1.
- Český deník. 12. 5. 1992a. „Prezidentova kritika V. Mečiara.“ *Český deník 2* (110): 1.
- Český deník. 12. 5. 1992b. „Tisková konference ODS-DS.“ *Český deník 2* (110): 2.
- Český deník. 18. 5. 1992. „>>Program HZDS nečtěte před spaním<<.“ *Český deník 2* (115): 2.
- Český deník. 21. 5. 1992. „Cílem je demokratický kapitalismus.“ *Český deník 2* (118): 2.
- Český deník. 1. 6. 1992a. „Místo k Atlantiku na Ural.“ *Český deník 2* (127): 1.
- Český deník. 1. 6. 1992b. „Stanovisko ODA k volbám.“ *Český deník 2* (127): 2.
- Český deník. 4. 6. 1992a. „Kdo nevěří novinářům.“ *Český deník 2* (130): 1, 2.
- Český deník. 4. 6. 1992b. „Předvolební čtení.“ *Český deník 2* (130): 12.
- Dengler, Robert. 19. 5. 1992. „Havel v ringu.“ *Rudé právo 2* (116): 1.
- Dengler, Robert. 5. 6. 1992. „Mladá fronta Dnes kope za pravici.“ *Rudé právo 2* (131): 3.
- Dientsbier, Jiří. 1999. *Od snění k realitě: vzpomínky z let 1989-1999*. Praha: Lidové noviny.
- Dorff, Robert. 1994. „Federalism in Eastern Europe: Part of the Solution or Part of the Problem?“ *Publius 24* (2), 99–114. Dostupné z: www.jstor.org (10. 2. 2016)

- Fleischer, Petr. 6. 2. 1992. „Československá konfederativní republika.“ *Český deník* 2 (31): 3.
- Gál, Fedor, Marian Timoracký. 29. 5. 1992. „Nebezpečnost predčasných volieb.“ *Lidové noviny* 5 (125): 7.
- Hakauf, Martin. 2011. „Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992.“ *E-polis*, 8. 2. 2011 (on-line). Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html> (15. 2. 2016)
- Hanák, Jiří. 24. 1. 1992. „Nedostatek mužů“ *Lidové noviny* 5 (20): 3.
- Hanák, Jiří. 14. 2. 1992. „Možnost.“ *Lidové noviny* 5 (38): 1.
- Hanák, Jiří. 15. 2. 1992. „Na zkoušku.“ *Lidové noviny* 5 (39): 3.
- Hanák, Jiří. 22. 2. 1992. „Riziko jednání.“ *Lidové noviny* 5 (45): 1.
- Hanák, Jiří. 3. 4. 1992. „Konec začátku.“ *Lidové noviny* 5 (80): 1.
- Hepner, Vladimír. 10. 4. 1992. „Baron.“ *Český deník* 2 (86): 3.
- Hilde, Paal Sigurd. 1999. „Slovak Nationalism and the Break-Up of Czechoslovakia.“ *Europe-Asia Studies* 51 (4), 647–665. Dostupné z: www.jstor.org (10. 2. 2016)
- Hoffman, Ivan. 11. 4. 1992. „Slabé nervy.“ *Lidové noviny* 5 (87): 1.
- Hoffman, Ivan. 29. 4. 1992. „Rozšírenie absurdity.“ *Lidové noviny* 5 (101): 3.
- Hoffman, Ivan. 4. 6. 1992. „Politik kontra novinár.“ *Lidové noviny* 5 (130): 3.
- Hríb, Štefan. 11. 1. 1992. „Zmluva národného egoizmu.“ *Lidové noviny* 5 (9): 1.
- Hríb, Štefan. 28. 1. 1992. „Zmluva, Slovensko a demokracia.“ *Lidové noviny* 5 (23): 3.
- Hríb, Štefan. 18. 2. 1992. „Chyba Jána Čarnogurského.“ *Lidové noviny* 5 (41): 3.
- Hríb, Štefan. 5. 3. 1992. „Je dokonané!“ *Lidové noviny* 5 (55): 3.
- Hríb, Štefan. 16. 3. 1992. „Kto sú bojovníci.“ *Lidové noviny* 5 (64): 1.
- Hríb, Štefan. 3. 4. 1992. „Zrodenie Jánošíka?“ *Lidové noviny* 5 (80): 3.
- Hríb, Štefan. 15. 4. 1992. „Koaličný hazard.“ *Lidové noviny* 5 (90): 3.
- Hríb, Štefan. 30. 4. 1992. „Mor lži“ *Lidové noviny* 5 (102): 8.
- Hríb, Štefan. 12. 5. 1992. „Vítězství pokrytectva.“ *Lidové noviny* 5 (110): 3.
- Hríb, Štefan. 16. 5. 1992. „Kampaň HZDS.“ *Lidové noviny* 5 (114): 3.
- Hríb, Štefan. 28. 5. 1992. „Pravda Jana Kalvodu.“ *Lidové noviny* 5 (124): 3.
- Jaegerová, Ludmila. 3. 3. 1992. „Nejsem pro společný stát.“ *Český deník* 2 (53): 7.
- Janýr, Přemysl. 2. 6. 1992. „Hop, nebo trop?“ *Rudé právo* 2 (128): 3.
- Jašková, Kamila. 13. 1. 1992. „Pozitivní posun.“ *Rudé právo* 2 (10): 2.

- Jašková, Kamila. 29. 5. 1992. „Politika by neměla být partajničením.“ *Rudé právo* 2 (125): 1, 13.
- Jičínský, Zdeněk. 1996. „Jak snadno vznikají legendy: K některým interpretacím zániku Československa.“ *Listy* 26 (2): 40–46.
- Jičínský, Zdeněk. 2003. „Ke ztroskotání československého federalismu.“ Pp. 51–68 in Karel Vodička (ed.). *Dělení Československa: deset let poté*. Praha: Volvox Globator.
- Kabát, Tomáš. 4. 3. 1992. „Poslanci Pánisovi.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (54): 6.
- Kalvoda, Jan. 5. 2. 1992. „Dnes.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (30): 1.
- Kipke, Rüdiger. 1993. „Nejnovější politický vývoj v Československu v zrcadle veřejného mínění.“ Pp. 41–55 in Rüdiger Kipke, Karel Vodička (eds.). *Rozloučení s Československem: příčiny a důsledky česko-slovenského rozchodu*. Praha: Český spisovatel.
- Kníže, Zdeněk. 2. 4. 1992. „Konec okupaci.“ *Český deník* 2 (79): 6.
- Končelík, Jakub, Pavel Večeřa, Petr Orság. 2010. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál.
- Kopeček, Lubomír. 2010. *Éra nevinnosti: česká politika 1989–1997*. Brno: Barrister & Principal.
- Kotrba, Josef. 2. 6. 1992. „Když vyhraje HZDS...“ *Lidové noviny* 5 (128): 6.
- Kovanda, Karel. 13. 3. 1992. „Hranice nepřijatelnosti.“ *Lidové noviny* 5 (62): 3.
- Krasnický, Roman. 10. 2. 1992. „Lid.“ *Lidové noviny* 5 (34): 1, 8.
- Krasnický, Roman. 11. 2. 1992. „Od Papierničky k Milovům.“ *Lidové noviny* 5 (35): 3.
- Krasnický, Roman. 24. 4. 1992. „Nebojíme se vlastní ideologie.“ *Lidové noviny* 5 (97): 1, 9.
- Krasnický, Roman. 13. 5. 1992. „Lustrace a svrchovanost.“ *Lidové noviny* 5 (111): 3.
- Krasnický, Roman. 26. 5. 1992. „Není vše ztraceno.“ *Lidové noviny* 5 (122): 3.
- Kraus, Vlastimil. 30. 3. 1992. „Osłavy roduverných“ *Lidové noviny* 5 (76): 5.
- Kudláček, Josef. 12. 2. 1992. „A po létě opět: kupředu levá...?“ *Český deník* 2 (36): 3.
- Kudláček, Josef. 13. 3. 1992. „Politický naivismus aneb Mrtvě narozené dítě.“ *Český deník* 2 (62): 3.
- Kudláček, Josef. 25. 5. 1992. „Dopis do Bratislavy.“ *Český deník* 2 (121): 3.
- Leff, Carol Skalnik. 1997. *The Czech and Slovak republics: nation versus state*. Boulder: Westview Press.
- Leff, Carol Skalnik. 1999. „Democratization and Disintegration in Multinational States: The Breakup of the Communist Federations.“ *World Politics* 51 (2), 205–235. Dostupné z: www.jstor.org (10. 2. 2016)
- Leschtina, Jiří. 23. 1. 1992. „Neztrácet nervy.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (19): 6.

Leschtina, Jiří. 19. 2. 1992. „Politici v patu.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (42): 6.

Leschtina, Jiří. 12. 3. 1992. „Žebřík a síť.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (61): 6.

Leschtina, Jiří. 26. 5. 1992. „Signály naděje?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (122): 6.

Lidové noviny. 8. 1. 1992. „Smlouva nebude státní.“ *Lidové noviny* 5 (6): 1.

Lidové noviny. 18. 1. 1992. „Kdy se dohodnou.“ *Lidové noviny* 5 (15): 1, 8.

Lidové noviny. 5. 2. 1992. „S neformálním optimismem.“ *Lidové noviny* 5 (30): 1, 16.

Lidové noviny. 8. 2. 1992. „Slovenský střed Evropy.“ *Lidové noviny* 5 (33): 2.

Lidové noviny. 10. 2. 1992. „Dva suverénní partneři.“ *Lidové noviny* 5 (34): 1, 8.

Lidové noviny. 3. 3. 1992. „To nebyl fašismus.“ *Lidové noviny* 5 (53): 3.

Lidové noviny. 11. 3. 1992. „Pouze osobní setkání.“ *Lidové noviny* 5 (60): 1.

Lidové noviny. 12. 3. 1992a. „Sbohem a volby.“ *Lidové noviny* 5 (61): 1.

Lidové noviny. 12. 3. 1992b. „Čas Slovenska.“ *Lidové noviny* 5 (61): 12.

Lidové noviny. 14. 3. 1992. „KAN protestuje.“ *Lidové noviny* 5 (63): 3.

Lidové noviny. 16. 3. 1992. „Oslavy roduverných.“ *Lidové noviny* 5 (64): 1, 8.

Lidové noviny. 19. 3. 1992. „Kritický pohled.“ *Lidové noviny* 5 (67): 3.

Lidové noviny. 2. 4. 1992. „O svrchovanosti.“ *Lidové noviny* 5 (79): 1.

Lidové noviny. 6. 4. 1992. „Hovory z Lán.“ *Lidové noviny* 5 (82): 8.

Lidové noviny. 7. 4. 1992. „I nezúčastnění...“ *Lidové noviny* 5 (83): 3.

Lidové noviny. 10. 4. 1992. „Tragikomický text.“ *Lidové noviny* 5 (86): 3.

Lidové noviny. 17. 4. 1992. „Notování.“ *Lidové noviny* 5 (92): 3.

Lidové noviny. 28. 4. 1992. „Odložená deklarace.“ *Lidové noviny* 5 (100): 8.

Lidové noviny. 29. 4. 1992. „Pat v Bratislavě.“ *Lidové noviny* 5 (101): 3.

Lidové noviny. 30. 4. 1992. „Do konce srpna...“ *Lidové noviny* 5 (102): 3.

Lidové noviny. 6. 5. 1992a. „Rozhodne SDE.“ *Lidové noviny* 5 (106): 3.

Lidové noviny. 6. 5. 1992b. „Kroky k rozpadu.“ *Lidové noviny* 5 (106): 8.

Lidové noviny. 7. 5. 1992. „ODS připravena.“ *Lidové noviny* 5 (107): 3.

Lidové noviny. 8. 5. 1992. „Mnoho nechybělo.“ *Lidové noviny* 5 (108): 1, 8.

Lidové noviny. 11. 5. 1992. „Hovory z Lán.“ *Lidové noviny* 5 (109): 8.

Lidové noviny. 13. 5. 1992. „Prezident ČSFR Václav Havel k zahájení předvolební kampaně.“ *Lidové noviny* 5 (111): 1, 3.

Lidové noviny. 14. 5. 1992a. „Ve znamení voleb.“ *Lidové noviny* 5 (112): 1, 12.

Lidové noviny. 14. 5. 1992b. „Koalice společně.“ *Lidové noviny* 5 (112): 3.

Lidové noviny. 1. 6. 1992. „Očekává se změna.“ *Lidové noviny* 5 (127): 8.

Lidové noviny. 3. 6. 1992. „Václav Havel ke spoluobčanům před volbami '92.“ *Lidové noviny* 5 (129): 1, 3.

Lidové noviny. 4. 6. 1992. „Mečiar versus novináři.“ *Lidové noviny* 5 (130): 1, 12.

Lotyšán, Daniel. 14. 3. 1992. „Jaké (Česko)-Slovensko.“ *Český deník* 2 (63): 3.

Lotyšán, Daniel. 18. 4. 1992. „Hra o čas.“ *Český deník* 2 (93): 3.

Macek-Macková, Emanuela. 2011. „Challenges in conflict management in multi-ethnic states – the dissolution of Czechoslovakia and Serbia and Montenegro.“ *Nationalities Papers* 39 (4), 615–633. Dostupné z: www.ebscohost.com (10. 2. 2016)

Machová, Anna. 24. 3. 1992. „Čo je cieľom Matice slovenskej?“ *Lidové noviny* 5 (71): 11.

Martínková, Eva. 4. 6. 1992. „Politický bonton.“ *Lidové noviny* 5 (130): 1.

Měchýř, Jan. 1999. *Velký převrat či snad revoluce sametová?* Praha: Progetto.

Michal, Jiří. 29. 1. 1992. „Na co? K čemu?“ *Lidové noviny* 5 (24): 8.

Mikula, Kamil. 17. 3. 1992. „Hanbím sa.“ *Lidové noviny* 5 (65): 11.

Minárik, Pavol. 19. 2. 1992. „Nejde o smlouvu mezi republikami.“ *Rudé právo* 2 (42): 3.

Minárik, Pavol. 24. 2. 1992. „Povedl' se opak.“ *Rudé právo* 2 (46): 1.

Minárik, Pavol. 3. 4. 1992. „Odejdu potřetí?“ *Rudé právo* 2 (80): 1.

Minárik, Pavol. 11. 5. 1992. „O svrchovanosti až po volbách.“ *Rudé právo* 2 (109): 1.

Mladá fronta Dnes. 8. 1. 1992. „Slováci se shodli.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (6): 1.

Mladá fronta Dnes. 14. 1. 1992. „Krok vpřed, krok vzad.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (11): 2.

Mladá fronta Dnes. 24. 1. 1992. „SNR neustoupí.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (20): 1.

Mladá fronta Dnes. 10. 2. 1992. „Jednání skončilo dohodou“ *Mladá fronta Dnes* 3 (34): 1.

Mladá fronta Dnes. 21. 2. 1992. „Pánis zve Majora.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (44): 2.

Mladá fronta Dnes. 10. 3. 1992a. „Krizový scénář je nutný.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (59): 1, 2.

Mladá fronta Dnes. 10. 3. 1992b. „politické spektrum.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (59): 2.

Mladá fronta Dnes. 11. 3. 1992. „„Oslavy‘ budou.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (60): 1.

Mladá fronta Dnes. 12. 3. 1992a. „Česká vláda k oslavám.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (61): 1.

Mladá fronta Dnes. 12. 3. 1992b. „Demonstrace Matice.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (61): 1.

Mladá fronta Dnes. 12. 3. 1992c. „glosy.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (61): 2.

Mladá fronta Dnes. 13. 3. 1992. „Spálili státní vlajku.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (62): 1.

Mladá fronta Dnes. 16. 3. 1992. „Nacionalismus na náměstí.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (64): 3.

Mladá fronta Dnes. 27. 3. 1992a. „glosa.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (74): 2.

Mladá fronta Dnes. 27. 3. 1992b. „dokument.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (74): 2.

Mladá fronta Dnes. 3. 4. 1992. „politické spektrum.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (80): 2.

Mladá fronta Dnes. 6. 4. 1992a. „Plácnutí do vody.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (82): 2.

Mladá fronta Dnes. 6. 4. 1992b. „Byla to cesta k neústavnosti.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (82): 2.

Mladá fronta Dnes. 6. 4. 1992c. „Jde o ‚zviditelnění Slovenska‘.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (82): 2.

Mladá fronta Dnes. 7. 4. 1992. „Dementi SNR.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (83): 1.

Mladá fronta Dnes. 5. 5. 1992a. „politické spektrum.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (105): 2.

Mladá fronta Dnes. 5. 5. 1992b. „Zitřek podle Mečiar.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (105): 1.

Mladá fronta Dnes. 11. 5. 1992. „Sporný Mečiar.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (109): 2.

Mladá fronta Dnes. 18. 5. 1992. „O divokých představách.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (115): 1.

Mladá fronta Dnes. 20. 5. 1992. „Rozdělení státu – zmrazení majetku.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (117): 2.

Mladá fronta Dnes. 23. 5. 1992. „Slabší slovenská koruna.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (120): 2.

Mladá fronta Dnes. 30. 5. 1992. „Havel: věřím ve federaci.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (126): 1.

Mladá fronta Dnes. 4. 6. 1992a. „Naše hodnoty.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (130): 1.

Mladá fronta Dnes. 4. 6. 1992b. „Novináři versus Vladimír Mečiar.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (130): 1, 2.

Mlejnek, Josef. 14. 3. 1992. „Rozpad federace jako řešení.“ *Český deník* 2 (63): 3.

Mlynárik, Ján. 3. 2. 1992. „Žurnalistická etika?“ *Český deník* 2 (28): 3.

Mlynárik, Ján. 27. 4. 1992. „Slováci v českých krajinách.“ *Lidové noviny* 5 (99): 2.

Musil, Jiří. 1995. „Proč se nepodařilo udržet ČSFR.“ *Nová Přítomnost* 1 (7): 4–5.

Neff, Ondřej. 20. 3. 1992. „Extrémy.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (68): 7.

Nemčoková, Monika. 23. 5. 1992. „Vyslechnout pány Kňazky stojí za to.“ *Rudé právo* 2 (120): 3.

Nováček, Petr. 13. 3. 1992. „Oslava s chutí pelyňku.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (62): 7.

Nováček, Petr. 7. 5. 1992. „Raketový ne, start ano.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (107): 2.

Nováček, Petr. 20. 5. 1992. „Málo vzájemného pochopení.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (117): 6.

Nováček, Petr. 28. 5. 1992. „Příliš velké riziko.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (124): 6.

Nováček, Petr. 5. 6. 1992. „Bude z toreadora gentleman?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (131): 6.

Pacner, Václav. 2012. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Brána.

Patočka, Jan. 1. 4. 1992. „Vyjasňuje se na Slovensku?“ *Český deník* 2 (78): 3.

Pavlovský, Petr. 10. 2. 1992. „Vivat Langoš!“ *Český deník* 2 (34): 3.

Pavlovský, Petr. 24. 2. 1992. „Specifika a špecifiká.“ *Český deník* 2 (46): 3.

- Pavlovský, Petr. 29. 2. 1992. „Má občanská solidarita budoucnost?“ *Český deník 2* (51): 3.
- Pavlovský, Petr. 4. 3. 1992. „Nemám rád katastrofické scénáře.“ *Český deník 2* (54): 3.
- Pavlovský, Petr. 3. 4. 1992. „Apríl Viliama Oberhausera.“ *Český deník 2* (80): 3.
- Pavlovský, Petr. 6. 4. 1992. „Podle sebe soudím tebe.“ *Český deník 2* (82): 3.
- Pavlovský, Petr. 18. 4. 1992. „Exorcista?“ *Český deník 2* (93): 3.
- Pavlovský, Petr. 14. 5. 1992. „Minutu poté.“ *Český deník 2* (112): 3.
- Pavlovský, Petr. 18. 5. 1992. „Ani polovinu, ani třetinu.“ *Český deník 2* (115): 3.
- Pavlovský, Petr. 4. 6. 1992. „Mine nás, co nás čeká?“ *Český deník 2* (130): 3.
- Pečinka, Bohumil. 2003. *Cesta na Hrad*. Praha: Formát.
- Perknerová, Kateřina. 11. 5. 1992. „Rotující prezidenti?“ *Rudé právo 2* (109): 2.
- Perknerová, Kateřina. 12. 5. 1992. „Kdopak nám to rozděluje stát?“ *Rudé právo 2* (110): 3.
- Perknerová, Kateřina. 4. 6. 1992. „Koho volit, to je, oč tu běží.“ *Rudé právo 2* (130): 3.
- Perknerová, Kateřina. 5. 6. 1992. „Petice.“ *Rudé právo 2* (131): 1.
- Pithart, Petr. 1998. *Po devětaosmdesátém: kdo jsme?: mezi vzpomínkami a reflexí: texty z let 1992–1996*. Bratislava: Kalligram; Brno: Doplněk.
- Podracký, Ladislav. 2015. *Kdo přivedl Československo k zániku?* Brno: Tribun EU.
- Polák, Miroslav. 13. 1. 1992. „Závod s časem.“ *Český deník 2* (10): 1.
- Polák, Miroslav. 20. 1. 1992. „Česko-slovenský Dallas.“ *Český deník 2* (16): 3.
- Polák, Miroslav. 10. 2. 1992. „Slovenské otazníky.“ *Český deník 2* (34): 3.
- Polák, Miroslav. 14. 2. 1992. „Zbloudilý malý zázrak.“ *Český deník 2* (38): 3.
- Porybný, Zdeněk. 30. 5. 1992. „Šance pro federaci.“ *Rudé právo 2* (126): 1.
- Příhoda, Petr. 5. 6. 1992. „Strach vede k separatismu.“ *Lidové noviny 5* (131): 8.
- Příhoda, Petr. 1993. „Sociálně-psychologické aspekty soužití Čechů a Slováků.“ Pp. 33–39 in Rüdiger Kipke, Karel Vodička (eds.). *Rozloučení s Československem: příčiny a důsledky česko-slovenského rozchodu*. Praha: Český spisovatel.
- Resler Luboš. 10. 2. 1992a. „V Milovech vyhrál rozum.“ *Rudé právo 2* (34): 1, 2.
- Resler, Luboš. 10. 2. 1992b. „Vstoupí Milovy do dějin?“ *Rudé právo 2* (34): 1.
- Resler, Luboš. 17. 2. 1992. „Horký brambor do jiného klína“ *Rudé právo 2* (40): 1.
- Resler, Luboš. 10. 3. 1992. „Separatismem k popularitě?“ *Rudé právo 2* (59): 1.
- Resler, Luboš. 13. 3. 1992. „Kompromis má šanci.“ *Rudé právo 2* (62): 2.
- Rudé právo. 11. 1. 1992. „Dojde brzy na šampaňské?“ *Rudé právo 2* (9): 2.
- Rudé právo. 18. 1. 1992. „„Nic nevěštím.““ *Rudé právo 2* (15): 2.
- Rudé právo. 23. 1. 1992. „ČNR o státní smlouvě.“ *Rudé právo 2* (19): 2.
- Rudé právo. 6. 2. 1992. „Spory o dopravu.“ *Rudé právo 2* (31): 2.

Rudé právo. 14. 2. 1992. „Dobře, že se odkryly karty.“ *Rudé právo 2* (38): 1.

Rudé právo. 17. 2. 1992. „Mnozí politici nemají vůli po společném státě.“ *Rudé právo 2* (40): 2.

Rudé právo. 22. 2. 1992. „J. Čarnogurský varuje před rozdělením ČSFR.“ *Rudé právo 2* (45): 3.

Rudé právo. 24. 2. 1992. „Rada KDĽ návrh z Milov nepřijala.“ *Rudé právo 2* (46): 1, 2.

Rudé právo. 10. 3. 1992. „Tvrzení nebezpečné, zjednodušující, absurdní a neodpovědné.“ *Rudé právo 2* (59): 2.

Rudé právo. 12. 3. 1992. „Akademie věd jiná, ale bude.“ *Rudé právo 2* (61): 2.

Rudé právo. 14. 3. 1992. „Trestní stíhání za pálení vlajky.“ *Rudé právo 2* (63): 3.

Rudé právo. 16. 3. 1992a. „3000 za ‚štát‘.“ *Rudé právo 2* (64): 1.

Rudé právo. 16. 3. 1992b. „Létaly petardy i vajíčka.“ *Rudé právo 2* (64): 3.

Rudé právo. 27. 3. 1992. „Nejde mi do hlavy, že byl problém se Židy.“ *Rudé právo 2* (74): 3.

Rudé právo. 2. 4. 1992. „Dramatické jednání v SNR o svrchovanosti Slovenska.“ *Rudé právo 2* (79): 2.

Rudé právo. 3. 4. 1992. „Návrh na svrchovanost byl nedomyšlený.“ *Rudé právo 2* (80): 3.

Rudé právo. 6. 4. 1992. „Říkají o mně, že jsem svobodný zednář.“ *Rudé právo 2* (82): 2.

Rudé právo. 7. 4. 1992a. „Oberhauser nevidí důvod k odchodu.“ *Rudé právo 2* (83): 2.

Rudé právo. 7. 4. 1992b. „Kdo mluvil jménem SNR?“ *Rudé právo 2* (83): 3.

Rudé právo. 8. 4. 1992. „Svrchovanost SR není v programu vlády.“ *Rudé právo 2* (84): 2.

Rudé právo. 5. 5. 1992. „Dubček a Mečiar u prezidenta.“ *Rudé právo 2* (105): 2.

Rudé právo. 8. 5. 1992. „SNR neschválila návrh vyhlášení svrchovanosti SR.“ *Rudé právo 2* (108): 2.

Rudé právo. 11. 5. 1992. „Do Čech se ptát nepůjdeme.“ *Rudé právo 2* (109): 3.

Rudé právo. 18. 5. 1992a. „Nenajde-li se vyhovující model reformy pro Slovensko, budou reformy dvě.“ *Rudé právo 2* (115): 2.

Rudé právo. 18. 5. 1992b. „Havel odmítl Mečiarovu vizi.“ *Rudé právo 2* (115): 1, 2.

Rudé právo. 26. 5. 1992. „Jaké budete prosazovat státoprávní uspořádání?“ *Rudé právo 2* (122): 2.

Rychlík, Jan. 1993. „Česko-slovenské vztahy a rozpad Československa.“ *Česká slavistika*: 391–398.

- Rychlík, Jan. 1998. „Rozpad Československa (1989-1992).“ Pp. 139–147 in Miloslava Melanová (ed.). *Česko-slovenské vztah, Slovensko-české vztahy: liberecký seminář 1996, 1997*. Liberec: Technická univerzita.
- Rychlík, Jan. 2002a. *Rozpad Československa*. Bratislava: Academic Electronic Press.
- Rychlík, Jan. 2002b. „Zánik Československa: od listopadu 1989 k prosinci 1992.“ *Listy*, 32(6): 3–8.
- Rychlík, Jan. 2003. „Průběh rozpadu Československa v letech 1989–1992.“ Pp. 265–302 in Karel Vodička (ed.). *Dělení Československa: deset let poté*. Praha: Volvox Globator.
- Rychlík, Jan. 2012. *Češi a Slováci ve 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů.
- Samková, Klára. 10. 2. 1992. „O lovcích, medvědovi a vyjednávání.“ *Český deník* 2 (34): 3.
- Schutz, Peter. 16. 1. 1992. „Jak dlouhá bude pomlčka?“ *Český deník* 2 (13): 3.
- Schutz, Peter. 25. 1. 1992. „Zhostí se komise státoprávní mise?“ *Český deník* 2 (21): 3.
- Schutz, Peter. 31. 1. 1992. „Slovenská specifika slovenské vlády.“ *Český deník* 2 (26): 3.
- Slavík, Ivo. 8. 1. 1992. „Poločas rozpadu?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (6): 6.
- Slavík, Ivo. 15. 1. 1992. „Úskalí a rizika.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (12): 6.
- Slavík, Ivo. 24. 1. 1992. „Předsudky a stereotypy.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (20): 2.
- Slavík, Ivo. 7. 2. 1992a. „Proč?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (32): 2.
- Slavík, Ivo. 7. 2. 1992b. „Dvojitá tvář KDH.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (32): 6.
- Slavík, Ivo. 11. 2. 1992. „Umírněný optimismus.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (35): 6.
- Slavík, Ivo. 14. 2. 1992. „Separatisté v KDH.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (38): 2.
- Slavík, Ivo. 24. 2. 1992. „Konec optimismu.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (46): 2.
- Slavík, Ivo. 26. 2. 1992. „Zkouška dospělosti.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (48): 6.
- Slavík, Ivo. 2. 4. 1992. „Rozpory a vášně ve sněmovně.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (79): 1, 2.
- Slavík, Ivo. 3. 4. 1992. „Nový pohled SDL.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (80): 6.
- Slavík, Ivo. 14. 4. 1992. „Svrchované tance.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (89): 6.
- Slavík, Ivo. 7. 5. 1992. „Píseň o svrchovanosti.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (107): 6.
- Slavík, Ivo. 11. 5. 1992. „Klaus na Slovensku.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (109): 2.
- Slavík, Ivo. 29. 5. 1992. „Státník.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (125): 2.
- Slavík, Ivo. 2. 6. 1992. „Voličova cesta k pravici.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (128): 6.
- Slavík, Ivo. 4. 6. 1992. „Demokrat.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (130): 2.
- Slavík, Ivo, Karel Wolf. 8. 5. 1992. „Svrchovanost neprošla.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (108): 1.
- Slezáková, Alena. 23. 1. 1992. „Federální ďábel.“ *Lidové noviny* 5 (19): 1.
- Slezáková, Alena. 24. 1. 1992. „Odklad, nebo ústup?“ *Lidové noviny* 5 (20): 1.

- Slezáková, Alena. 13. 2. 1992. „Jiný mrav.“ *Lidové noviny* 5 (37): 1.
- Slezáková, Alena. 20. 2. 1992. „Zde a teď.“ *Lidové noviny* 5 (43): 1.
- Sokol, Jan. 4. 4. 1992. „Causa HZDS.“ *Lidové noviny* 5 (81): 3.
- Spáčil, Dušan. 2011. „Intermezzo IV. – ‚Přicházejí chirurgové‘.“ Pp. 96–98 in Dušan Spáčil, Kateřina Čechová (eds.). *Jak praskaly švy: rozpad společného státu nejen očima aktérů*. Řitka: Čas.
- Stein, Eric. 2000. *Česko-Slovensko: konflikt-roztržka-rozpad*. Praha: Academia.
- Suk, Jiří. 2003. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor.
- Šabatová, Anna. 2007a. „Jak odříznout nemocnou nohu I., Obraz Slovenska a Slováků v tisku před patnácti lety.“ *Listy* 37 (5): 19–33.
- Šabatová, Anna. 2007b. „Jak odříznout nemocnou nohu II., Obraz Slovenska a Slováků v tisku před patnácti lety.“ *Listy* 37 (6): 10–23.
- Šindelář, Jiří. 22. 5. 1992. „>>Mlha před námi...<<.“ *Český deník* 2 (119): 2.
- Šiška, Miroslav. 13. 3. 1992. „Jak vznikl Slovenský stát.“ *Rudé právo* 2 (62): 13.
- Šiška, Miroslav. 26. 3. 1992. „Tragédie a zločin.“ *Rudé právo* 2 (73): 9.
- Špaňár, Stanislav. 26. 5. 1992. „Slováci v českých krajinách.“ *Lidové noviny* 5 (122): 11.
- Šporer, Peter. 22. 2. 1992. „Rozhodne jednota KDH.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (45): 2.
- Šporer, Peter. 14. 3. 1992. „‚Matičáři‘ a osvoboditelé.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (63): 2.
- Šporer, Peter. 16. 3. 1992. „Pánis a fašismus.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (64): 2.
- Šrámek, Dušan. 24. 2. 1992. „J. Major na Slovensko.“ *Český deník* 2 (46): 3.
- Taussig, Pavel. 13. 3. 1992. „14. března tenkrát.“ *Lidové noviny* 5 (62): 16.
- Uhl, Petr. 2003. „Falešný obraz Slovenska.“ Pp. 13–28 in Pavel Šaradín (ed.). *Desetiletí*. Olomouc: Periplum.
- Ulč, Otto. 1996. „Czechoslovakia's Velvet Divorce.“ *East European Quarterly* 30 (3), 331–352. Dostupné z: www.ebscohost.com (10. 2. 2016)
- Vajnerová, Ivana. 9. 1. 1992. „Poslední pokus?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (7): 6.
- Vajnerová, Ivana. 15. 1. 1992. „Oficiálně neoficiální.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (12): 6.
- Vajnerová, Ivana. 10. 2. 1992a. „Vítězství práva“ *Mladá fronta Dnes* 3 (34): 2.
- Vajnerová, Ivana. 10. 2. 1992b. „ČNR-SNR: ‚nekrvavá revoluce‘.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (34): 2.
- Vajnerová, Ivana. 13. 2. 1992. „Politická neskromnost.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (37): 6.
- Vajnerová, Ivana. 15. 2. 1992. „Dvě varianty.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (39): 2.
- Vajnerová, Ivana. 21. 5. 1992. „Jaké bude Česko-Slovensko po volbách?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (118): 7.

- Vávra, Jan. 15. 5. 1992. „Demontáž na pokračování.“ *Lidové noviny* 5 (113): 8.
- Vávra, Jan. 23. 5. 1992. „Nárůst pravice.“ *Lidové noviny* 5 (120): 3.
- Venhoda, Jiří. 25. 3. 1992. „Opět ticho po pěšině.“ *Český deník* 2 (72): 7.
- Ventura, Bohuslav. 4. 4. 1992. „Ve stopách Jánošíka.“ *Český deník* 2 (81): 3.
- Ventura, Bohuslav. 28. 4. 1992. „Svůj k svému.“ *Český deník* 2 (100): 3.
- Vlček, Čestmír. 25. 2. 1992. „Pro poslance Stanislava Pánise.“ *Mladá fronta Dnes* 3 (47): 6.
- Vodička, Karel. 2003. „Příčiny rozdělení: shrnující analýza po deseti letech.“ Pp. 205–264 in Karel Vodička (ed.). *Dělení Československa: deset let poté*. Praha: Volvox Globator.
- Weiss, Martin, Petr Pavlovský. 11. 5. 1992. „Včera naposledy.“ *Český deník* 2 (109): 3.
- Wolf, Karol. 21. 5. 1992. „Volby, nebo referendum?“ *Mladá fronta Dnes* 3 (118): 6.
- Wolf, Karol. 1998. *Podruhé a naposled aneb mírové dělení Československa*. Praha: G plus G.
- Wolchik, Sharon. 1995. „The Politics of Transition and the Break-Up of Czechoslovakia.“ Pp. 225–244 in Jiří Musil (ed.). *The End of Czechoslovakia*. Budapešť: Central European University Press.
- Young, Robert. 1994. „The Breakup of Czechoslovakia.“ *Research Paper No. 32*. Canada: Queen's University. Institute of Intergovernmental Relations.
- Žák, Václav. 1995. „The Velvet Divorce – Institutional Foundations.“ Pp. 245 – 268 in Jiří Musil (ed.). *The End of Czechoslovakia*. Budapešť: Central European University Press.
- Žák, Václav. 2003. „Lepší, než jsem si uměl představit.“ Pp. 139–154 in Pavel Šaradín (ed.) *Desetiletí*. Olomouc: Periplum.

Seznam zkratek

ČD – Český deník

ČNR – Česká národní rada

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSL – Československá strana lidová

DS – Demokratická strana

FS – Federální shromáždění

HSD-SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko

HSLŠ – Hlinkova slovenská lidová strana

HZDS – Hnutí za demokratické Slovensko

KDH – Křesťanskodemokratické hnutí

KDS – Křesťanskodemokratická strana

KDU – Křesťanská a demokratická unie

LN – Lidové noviny

MFD – Mladá fronta Dnes

MOS – Maďarská občanská strana

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

ODU – Občanská demokratická unie

OF – Občanské fórum

OH – Občanské hnutí

RP – Rudé právo

SDL – Strana demokratické levice

SKDH – Slovenské křesťanskodemokratické hnutí

SNP – Slovenské národní povstání

SNR – Slovenská národní rada

SNS – Slovenská národní strana

SR – Slovenská republika

VPN – Veřejnost proti násilí

Abstrakt

Obraz Slovenska v českém tisku před rozdělením Československa

Práce má za cíl zjistit, jak český tisk vykresloval Slovensko v souvislosti se státoprávní problematikou a s otázkou společného soužití Čechů a Slováků před rozdělením Československa. Pro dosažení vymezeného cíle srovnává vybraná periodika vycházející v českých zemích ve sledované době první poloviny roku 1992. Práce konkrétně analyzuje Lidové noviny, Český deník, Mladou frontu Dnes a Rudé právo. Pomocí zvolených stěžejních událostí ve stanoveném období zkoumá, jak tyto noviny vykreslily Slovensko a také zda a jak se lišily ve svém pohledu na něj. Existenci odlišností v poskytnutém obrazu Slovenska ve vybraných periodikách práce předvídá na základě jejich rozdílné ideové pozice. Český deník se totiž profiloval pravicově, na rozdíl od něj Rudé právo zastávalo levicové pozice. Postoje Lidových novin a Mladé fronty Dnes se naopak více blížily ideovému středu.

Práce usilovala o zodpovězení následující hlavní výzkumné otázky: *Jaký obraz Slovenska v období před parlamentními volbami roku 1992 poskytl český tisk?* Dále si také stanovila i následující výzkumnou otázku: *Jak se ve vybraných českých denících vyznačujících se odlišným ideovým směřováním lišilo vnímání Slovenska?* Práce potvrdila předpoklad, že zkoumané deníky poskytly odlišný obraz Slovenska. Lidové noviny vykreslovaly negativně především slovenskou opozici a ne Slováky jako celek. Nadto prezentovaly názory vyjadřující se ve prospěch společného státu. Český deník v souladu s jeho pravicovými postoji zase napadal Slováky obecně jako národ patřící spíše na politický Východ než na Západ, upozorňoval na jejich zpátečnictví a politickou nevyspělost, a tak na jejich odlišnost od Čechů. Mladá fronta Dnes a v ještě větší míře Rudé právo naopak zaujaly velmi chápavý a tolerantní postoj ke Slovensku a kritizovaly české politiky za jejich údajnou neochotu ke kompromisům se Slovenskem. Otevřeně nadto podporovaly zachování společného státu. Ovšem Mladá fronta Dnes kritizovala slovenskou politickou opozici, zatímco Rudé právo, jakožto levicový deník ji do jisté míry obhajovalo.

Klíčová slova: tisk, Slovensko, česko-slovenské vztahy, společný stát, státoprávní uspořádání

Abstract

Depiction of Slovakia in the Czech Press before the Break-Up of Czechoslovakia

The aim of this thesis is to find out how the Czech press was depicting Slovakia in connection to the polity and to the question of coexistence of Czechs and Slovaks prior to the break-up of Czechoslovakia. To reach its aim, this work compares selected Czech periodicals published during the first half of the year 1992; namely it analyzes the *Lidové noviny*, the *Český deník*, the *Mladá fronta Dnes* and the *Rudé právo*. Through the analysis of selected key events of the period in question, different depictions of Slovakia are looked for, and whether and how these periodicals differ in their view of it. The differences in the depiction of Slovakia these periodicals offer about are predicted from their different ideological positions. The *Český deník* presented itself as rightist, whereas the *Rudé právo* advocated leftist positions; the attitudes of the *Lidové noviny* and the *Mladá fronta Dnes* usually drew nearer the ideological middle.

The thesis seeks to answer the main research question: *What depictions of Slovakia did the Czech press offer before the parliamentary elections of 1992?* A further research question posed in this thesis is: *How did the perception of Slovakia vary across the selected Czech periodicals with different ideological leanings?* The research confirmed the presumption that the periodicals in question indeed portrayed Slovakia in different ways. The *Lidové noviny* depicted negatively only the Slovak opposition, not the Slovak people as a whole. Moreover, it published favorable opinions of the shared state. The *Český deník* attacked Slovaks, claiming them to be a nation belonging more to the political East rather than the West, and highlighted their difference from the Czech people by proclaiming their reactionism and their low level of political advancement, completely in accordance with its rightist positions. On the other hand, the *Mladá fronta Dnes* and more significantly the *Rudé právo*, took a stand which was sympathetic and tolerant towards Slovakia, and they criticized Czech politicians for their alleged reluctance to find a compromise with Slovakia. They also openly supported the preservation of the shared state. Nevertheless, the *Mladá fronta Dnes* criticized the Slovak opposition, whereas the *Rudé právo* as the left-wing daily to some extent supported the opposition.

Key words: press, Slovakia, Czech-Slovak relations, shared state, polity